

Мария Младенова

**УНИВЕРСАЛНА ДЕСЕТИЧНА
КЛАСИФИКАЦИЯ:
ЧАСТНА МЕТОДИКА
НА КЛАСИФИЦИРАНЕ
В ОТДЕЛИТЕ 0, 1 И 2**

(075.8)

≡ 867

(497.2)

КВАЗАР

Мария Младенова

**Универсална десетична класификация
Структура и методика на класифициране**

K

Мария Младенова

**Универсална десетична класификация
Структура и методика на класифициране**

Лекционен курс

K

ИЗДАТЕЛСКА КЪЩА „КВАЗАР“
СОФИЯ, 2003

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	9
Първа глава СВОЙСТВА И СТРУКТУРА НА УДК	11
Структура на УДК	14
1.1. Основна таблица	15
1.2. Спомагателни таблици	17
1.3. Азбучно-предметен показалец	19
1.4. Методически указания в УДК	21
Втора глава ОБЩИ ОПРЕДЕЛИТЕЛИ	24
2.1. Общи определители за език	25
2.2. Общи определители за форма	27
2.3. Общи определители за място	30
2.4. Общи определители за народи (етнически определители)	34
2.5. Общи определители за време	35
2.6. Общи определители за гледна точка	38
2.7. Общи определители с – (дефис, късо тире)	41
2.8. Използване на определителите	43
Трета глава СПЕЦИАЛНИ ОПРЕДЕЛИТЕЛИ	47
3.1. Специални определители с дефис -1/-9	48
3.2. Специални определители с точка нула .01/.09	50
3.3. Специални определители с апостроф '1/'9	51
3.4. Използване на специалните определители	52
Четвърта глава СИНТАКТИЧНИ СРЕДСТВА В УДК	54
4.1. Знак за присъединяване +	54
4.2. Знак за разпространение (сливане) /	55
4.3. Знак за отношение :	57
4.4. Знак за двойно отношение ::	59
4.5. Знак квадратни скоби []	60
4.6. Принцип за единно подразделяне вътре в основните раздели	61
4.7. Принцип за подразделяне по аналогия	62

Пета глава ОБЩА МЕТОДИКА ЗА СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ПО УДК . 64	
5.1. Основни правила за систематизация на документите	64

Шеста глава КЛАСИФИЦИРАНЕ НА ДОКУМЕНТИТЕ В 0 ОБЩ ОТДЕЛ: НАУКА. ОРГАНИЗАЦИИ. УМСТВЕН ТРУД. ЗНАЦИ И СИМВОЛИ. ДОКУМЕНТИ И ПУБЛИКАЦИИ 00 Общи въпроси на науката и културата	78
6.1. Класифициране на документи в подотдел	78
6.2. Класифициране на документите в 01 Библиография. Каталози. Указатели на литература	83
6.3. Класифициране на документи в подотдел 02 Библиотечно дело. Библиотекознание	85
6.4. Класифициране на общи енциклопедии и енциклопедични речници	86
6.5. Класифициране на списания и периодични издания с общ характер	87
6.6. Класифициране на документи в подотдел 06 Организации. Съюзи. Научни институции. Музеи. Изложби	88
6.7. Класифициране на вестници и документи по журналистика	90
6.8. Класифициране на издания със смесено съдържание	92
6.9. Класифициране на ръкописи, редки и особени издания	93

Седма глава КЛАСИФИЦИРАНЕ НА ДОКУМЕНТИ ОТ 1 ОТДЕЛ ФИЛОСОФИЯ	95
7.1. Класифициране на документите в подотдел 101 Общи работи. Философски науки в цялост.	95
7.2. Класифициране на документи в подотдел 11 Метафизика	99
7.3. Класифициране на документи в подотдел 13 Философия на духа. Метафизика на духовния живот	101
7.4. Класифициране на документи в подотдел 14 Философски системи и направления	104
7.5. Класифициране на документи в подотдел 159.9 Психология	107
7.6. Класифициране на документи в подотдел 16 Логика. Теория на познанието. Епистемология. Логическа методология. Херменевтика	111
7.7. Класифициране на документи в подотдел 17 Етика. Учение за морала	114
7.8. Класифициране на документи в подотдел 18 Естетика	117

Осма глава КЛАСИФИЦИРАНЕ НА ДОКУМЕНТИ ВЪВ ОТДЕЛ 2 РЕЛИГИЯ. ТЕОЛОГИЯ	121
8.1. Класифициране на документи по история на религиите и история на църквата	123

8.2. Класифициране на документи, разглеждащи историята на църквата и гражданската история	124
8.3. Класифициране на документи в подотдел 21 Природна теология. Теодицея	125
8.6. Класифициране на документи в подотдел 29 Нехристиянски религии. Митология. Различни култове	132
8.7. Връзки на 2 отдел с отдел 3 Обществени науки	135
БИБЛИОГРАФИЯ	136
Кратък речник на основни термини от областта на каталогизацията .	138
Списък на съкращенията, използвани в речника	154
БИБЛИОГРАФИЯ	157

Увод

Настоящият лекционен курс „УДК. Структура и методика“ е предназначен за редовните и задочните студенти в специалностите „Библиотекознание и библиография“ и „Книгоразпространение“ в Колежа по библиотечно дело, както и за редовните и задочните студенти от специалност „Библиотекознание и библиография“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Надявам се, че той ще бъде полезен и за студентите от същата специалност в СУ „Св. Климент Охридски“. Лекционният курс би могъл да се използва и за нуждите на някои квалификационни практикуми, организирани от регионалните библиотеки, имащи за цел да усъвършенстват познанията на работещите библиотекари в областта на УДК, която от 1991 г. бе въведена като единен информационен език за всички типове библиотеки в България. С него се осигурява съвместимост на библиотечните и библиографските езици за търсене на информация на национално равнище в условията на централизирана каталогизация и в започналата автоматизирана интеграция на информационните процеси. Чрез УДК се постига съвместимост на езиците за търсене на информация и на международно равнище, поради което смятам, че предложените в лекционния курс знания ще бъдат полезни и в тази насока.

15. 02. 2003
София

Доц. д-р Мария Младенова

Първа глава

СВОЙСТВА И СТРУКТУРА НА УДК

УДК е информационно търсещ език (ИТЕ) от йерархичен класификационен тип. Тя е специализиран изкуствен език, предназначен да изразява главните теми и предмети и формалните характеристики на документите с цел да се намират необходимите от тях сред множество други и да се изразява съдържанието на информационните въпроси.

Повечето ИТЕ притежават свойства, аналогични на свойствата на естествените езици. Основни компоненти на ИТЕ са речниковият състав (лексика) и синтаксисът (граматика).

Речниковият състав е съвкупност от думи или термини, използвани за отразяването както на съдържанието на документите, така и на търсещите въпроси. Речникът съдържа всички думи, които се използват в информационния език.

Синтаксисът на ИТЕ включва правила и средства за построяване на търсещи образи и въпроси с елементите на речниковия състав.

От гледна точка на лексиката УДК се характеризира с добре развита детайлизация на понятията. В пълното ѝ издание се съдържат над 150 000 индекса. Благодарение на това УДК не отстъпва по семантична сила на дескрипторните езици, тъй като на почти всяка ключова дума от дескрипторния ИТЕ съответства еквивалентен индекс от УДК.

УДК е международна система, която удовлетворява най-важните изисквания, предявявани към класификациите: универсалност, многоаспектност, мнемоничност, възможност за включване на нови понятия, без да се нарушава структурата, линейността и логичността на построяването, необвързаност на индексите с езика, възможност за използване в автоматизирани библиотечно-информационни системи, азбучно-предметен показалец (АПП) и др.

1. Универсалността на класификацията се изразява в това, че се обхваща целият универсум от знанията, натрупани от човечеството. При това УДК е единна интегрална система, а не конгломерат от от-

делни отраслови класификации. Макар че разделите на класификацията, съответстващи на отделни отрасли, се отличават по своята вътрешна структура, определяща се от спецификата на отрасъла, системата се възприема като единно цяло благодарение на единната индексация, общите принципи на построяване на индексите и органичната връзка между всички раздели. УДК е универсална не само по съдържание, но и по приложение. Това е обусловено от наличието и широките възможности на средствата и методите за индексирание, а също така и от възможността за лесно съкращаване на дробността ѝ.

2. Десетичност. Класификацията се нарича десетична поради принципа на десетично построяване на индексите.

Условното деление на 10 е лесноразбираемо и не е обвързано с езика. Названието на системата – Универсална десетична класификация – точно отразява тези две главни нейни особености.

3. Йерархичност. УДК е построена на йерархичен принцип, в основата на който стои делението на понятията от общото към частното, а основните видове отношения са подчинение (йерархия) и съподчинение.

Йерархичната класификация се изгражда върху родово-видовите връзки между понятията. Всяко понятие е свързано със стоящото над него (връзка вид : род) и под него (връзка род : вид).

Същевременно УДК има свойства на класификация от полуфасетен тип. В нея множество термини, означаващи различни материали или компоненти, образуват фасетата „материали“, в които влизат такива понятия като „метали“, „пластмаси“, „бетон“, „стъкло“, „керамика“ и т.н. Общите и специалните определители в УДК играят роля на универсални (общи) и специални фасети.

4. Систематичност. УДК е построена върху основата на систематичния принцип. Ако в предметната класификация всички сведения за даден предмет са съсредоточени на едно място, независимо от отрасъла на знанието, към който се отнасят, в УДК те могат да се срещнат на различни места в зависимост от отрасъла на знанието и от аспекта, в който са разгледани.

Например: Понятието мрамор се среща в няколко раздела. В подраздела 553.5 Находища на твърди строителни материали ние намираме находищата на мрамора. В 622.35 Кариери за добиване на камък е представено добиването на мрамора. В 691.2 Строителни материали. Естествени камъни и други минерали – е дадено използването на мрамора в строителството като строителен материал. В 7.023 Материали за работа се намира използването на мрамора като

материал в изкуството. Това явление, често срещащо се в УДК и наричащо се множествена локализация на понятията, отразява друго важно нейно свойство – многоаспектността.

5. Многоаспектността е свойство на УДК, заложено както в структурата на основната таблица, така и възникващо при използването на спомагателните таблици и методите за образуване на индексите, които носят в себе си елементи на стандартизация. Свойството многоаспектност трябва да се има предвид винаги както при индексирането, така и при търсенето на информация по УДК.

6. Мнемоничност. Често раздели, изразяващи различни аспекти, в които се разглеждат аналогични понятия с едни и същи признаци, в класификацията по правило имат аналогично построяване и еднакви цифрови окончания. Благодарение на асоциативните връзки между индексите както по съдържание, така и по еднаквите цифрови окончания се постига лесното им запомняне (мнемоничност). Например, ако в индексите за език и литература и определителите за език и народ се среща една и съща комбинация от цифри, те се запомнят лесно. В това се изразява мнемоничността в УДК. Например:

802.0	Английски език
820	Английска литература
=20	на английски език
(=20)	англичани

7. Гъвкавост и еластичност. Едно от положителните свойства на УДК е възможността ѝ за развитие и усъвършенстване без нарушаване на основните ѝ принципи на построяване. При въвеждането на нови понятия в класификационния език се налагат промени в структурата му. Тези нови понятия заемат строго определени места в УДК, без да нарушават структурата ѝ, като се проявяват свойствата ѝ гъвкавост и еластичност. Това се постига чрез по-нататъшна детайлизация на индексите, като се прилага десетичният принцип и се използва наличието на свободен капацитет (резерв) за означаване на други понятия от същия клас. Благодарение на средствата и начините за индексиране, както и на лесно съкращаващата се дробност, при нужда УДК се прилага успешно за систематизация на разнообразни по обем и предназначение документи именно благодарение на нейната гъвкавост и еластичност.

8. Линеиност и логичност в построяването. УДК се характеризира с линеиност и логичност на построяването. Линеини се наричат класификациите с йерархично разположение на понятията по степени от горе надолу. За разлика от йерархичните класификации съще-

ствуват и други без ярко изразена йерархия на степенното деление, която позволява едновременна многоаспектна класификация по редица признаци. Тези класификации се наричат фасетни.

9. **Необвързаност на индексите с езика.** Едно от сериозните до-стойнства на УДК е необвързаността на индексите ѝ с езика, което я прави международна класификация, приложима в много страни. Въвеждането на буквени символи и индекси повишава информативността на дадена класификация, но в известна степен стеснява обсега на разпространението ѝ главно в страните, които използват даде-ната азбука.

10. **УДК се подава на автоматизация.** УДК е сложен ИТЕ, възникнал в резултат на половинвековната работа на десетки и даже стотици организации, библиографски центрове, учени и практики, поради което се характеризира с голямо разнообразие и висока сте-пен на нееднородност при построяването на предметните комплекси, което създава неудобства при автоматизацията ѝ. Дългите ин-декси и използването на различни знаци при образуването им също затрудняват пригодността ѝ за машинна обработка, но въпреки това може да се каже, че УДК е автоматизирана система за класифика-ция. От 1969 г. МФД създава специален „Комитет по автоматизация на УДК“, в който са включени видни специалисти от много страни. Той прави много разработки за приспособяването ѝ за работа в авто-матичен режим и има значителни успехи в тази насока. Получените практически резултати показват, че при известни предпоставки из-ползването на УДК за машинна обработка е напълно възможно.

Структура на УДК

Понятие в УДК е всеки предмет или явление, явяващо се обект на класифициране, за което в нея е предвиден определен индекс. Всички понятия в УДК се делят на **основни** и **спомагателни**. **Основните понятия** отразяват спецификата, присъща на отделните отрас-ли или области на знанието. Тези понятия са систематизирани в ос-новната таблица, а съответстващите им индекси се наричат **основни** и се обозначават само с арабски цифри.

Спомагателните понятия отразяват по правило повтарящи се по-нятия, общи за всички или за няколко раздела, или се прилагат в един точно посочен раздел. Спомагателните (наричани още зависими) поня-тия служат за асоциативно уточняване на основните индекси. Тези по-нятия са представени в спомагателни таблици, които от своя страна се делят на таблици със специални (аналитични) и общи определители.

1.1. Основна таблица

Основните индекси на УДК са подредени систематично в основни (главни) таблици. Всички основни понятия от отраслите на знанието са разпределени в 10 главни отдела (от 0 до 9), всеки от които се дели по йерархическия принцип от общото към частното на подотдели, раздели и подраздели. Всеки отдел, подотдел, раздел и т.н. се дели на свой ред на не повече от 10 деления по принципа на йерархията на понятията (стълбица на понятията), по различни признаци по реда на тяхното използване или според целесъобразността на търсенето. По този начин се получава необходимият за целите на практическото индексирание брой на групите на делението (фасетите). Затова УДК притежава и черти на фасетна класификация.

Първият ред деления в основната таблица на УДК има следния вид:

- 0 Общ отдел
- 1 Философия
- 2 Религия. Теология
- 3 Обществени науки
- 4 Свободен от 1965 г. по решение на МФД. Съдържанието на отдела е пренесено в 8 отдел.
- 5 Математика. Естествени науки
- 6 Приложни науки. Медицина. Техника. Селско стопанство
- 7 Изкуство. Художествени занаяти. Фотография. Музика. Развлечения. Спорт
- 8 Езикознание. Филология. Литература
- 9 География. Биографии. История

Основните индекси в УДК се разглеждат като десетични дробни, така че тяхната дължина отразява йерархията на отдела и подотдела, при което предметите от един ранг (степен) са длъжни да имат по принцип еднакво дълги индекси.

Броят на знаците в класификационните индекси е обратнопропорционален на големината им. Колкото повече знаци има в класификационния индекс, толкова по-малък по значение е той.

За облекчаване четенето на индексите след всеки три цифри са поставя разделителна точка, която при четенето на индекса не се произнася. Например индексът 615.849.5 се чете: шестстотин и петнадесет (пауза) осемстотин четиридесет и девет (пауза) пет. След последната цифра на който и да е индекс на УДК не се поставя точка.

Във всеки от тези отдели се прилага йерархично деление от общото към частното, като се използва делението на 10. Детайлизиращи

ята се осъществява чрез постоянно удължаване на индексите по същия десетичен принцип. Например:

3 Обществени науки

30 Теории, методология и методи на обществените науки. Социография

31 Демография. Социология. Статистика

32 Политика

33 Икономика. Икономически науки

34 Право. Наука за държавата и правото

35 Обществено управление. Военно изкуство. Военни науки

36 Социални грижи. Социално осигуряване. Застрахователно дело

37 Възпитание. Образование. Просвета. Организация на свободното време

39 Етнология. Етнография. Нрави. Обичаи. Бит. Фолклористика
Всеки от тези подотдели на свой ред се дели на следващите 10

раздела. Например:

34 Право. Науки за държавата за правото

340 Право, общи въпроси. Увод в правото. Методи и помощни науки на правото

341 Международно право

342 Държавно право. Конституционно право. Административно право

343 Наказателно право

344 Военнонаказателно право. Морско наказателно право

347 Гражданско право. Търговско право. Морско право. Процесуално право

348 Църковно право. Каноническо право. Религиозно право

349 Специални отрасли на правото. Отрасли на правото със смесен характер

Тези раздели се делят на по-малки подраздели. Например:

341.1 Право на международните организации

341.2 Субекти и обекти на международното право

341.3 Военно право. Международноправни връзки по време на война

341.4 Международно наказателно право и т.н.

Подразделите от своя страна също се детайлизират на по-малки деления – например:

341.33 Ранени. Болни. Женевска конвенция.

Червен кръст. Лазарети

От приведените примери е ясно как благодарение на детайлизацията практически от всяка по-широка област (отрасъл) на знанието може да се отдели конкретна, много по-тясна тема или въпрос. От приведения пример от областта на правото се вижда, че може да се ограничи темата за ранените и болните по време на война (341.33).

Както бе споменато, понятията от един ранг по принцип трябва да имат индекси с еднаква дължина. На практика обаче това изискване не се изпълнява. Дължината на индекса не може да служи като точна мярка за дробността на понятията, които се характеризират с индекси по УДК, съдържащи повече от три знака. Например:

622.47 Руднично осветление

621.397.62 Телевизионни приемници. Телевизори

Дължината на индекса се определя обикновено от ангажираността на индекса в подотдела, а не от ранга на понятието.

В първия класификационен ред на индексите съществува диспропорция между включените в тях деления. За отдел 5 Естествени науки. Математика и особено за приложните науки в отдел 6, в първия основен ред е предвидено непропорционално на съдържанието им малко място. Всяка от тези групи заема по 1/10 част от основните таблици, а в същото време в отдел 5 влизат около 20 %, а в отдел 6 – около 50 % от понятията, включени в общия обем на УДК. Това е причината, поради която детайлизацията на индексите във всеки от тези отдели е значително по-голяма, отколкото в останалите отдели в основната таблица.

От това се предопределя нарушаването на йерархията вътре в отделите. Равни по значение отрасли се оказват разположени на различни нива и обратно – неравни по значение и големина отрасли са разположени на едно и също йерархично ниво. Например индекси на еднакви нива имат 62 Техника. Технически науки и 64 Домакинство. Комунално-битово обслужване. При раздробяването на основните отдели в УДК се препоръчва да се използват само част от възможните деления от 2 до 8, а 0 и 9 остават за развитие на понятията в бъдеще. Понякога 0 се заема от „Общи въпроси“, а 9 – от „И други“. В тези случаи 0 и 9 не се раздробяват. Препоръката на МФД да се използват само осем от десетте позиции при раздробяването на индексите се нарича „октавен принцип“ на раздробяване на основните индекси.

1.2. Спомагателни таблици

В УДК наред с основната таблица има и спомагателни таблици с определители, които образуват самостоятелни класификационни

редове, изградени също върху десетичния принцип на деление (деци-мализъм).

Спомагателните таблици включват самостоятелни редове, съставени от т. нар. общи и специални определители. Тези определители образуват цяла система от типови символи, които се повтарят многократно и са характерни за всички отдели, за част от тях, за отделен отдел или за някой раздел в него. Общите и специалните определители се присъединяват към основните индекси, като ги детайлизират и уточняват тяхната характеристика. Самите те се раздробяват по принципа на децимализма и могат да се свързват помежду си.

Специалните (аналитични) определители са включени структурно в основната таблица в началото на съответните отдели и раздели. За да се различават от основните индекси, пред тях в полето е поставена вертикална черта. Те могат да се присъединяват само към строго определени индекси и техните деления.

Общите определители могат да се присъединяват към всички или към повечето от индексите. Тези спомагателни понятия се отнасят преди всичко или към самия предмет, или към формата на изложението му (формата на документа). Общите определители са събрани в отделни таблици, групирани в корпуса на таблиците на УДК пред основната таблица.

Комбинирайки индекси от основната таблица с определители, може да се получат голям брой сложни индекси, като по този начин се разширява диапазонът на класификационните таблици.

Определителите се присъединяват към основния индекс с помощта на условни символи, които са характерни само за конкретния определител: точка „, скоби (), дефис –, кавички „, “ и т.н.

Въвеждането на категориите на определителите в класификационните таблици е наложено от:

а) стремежа към еднообразие при отразяването на типични признаци, в това число – едни и същи аспекти на разглеждане на различни понятия;

б) необходимостта от съкращаване обема на таблиците за класификация;

в) нуждата да се увеличават възможностите за отражение на специфични понятия в отрасловите раздели.

Системата от определители придава на УДК черти на фасетна система, която позволява да се използват в едновременно два принципа за детайлизация на различни понятия: деление и пресичане.

1.3. Азбучно-предметен показалец

Неотменима част от структурата на УДК е азбучно-предметният показалец (АПП), който е спомагателен апарат към таблиците. Неговото основно предназначение е да подпомогне систематизатора при търсенето на необходимото понятие и съответстващия му индекс и да облекчи ориентацията в таблиците. В миналото АПП се наричаше „ключ“ към УДК. Днес този синоним на АПП се приема за нетерминологичен и затова употребата му е недопустима.

Много понятия се срещат нееднократно в таблиците на УДК в качеството на основни индекси. Това е една от нейните характерни особености, свързана с възможността за многоаспектно отразяване на понятията, т.е. за отразяването на един и същ предмет на различни места в нея, в зависимост от аспекта, в който той се разглежда. Това разпръскване на понятията в зависимост от гледната точка усъвършенства УДК и я приближава до съвременните фасетни класификации.

Например понятието мед:

– като химичен елемент има индекс 546.56 в раздела „Неорганична химия“;

– като метал се среща под индекса 669.3 Мед и нейните сплави в раздела „Металургия на цветните метали и техните сплави“;

– като руда в „Минно дело“ има индекс 622.343 Добиване на медни руди;

– като находище в 553.43 Медни рудни находища;

– като минерал има индекс 549.2 Самородни елементи и сплави.

На пръв поглед това е неоправдано дублиране, но в действителност се касае за т. нар. множествена локализация на понятията или на предметите в таблиците за класификация.

Множествената локализация се използва обикновено в таблиците за класификация, в чиято основа при разпределението на понятията е заложен принципът „по приложение“. УДК е една от тях. От една страна, множествената локализация на понятията облекчава индексацията. От друга, тя води до неоправдано увеличаване обема на таблиците и до нееднозначно индексирание на документите с общ и обзорен характер, в които индексираният предмет се разглежда като носител на свойства, присъщи на различни отрасли.

За да може да се установи най-бързо и точно индексът на понятието, таблиците на УДК са снабдени с азбучно-предметен показалец (АПП). Неговото основно предназначение е да определи по имената на понятията тяхното място в таблиците и аспекта, от който са разгледани те.

Големите възможности на АПП за увеличаване евристичните качества на УДК са схванати още от нейните създатели, които са гледали на него не като на приложение, а като на важна съставна част от класификацията.

В азбучно-предметния показалец са събрани названията на всички понятия (предмети), отразени в основната таблица (вкл. специалните определители) и спомагателните таблици на общите определители. Включени са и срещащите се синоними на понятията (предметите), под които те биха могли да се потърсят.

В показалеца понятията, представени в класификацията, са разположени в строг азбучен ред. Вдясно от всяко понятие е даден съответстващият му индекс в УДК.

Азбучното разположение на понятията, за разлика от систематичното, където гледната точка е определяща, дава възможност да се съберат на едно място индекси от всички раздели, отразяващи това понятие. Например:

Сол

- , готварска 546.33'131
- като хранителен продукт 664.4
- , каменна 664.4
- добиване 622.36

В показалеца имената на понятията заедно с индексите образуват предметни рубрики, а аспектите на понятията – подрубрики. Предметните рубрики се подреждат в азбучен ред. По своята структура предметните рубрики се делят на прости, сложни и гнездови.

Понятията, представени само в един от разделите на таблиците, образуват прости и сложни рубрики.

Простите рубрики включват имената на понятия без посочване на аспектите. Например:

Торене	631.8
Малка хирургия	617-089.81

Сложните рубрики се състоят от заглавие на рубриката (име на понятието) и подрубрики (гледна точка, видообразуващи или някои уточняващи белези). Например:

Въглеродороди от групата на нефта (хим.)	547.912
Глобулини, природни (хим.)	547.96
Конструктивизъм (стил)	7.036.5

Понятията, представени в два или повече раздела, образуват в показалеца **гнездови рубрики**. В тях под названието на понятието се дават подрубрики, разкриващи аспектите. Например:

Раждане

- нормално 618.4
- патология 618.5
- преждевременно 618.39
- физиология 612.63

или

Сортиране

- при рязане на материалите 621.92
- на тютюн 663.97.052

Така, разпръснатите в таблиците характеристики на обекта се събират на едно място в предметния показалец. Тук имената на обектите, съставлящи предметни рубрики, се обединяват със своите аспекти, образуващи подрубриците на едно гнездо. Такъв начин на организация на материала позволява да се отразят всички въпроси в два разреза: в предметен – в показалеца, и в систематичен – в таблиците. Класификационните таблици и АПП образуват единно, органично свързано цяло.

В показалеца са представени в азбучен ред имената на всички понятия, съдържащи се в таблиците. За удобство при търсенето на имената в показалеца се прибавят и техните словесни еквиваленти: синоними, преки и инверсирани формулировки, кратки и пълни форми. Със същата цел в показалеца наред с имената на родовите (общите) понятия се включват и имената на видовете (частните) понятия, които започват с определящи думи, изразяващи видовете (частни) белези. Например:

Кораби за вътрешно плаване	629.122
Морски кораби	629.123
Подводни лодки	629.127
Специални плавателни съдове	629.124
Спортни лодки	629.125

Синонимите или приетите съкращения налагат в АПП да се правят препратки. Например:

Война

Вж и Войни

ВУЗ

Вж Висши учебни заведения

Гора

Вж и Гори

Класификационните таблици са по-трудно обозрими в сравнение с азбучно-предметния показалец, поради което се препоръчва издирването да започва от показалеца, като след това проверката и

доуточняването на индексите в самите таблици са задължителни. Това не само спестява много време на систематизаторите, но повишава значително качеството на индексирането, тъй като дава възможност да се проследи от какви гледни точки е разгледан предметът, а следователно и да се избере най-точният индекс.

1.4. Методически указания в УДК

Съществена част в таблиците на УДК са методическите указания, които оказват съществена помощ в практическата работа на систематизаторите.

Според целите, които преследват, те могат да се разделят на две групи:

– такива, които уточняват съдържанието на отделите, подотделите и разделите;

– други, които разкриват спецификата в тяхното по-нататъшно подразделение с помощта на различни средства и методи.

Особено полезни са указанията към спомагателните таблици, които разкриват предназначението на видовете определители и тяхната характеристика. Ценни са и указанията за знаците, използвани в УДК, както и изясняването на правилата за тяхното използване.

В началото на всеки отдел, подотдел или раздел в класификацията обикновено се представят основните им деления, чрез които се разкрива тяхното съдържание. Например:

61 Медицина

Основни деления:

611 Анатомия

612 Физиология

613 Хигиена

614 Здравеопазване

615 Фармация. Фармакология. Обща терапия. Токсикология

616 Патология. Клинична медицина

617 Ортопедия. Хирургия. Офталмология

618 Гинекология. Акушерство

619 Сравнителна медицина. Ветеринария

И по-нататък:

612 Физиология

Основни деления:

612.0 Обща физиология

612.1/.8 Специална физиология

612.1 Кръв. Кръвообращение

- 612.2 Дишане
- 612.3 Храносмилане. Хранене
- 612.4 Физиология на жлезите. Секреция. Екскреция
- 612.5 Телесна топлина
- 612.6 Размножаване и развитие. Физиология на възрастта и пола
- 612.7 Двигателен апарат. Глас. Кожа
- 612.8 Нервна система. Сетивни органи

Важно място в методическия апарат на УДК заемат препратките, които имат съществено значение за правилното класифициране на документите, тъй като посочват редица връзки между отделите, разделите и подразделите. Препратките са два вида: „Вж“ и „Вж и“.

Препратките с „Вж“ посочват, че предметът, който е тясно свързан с даденото деление, не се намира тук, а под друг индекс, към който отправя препратката. Например:

Към индекса 629.113.62 Тролейбуси, където се систематизират документи, разглеждащи ги като превозно средство, има препратка вж, която отправя към индекса 621.335.43, под който се систематизират документи за електрическото устройство на тролейбусите.

Аналогична препратка е дадена и към 629.113.65 Електрокари.

Чрез препратките „Вж и“ се посочва, че документи със сродно съдържание могат да се намерят и под другия индекс, който се посочва. С препратките „Вж и“ се посочват по-далечни връзки между деленията в УДК. Например: към индекса 630.12 Обща горска биология има препратка Вж и 59.

В чуждите издания на УДК за означаване на препратките се използва символът стрелка →.

Освен препратки към някои индекси се дават указания, с които се ограничава или уточнява областта на тяхното приложение.

Например в 63 се отнасят всички отрасли на селското стопанство, продуктите на земеделието и животновъдство и тяхната първична обработка. По-нататъшната обработка на селскостопанската продукция – производство на захар, мазнини, растителни масла, спирт, вино, пивоварство, мелничарство, консервно производство – се отнася в 66.

Методически указания за приложението на различни правила и методи за класифициране обикновено се срещат в целия текст на таблиците.

Познаването и спазването на методическите указания в УДК повишава качеството на индексирането на документите.

Втора глава

ОБЩИ ОПРЕДЕЛИТЕЛИ

Определителите, които се прилагат във всички раздели на класификацията и са изведени в спомагателни таблици пред корпуса с основните таблици, се наричат общи определители.

Общите определители са типови символи, които означават общи, прилагани в цялата таблица категории и признаци (време, място, език, форма на документа) и служат за стандартно означаване на тези общи категории и признаци. Те могат да се присъединяват към всеки индекс от основната таблица с помощта на особени символи (скоби, кавички, знак за равенство и т.н.).

Общите определители не се употребяват самостоятелно като структурни деления в таблиците, за разлика от специалните определители, които в известни случаи, когато са свързани с основни индекси, изпълняват такава функция.

Общите определители се подразделят по същия начин, както основните индекси, като се използват принципите на децимализма и раздробяването от общото към частното.

С изключение на един, всички са предшествани или се следват от специални знаци, които играят ролята на „присъединяващи знаци“ и изолират напълно индекса. Това е важно нововъведение на Пол Отле, с което той придава на УДК нейна собствена физиономия, оформя спецификата ѝ.

Според функциите си общите определители се делят на две групи:

а) определители, служещи за означаване на признаци, свързани с формата на информацията. Към тях се отнасят *определителите за език* (френски, немски, английски и т.н.) и *определителите за форма* (учебник, речник, дисертация и т.н.);

б) определители, служещи за допълнително, по-детайлно отразяване на съдържанието на информацията, съдържаща се в документа. Към тях се отнасят *определителите за място и време*, когато те се отнасят към съдържанието на документа – например: „Характеристика на банковото дело на Италия в периода 1990-1995 г.“, а също и *оп-*

ределителите за гледна точка (теория, производство, ремонт, реконструкция и т.н.), *за лица* (служачи, работници, мъже, жени, деца и т.н.) и *за материали* (метал, стъкло, керамика, пластмаси и т.н.).

Общите определители се използват обикновено стандартно.

Прекомерната им употреба обаче може да доведе до излишно раздробяване и загубване обзиримостта в систематичния каталог и при систематичното нареждане на книгите в подръчните фондове на свободен достъп. От друга страна, пълният отказ от тях не дава възможност да се разкрие адекватно съдържанието на фондовете.

<i>Видове общи определители</i>	<i>Познавателен знак</i>
За език	=
За форма	(0...)
За място	(...)
За народи	(=...)
За време	"..."
За гледна точка	.00
За отделни лица	-05

2.1. Общи определители за език

Общите определители за език (лингвистични определители) служат за систематизация по езиков признак, а също и за отразяване на многоезични документи и преводи от различни езици. Тези определители позволяват материалът да се комплексира по езиците, на които са изложени документите, или на езика, на който са издадени в превод. Прибавят се към индекси, при които е целесъобразно уточняване на езика, на който е написано класифицираното произведение. Отличителен символ на определителите за език е знакът за равенство =. Например:

=20	Английски език
=30	Немски език
=867	Български език
=945.11	Унгарски език

Общите определители за език са образувани от индексите в поддел 80 Езикознание. Филология, при което цифрата 80 се заменя със знака за равенство =.

Например:

802.0	=20	Английски език (общ определител за езика)
803.0	=30	Немски език (общ определител за езика)

804.0 =40 Френски език
(общ определител за езика)

Подробното подразделяне на езиците е изложено в 80 Езикозна-
ние. Филология.

Между общите определители за език и основните индекси в от-
дел 8 има тясна структурна връзка.

Определителите за език могат да се присъединяват към всеки
индекс от класификацията. При необходимост от присъединяване
към индекса на определители за форма и език определителят за език
е след този за форма. Например:

53 Физика
53=20 Физика на английски език
53(075.8) Физика, учебници за ВУЗ
53(075.8)=20 Физика, учебници за ВУЗ на английски език
или
62 Техника
62=20 Техника на английски език
или
681.31 Електронноизчислителни машини и калкулатори
681.31(051) Списание по компютри
681.31(051)=20 Списание по компютри на английски език

Езиковите определители могат да се използват и като първичен
признак на деление, когато е необходимо изтъкване на езиковата при-
надлежност на материалите. В такива случаи определителят за език се
поставя пред отрасловия индекс. Отделянето от другите съставни еле-
менти на индекса става чрез знаците на съответните определители, а от
елементите на основната таблица – чрез : (двоеточие). Например:

=40:03 Енциклопедия на френски език
=30:62 Литература по техника на немски език

Литературата на два или няколко езика се индексира с =00. На-
пример:

56(035)=00 Многоезичен наръчник по палеонтология
Когато се посочват езиците, =00 не се дава. Например:
62(038)=60=867 Испанско-български политехнически речник,
където (038) е определител за терминологични речници.
801.323.3(038.1)=30=40=20 Немско-френски-английски езиков
речник, където (038.1) е определител за езиков речник.

Двуезичните, триезичните и многоезичните речници се класи-
фицират съответно в 801.323.2; 801.323.3; 801.323.9, като към тях се
присъединяват общите определители за език.

Преводите се означават с =03. Определителят =03 се детайлизира както =2/=9 и се използва за означаване езика на оригинала с цел да се съберат на едно място всички преводи на различни езици. Например:

=03.931 Превод от египетски език

=03.931=82 Превод от египетски език на руски език

=03.50 Превод от италиански език

=03.50=867 Превод от италиански език на български език

Ако искаме да означим на какъв език е направен преводът (за да се съберат преводите на определен език), се прибавя и неговият определител. Например:

62=03.82=393.1 Превод на техническа литература от руски на холандски език

Има още един вариант:

62=393.1=03.82 Превод на техническа литература на холандски език от руски език

Между определителя за превод =03 и определителя на съответния език се поставя точка.

Общите определители за език трябва да се използват при индексирание само в случай, когато указанието за езика е необходимо за информационни цели.

2.2. Общи определители за форма

Общите определители за форма служат за систематизация на документите и други източници на информация по форма и характер на изложението (учебник, статия, отчет, дисертация и т.н.). Тази група определители отразява формата на изданието, характерните му особености, читателското или целевото предназначение (например: стандарти, списания и др. под.). С тях се означават също графични материали, карти, макети, както и излагането на даден въпрос в исторически аспект.

Отличителният им символ е „скоби нула“ (0...). Например:

(01) Библиография

(03) Справочници. Енциклопедии. Речници

(06) Публикации на колективи, учреждения и организации

(07) Материали за преподаване и изучаване. Учебни пособия

Една и съща мисъл може да бъде изразена чрез общите определители за форма, във форма на патент (авторско свидетелство), статия от списание или автореферат на дисертация, учебно пособие или фирмена публикация. Тя може да бъде фиксирана във форма на микрофотокопие, фотокопие, машинописно копие и т.н.

Общите определители за форма се присъединяват към основните индекси, когато се налага по-нататъшно раздробяване и е подходящо това да стане чрез уточняване формата или предназначението на класифицираните произведения, като запазват своите отличителни символи. Например:

- 621.313 Електрически машини (основен индекс)
- 621.313(031) Справочник по електрически машини, където (031) е определител за форма.
- 621.313(088.8) Патенти (авторски свидетелства) по електрически машини, където (088.8) е Патентни документи.
- 336.76(035) Как работят борсите. Паричен пазар. Ръководство
- 657:658(075.32) Учебник за икономическите техникуми по счетоводна отчетност на промишлеността, където (075.32) е общ определител за форма.

Общите определители за форма могат да се използват и в съчетание с определителите за гледна точка. Например:

- 642.5.008(075.8) Ръководство за упражнения за студенти от ВУЗ по организация и управление на общественото хранене, където .008 е Организационна гледна точка, а (075.8) е определител за форма за учебници за ВУЗ.
- 574.001(042.3) Лекции по теория на екологията, където 574 е Обща екология. Биоценология .001 е Теоретична гледна точка, а (042.3) Лекции – определител за форма.
- 664.1.002.51(075.8) Технологично обзавеждане на захарната и захаропереработващата промишленост: Ръководство за упражнения за студенти, където 664.1 е Захарна промишленост, .002.51 е Основно технологично оборудване и машини, а (075.8) е Учебници за ВУЗ.

В такива случаи определителите за форма се поставят обикновено след определителите за гледна точка.

Общите определители за форма могат да се комбинират и с географските определители. Например:

- 656.1(084.3)(497.2) България: Пътна карта, където 656.1 е Експлоатация на безрелсовия транспорт и пътищата – основен индекс, (084.3) е Карти, а (497.2) е географски определител за България,
- 615.82(035)(510) Ръководство по китайски масаж, където 615.82 е Масажи и механотерапия – основен индекс, (035) е Ръководство, а (510) е географски определител за Китай.

641.5(083.1)(45) Сборник с рецепти от италианската кухня, където 641.5 е Кулинария – основен индекс, (083.1) е Рецепти, а (45) е географски определител за Италия.

С общите определители за форма може да се разкрие съдържанието на документа от исторически аспект. Например:

62(091)(075.8) История на техниката: Учебник за студенти, където 62 е основен индекс, (091) е Исторически трудове, а (075.8) е Учебници за ВУЗ.

372.3(091) История на предучилищното възпитание, където 372.3 е Предучилищна възраст – основен индекс, а (091) е Исторически трудове.

От посочените примери следва, че определителите за форма в комбинация с индекс от отрасъл на знанието групират материала по форма на изданието, който при необходимост може да бъде събран на едно място. За тази цел определителите за форма се изнасят на първо място, пред основния индекс, разкриващ съдържанието на документа. Например:

(075.8)72 Учебници по архитектура за ВУЗ

(035)796 Ръководства по спорт

(031)615 Енциклопедии по фармация

(051)669 Списания по металургия

(048.3)543 Реферати по аналитична химия

Към общите определители за форма има и специални определители, които ги доуточняват. Например:

(042.3.032) Лекции в ръкопис, където (042.3) е Лекции, а (0.032) е Ръкописи.

(084.1.068) Уникални издания на картини, където (084.1) е Картини, а (0.068) е Уникални издания.

(084.4.021.6) Миниатюрно издание на атлас, където (084.4) е Атласи, а (0.021.6) е Миниатюрни издания.

(051.035.2) Микрокопие на списания, където (051) е Списания, а (0.035.2) е Микрокопия.

При индексирването на информацията трябва да се помни, че водеща роля при определянето на индекса играе преди всичко съдържанието на информацията, а след това – нейната форма. Затова към определителите за форма трябва да се прибегва само когато това е действително необходимо.

2.3. Общи определители за място

Общите определители за място (географски) служат за отразяване на географския или териториалния аспект, в който се разглежда дадената тема. Определителите за място дават възможност да се отделят мястото и пространството въобще, физико-географските области и зони, реки, морета, океани, страни и територии от съвременния и древния свят и т.н.

Символ на този тип определители са кръглите скоби (...). Например:

(100)	Светът. Международно. Всички страни заедно
(367)	Страни на славянските народи
(591)	Бирма
(861)	Колумбия

Географските определители се прилагат към индексите от всички отдели, когато е необходимо да се отрази материалът в посочения аспект. Например:

631.4(596)	Почви в Камбоджа
527(436)	Навигационна астрономия в Австрия
727(520)	Жилищна архитектура в Япония
372.4(677)	Основно образование в Сомалия
681.11(494)	Часовникарска промишленост в Швейцария

Съществуват няколко групи определители за място, които дават възможност да се уточни положението на предметите (страните, държавите, регионите) в пространството и света.

(1) Място и пространство въобще. Локализация. Ориентация.

Например:

001(100)	Науката в света
551.58(160.27-13)	Климатът на Южния полюс

(2) Физико-географска характеристика на местоположението (например: острови, климатични пояси, океани, морета, реки, тундра, блата и др. под.). Например:

(23)	Релеф над морското равнище. Планини
(24)	Земни недра. Подземно
(25)	Естествена повърхност
(251)	Равнини. Низини
(26)	Води изобщо. Океани. Морета
(261)	Атлантически океан

(3) Страни и местности в Стария свят (например: Елада, Асия, Персия, Пелопонес и др. под.). Например:

63(38)	Селско стопанство в Елада
52(315)	Астрономия в Древен Китай

(4) Страни и местности от съвременния свят, като подразделянето им е основано на политико-административния принцип (например: Европа, Азия, Африка и т.н.). Например:

782.1(45)	Оперното изкуство в Италия
639.2(480)	Риболовът във Финландия
617.3(94)	Ортопедията в Австралия

За страните, които в миналото са били една държава, а сега са разделени на две държави с различни социалнополитически системи, в УДК е предвиден един обединяващ определител за място и по един определител за всяка от двете държави. Например:

581.9(519)	Флора на Корея
398.3(519.5)	Народни вярвания и обичаи в Южна Корея
553.982(519.3)	Нефтени находища в Корейската народнодемократична република

Когато се налага изтъкване на териториалния аспект на първо място, географският определител може да се постави пред основния индекс. Например:

(81)613.3	Бразилия, селскостопански машини
(456.31)726	Ватикана, църковна архитектура
(495)798.2	Гърция, конен спорт

Такъв принцип на систематизация позволява да се съберат материалите по страни на едно място, а вътре – по отделни въпроси, отрасли, видове документи и др.

Такава организация на информационните фондове е удобна за подготовка на тематични обзори за отделни страни, при изследване на патентната честота, за отразяване на патентната дейност на различни страни и т.н. Важно е при такъв метод на систематизация материалът да се дублира и по отраслово съдържание.

При организация на фонда за специални цели е възможно приложение на метода на интерколация на определителите за място, т.е. включването им вътре в състава на основния индекс. Например:

553(44)94	Местонаходища на полезни изкопаеми във Франция. Каменни въглища, където 553.94 е Находища на каменни въглища, а (44) е Франция – географски определител.
553(73)982	Местонаходища на полезни изкопаеми в САЩ. Нефт, където 553.982 е Нефт – основен индекс, а (73) е САЩ – географски определител.

Група от държави, разположени в отделните части на континентите, се конкретизират чрез съответния определител за континента и специалния определител за посоките на света (-1). Например:

Това са специални определители към географските определители за място, които доуточняват темата относно мястото. Тези специални определители са с дефис (-...). Например:

- (...-1) Ориентация. Страни на света
- (...-11) Изток. Източен. Ориент
- (...-12) Югоизток. Югоизточен
- (...-13) Юг. Южен
- (...-14) Югозапад. Югозападен
- (...-21) Град. Градски
- (...-22) Село. Селски
- (...-65) Военновременни обединения

Тези специални определители могат да се прилагат както към различни географски определители, така и самостоятелно в съчетание с основни индекси от таблицата. Например:

- 792.2(460-21) Драматични театри в градовете на Испания
- 64.024.3(83-04) Ресторанти в граничните зони на Чили
- 371.31(624-773) Общи методи на образованието в Судан, където 371.31 е Общи методи на образование то – основен индекс, (624) е Судан, а (...773) е Развиващи се страни – специален определител.

Знаците, които се използват при географските определители, дават широки възможности за повишаване детайлизацията на класифицирането.

В случай, когато информацията се отнася към няколко страни, те се посочват с определителите на съответните страни, свързани със знак плюс. Например:

- (420+460) Англия и Испания
- (498+591) Румъния и Бирма
- (612+65) Либия и Алжир

При отразяване на материал за страни, свързани с някакви договори, определителите за страни се дават със знак за отношение. Например:

- (411:420) Шотландия във връзка с Англия
- (71:73) Канада във връзка със САЩ
- (435.9:436/460) Люксембург във връзка с Австрия и Испания

Географските определители създават възможност за групиране на едно място на икономическа или отраслова информация за отделни конкретни страни или група страни, а също за организиране на специалните части на фонда (например: на патентите) по страни. Например:

592(031)(469) Безгръбначни животни в Португалия. Енциклопедия

629.123(083.74)(420) Стандарти за морски кораби в Англия

Голямо значение при класифицирането на научно-техническата литература имат определителите за температурни и климатични зони и райони, които уточняват основните индекси от гледна точка на експлоатацията на машините в определени условия, зависимостта на развитие на отделните отрасли от климатичните условия и др. под. Например:

639.2(265) Риболовът в Тихия океан, където 639.2 е Риболов – основен индекс, а (265) е Тихи океан.

63(251)(489) Селско стопанство в равнините на Дания, където 63 е Селско стопанство – основен индекс, (251) е Равнини, а (489) е Дания.

В таблицата за географските определители са включени и всички български географски единици (планини, реки, градове), за които има индекси в оригиналната УДК. Например:

(234.423.4) Стара планина

(234.423.5) Витоша

(234.423.7) Странджа

(282.243.7) Дунав

(282.243.752) Искър

(282.243.754) Янтра

Определителите на бившите окръзи се образуват, като към териториалния определител за България (497.2) се прибави специалният определител за окръг (...-35). Например:

(497.217-35) Шуменски окръг

Означаването на имената на областите става, като към териториалния определител за България (497.2) се прибавят специалният определител за област (...-32) и инициалът на областния град. Например:

(497.2-32В) Варненска област

Общите определители за място (географски) често се използват в съчетание с други общи определители.

Например с общите определители за гледна точка:

62.001.7 Технически прогрес

66.001.7(460) Най-важните постижения в химическата промишленост на Испания, където 66 е Химическа промишленост, .001.7 е Прогрес, (460) е Испания – географски определител.

или

666.1.001.7(73) Научно-техническият прогрес в стъklarската промишленост на САЩ, където 666.1 е Стъklarска промишленост, .001.7 е Прогрес, а (73) е САЩ – географски определител.

От казаното дотук следва, че:

– общите определители за място (географски) се поставят след общите определители за гледна точка и след общите определители за форма;

– възможно е специалните определители с късо тире (дефис) да се използват както в съчетание с общите определители за място, така и като самостоятелни определители (за място).

От всички възможни определители в практиката най-често се използват определителите за гледна точка, за форма и за място.

Приложението на определителите за място (географски) при систематизирането на материала по отделни отрасли на знанието трябва да бъде разумно и ограничено и имат място само когато те отразяват съществен признак.

2.4. Общи определители за народи (етнически определители)

Знак (=) (знак за равенство в кръгли скоби)

Тези общи определители по същество са само разновидност на общите определители за език. Етническите определители представляват общи определители за език, заградени в кръгли скоби. Например:

=40	Френски език	(=40)	французи
=50	Италиански език	(=50)	италианци
=850	Чешки език	(=850)	чехи
=956	Японски език	(=956)	японци

Тези определители намират приложение при индексирването на документи главно от областта на хуманитарните науки. В съчетание с основните индекси на УДК етническите определители се присъединяват към тях заедно със своите отличителни символи:

738(=82)	Художествена керамика у русите
75.055(=20)	Вазописта у англичаните

Освен по горния начин определителите за народи могат да се съставят и чрез комбинации с определителите за място.

За нации, съставени от представители на различни народи, общи определители се съставят от общите определители за място. Например:

(=1.4)/(=1.9) Народите на отделните страни

(= 1.540)	Индийци
(= 1.612)	Либийци
(= 1.438)	Поляци
(= 1.899)	Уругвайци
(= 1.96)	Полинезийци

Общите определители за народи се прилагат към всички индекси от основната таблица. Например:

778.5(=867)	Кинематографията у българите, където 778.5 е Кинематография – основен индекс, а (=867) е определител за българи.
687.5(=45)	Козметиката на италианците, където 687.5 е Козметика – основен индекс, а (=45) е определител за италианци.
681.62(=30)	Печатарски машини у немците, където 681.62 е Печатарски машини – основен индекс, а (=30) е определител за немци.

Определителите за раса и националност се използват рядко.

2.5. Общи определители за време

Определителите за време (наричани още хронологични) служат за хронологична характеристика (във времето) на разглежданите в индексирания документ предмети, явления и събития. Те могат също да отразяват дата, исторически период, епоха и някои общи характеристики във времето от типа „настояще“, „бъдеще“ и пр.

Отличителен символ на този вид определители са две горни кавички "...".

Дата на издаване или публикуване с помощта на определителите за време не се означават.

Хронологичните определители намират приложение главно в областта на историята и археологията.

Таблицата с определителите за време е претърпяла значителна преработка и сега има следните основни деления:

"–"	Древност. Времето до нашата епоха
"+"	Нашата ера. Времето от началото на нашата ера. Години на нашата ера
"0/2"	Дати и периоди от нашата ера според християнско-григорианското летоброене
"4"	Продължителност от време. Отрязъци от време
"5"	Периодичност. Повторение през определени интервали. Честота

"6" Геологически и археологически периоди от време

"7" Явления във времето. Феноменология на времето

Основните понятия за време се изразяват с не повече от четиризначни индекси с помощта на арабските цифри. При основните понятия за време е прието в четиризначните индекси да не се поставя точка след третия знак, както се прави във всички раздели на УДК.

Хилядолетие се означава с една, столетие – с две, десетилетие – с три, година – с четири цифри.

Времето, за което се отнася документът, се означава с цифри, поставени в две горни кавички. Ако се отнася за определена година, се използва нейното означение, евентуално допълнено с нули отпред, за да се получат винаги четири цифри.

Първи век от нашата ера се означава с две нули „00“. Затова всеки цифров израз се определя с единица по-малко от цифровото означение на века: „16“ е XVII век, който включва годините от 1600 до 1699. Например:

61(510)“07“ Китайската медицина през VIII в.

54“18“ Химията през XIX в.

За дадена дата, прилагайки принципа на подчиненост от общото към частното, първо се пише годината, после – месецът (от 01 до 12), след това – денят (от 01 до 31), за да се отиде евентуално по-далеко по същия начин, като всяко деление се отделя с точка. За числата от 0 до 9 се използва .01/.09. Отсъстващите периоди от време се заменят с 00. Годината се допълва с 0, ако не е четиризначно число. Например:

"1962 година

.08 месец

.09 ден

.17 час

.10 минути

.05" секунди,

като се получава "1962.08.09.17.10.05", или 9.VIII.1962 г., 17 ч., 10 мин., 5 сек.

При отразяване на няколко последователни периода от време между първия и последния се поставя знак за сливане / (наклонена черта). Например:

"1914/1918" От 1914 до 1918 г.

"1814/1945" От 1814 до 1945 г.

"1966/1989" От 1966 до 1989 г.

Годините се броят от нашата, т.е. от новата ера, или от раждането на Христос. Годините преди това се означават с -. Например:

"-0753" 753 г. пр.н.е.

"-0602/0501" от 602 до 501 г. пр.н.е.

Индексът 3/7 включва подразделения за време, освен дати до нашата ера и нашата ера в общоприетото летоброене. Цифрата 2 се запазва за периода от XXI до XXX в. Точката в индексите на тези подразделения служи само за отделяне на основното понятие за време от неговата специфика и от количествената му характеристика. Например:

"311" Минало

"312" Настояще

"321" Пролет

"322" Лято

"323" Есен

"324" Зима

"327.01/.12" Януари-декември

"327.05" Май

"327.09" Септември

"342.1/.7" Понеделник-неделя

"342.2" Вторник

"342.7" Неделя

В подразделенията "3/7" се събират голямо количество означения за цял ред отвлечени понятия, свързани с времето. Например:

"313" Бъдеще

"362" Мирно време

"756" Многократно, повтарящо се

Определителите за време се използват за уточняване на въпросите, разгледани в исторически аспект, като се присъединяват след определителя за форма на изложението.

Когато общите определители за време се присъединяват към основния индекс на УДК, те запазват своите отличителни символи. Например:

550.343 "1996.09" Прогнози за земетресенията през септември 1996 г., където 550.343 е Предсказания за земетресения – основен индекс, а "1996.09" е определител за време.

Ако трябва да се представи хронологичният аспект на класифицираните материали като първичен признак, определителят за време може да се изтегли пред основния индекс. Например:

"19" 62 Техниката през XX в."17"77.04 Художествената
фотография през XVIII в.

"13" 730 Скулптурата през XIV в.

Общите определители за време могат да се използват в съчета-
ние с други определители. Например:

551.52(477)"1989.10.10" Радиационно замърсяване над Украй-
на на 10.X.1989 г., където 551.52 е Ра-
диация – основен индекс, (477) е Ук-
райна – географски определител, а
"1989.10.10" е определител за време.

Определителите за време се поставят след определителите за
място.

2.6. Общи определители за гледна точка

Общите определители за гледна точка (аспект) отразяват общи-
те категории и признаци във всички отдели на УДК. Общите опре-
делители за аспект обединяват най-разнообразни понятия. По съще-
ство те отразяват действия, предприети от човека. Те служат за из-
разяване на аспекта, в който се разглежда даденото явление или
предмет (идея, теория, дейност, процес и др.).

Общите определители за гледна точка включват: проектиране,
производствени процеси, оборудване, помещения, реализация и т.н.

Общите определители за аспект се присъединяват към основния ин-
декс с помощта на отличителен символ – точка две нули .00. Например:

- .000 Специални аспекти на разглеждане
- .001 Теоретична гледна точка
- .001.5 Изследвания
- .001.8 Разпространение на идеите. Пропаганда
- .008.6 Контрол. Контролни органи
- .009 Гледна точка за отношения
- .009.7 Отношения с клиенти, потребители

Определителите за гледна точка не могат да се използват като
самостоятелни индекси. Те имат стойност само в съчетание с основ-
ни индекси. За разлика от другите общи определители изнасяне на
тези определители в началото на индекса не се допуска. Наличието
на точка пред цифровото означение дава да се разбере, че даденият
определител може да се разглежда само като продължение на основ-
ния индекс. Присъединяването към основния индекс на определител
за гледна точка има за цел да уточни и детайлизира съдържанието,
което се разглежда в документа.

Общите определители за гледна точка по съдържание са близки и в редица случаи съвпадат със специалните определители или с основните индекси. Затова правилото е, че общите определители за гледна точка се прилагат тогава, когато нито основният индекс, нито специалните определители дават възможност да се означи даденото понятие.

Съществен недостатък на определителите за гледна точка е дублирането. Например:

- .002.71 Преместване. Транспорт
- .004.3 По-нататъшна обработка на готовата продукция.
Опаковка, експедиция, транспортиране

Общите определители за гледна точка имат аналози сред другите общи определители. Например:

- .007 Гледна точка персонал
- 05 Лица, заети или свързани с нещо, имащи отношение към нещо (общ определител с дефис).

или

- .002.3 Материали
- 03 Материали

Определителите за гледна точка се прилагат само в тези случаи, когато за систематизиране на материала в основната таблица няма достатъчен индекс и липсва съответният специален определител.

При съчетаването на общия определител за гледна точка с основния индекс, първият се добавя отдясно на основния индекс, като запазва своите отличителни символи. Например:

66.002.5 Оборудване на химическата промишленост, където 66 е Химическа промишленост – основен индекс, а .002.5 е Машини, оборудване; „оборудване“ в дадения пример се разглежда като уточняващо, спомагателно понятие.

или

- 621.63.004.67 Ремонт на вентилатори, където 621.63 е Вентилатори (основен индекс), а .004.67 е Ремонт. Реставрация – определител за гледна точка.

Определителят .001 е Теоретична гледна точка. Например:

- 661.53.001.18 Прогнозиране производството на синтез на амоняка, където 661.53 е Синтез на амоняка – основен индекс, а .001.18 е Прогнози – определител за гледна точка.

Би могло да се използва и друг определител за гледна точка със същия основен индекс, като се означи друга гледна точка. Например:

661.53.001.23 Описание синтеза на амоняка, където 661.53 е Синтез на амоняка – основен индекс, а .001.23 е Описание. Идентификация (определител за гледна точка).

629.4.001.53 Лабораторни изследвания на тягата на влаковете, където 629.4 е Тяга на влаковете – основен индекс, а .001.53 е Лабораторни изследвания (определител за гледна точка).

Определителят за гледна точка .002 се използва за общи въпроси на производството, изпълнение, реализиране. Например:

621.313.002.72 Монтаж на електрически машини, където 621.313 е Електрически машини (основен индекс), а .002.72 е Монтаж (определител за гледна точка).

или

631.82/85.002 Производство на изкуствени торове, където 631.82/85 е Изкуствени торове (основен индекс), а .002 е Реализиране, изпълнение, производство (определител за гледна точка).

Определителят .003 Икономическа и финансова гледна точка се използва за детайлизиране на аспекта от икономическа и финансова гледна точка. Например:

631.55.003.1 Прибиране на реколтата от икономическа гледна точка, където 631.55 е Прибиране на реколтата (основен индекс), а .003.1 е определител за Икономическа гледна точка.

В таблицата съществува и определителят .000 Гледна точка на автора. По същество тези определители могат да означават гледна точка не толкова на отделен автор, колкото на определена наука, отрасъл на знанието или дейността, светоглед и т.н. Детайлизацията на тези определители става с помощта на индексите от основната таблица, които се присъединяват към .000 и се отделят с точка. Например:

.000.2 Религиозен аспект

.000.15 Психологически аспект (от гледище на психологията).

Определителите за гледна точка отразяват основния аспект на съдържанието на индексирания документ, т.е. дали е написан от теоретична гледна точка, или се описва експлоатацията, ремонтът, особеностите на конструкциите или технологиите на изготвяне на основния предмет на съдържанието на документа.

От казаното дотук следва, че определителите за гледна точка дават възможност да се отделят и групират материали по различни актуални аспекти на производството в отделни отрасли. По този начин в УДК се реализира фасетен принцип при подразделяне на понятията:

2.7. Общи определители с – (дефис, късо тире)

2.7.1. Общи определители за материали

Общите определители за материали -03 са въведени в УДК от МФД през 1972 г.

В „Таблицы на Десетичната класификация“ от 1985 г. различните материали са дадени със съответни индекси в основните таблици. Поради тази причина спомагателната таблица на общите определители с дефис за материали не е дадена.

Определителите -03 служат за означаване на материали или компоненти, от които са направени изделия или предмети. Те се прилагат във всички раздели на УДК, ако аспектът за материал е вторичен признак по отношение съдържанието на предмета. Предвидени са определители за следните видове материали:

- 032 Минерални съединения от природен произход
- 033 Обработка на минерални суровини
- 034 Метали
- 035 Материали от органичен произход
- 036 Високомолекулярни материали. Каучук. Пластмаси
- 037 Текстилни материали
- 039 Материали, невключени в предишните деления

При използването на този вид определители е необходимо да се има предвид, че материалите като такива в повечето от случаите се отразяват в основните раздели 66/67, където и трябва да се отнасят въпроси, свързани с производството на тези материали, техните характеристики, свойства и т.н. Например:

666.1 Производство на стъкло. Стъкларска промишленост

Литературата, разглеждаща материалите в цялост или много материали едновременно, се отнася към индекса 620.2 Стокознание. Тук се отнасят само документи с общ характер.

Документите по въпроси на изпитванията на материалите намират място в индекса 620.1 Изпитване на материалите. Дефекти на материалите. Защита на материалите. Тук се отнасят документи върху изпитването на материалите, вкл. методите на изпитване, изпитвателни машини и уреди, а химичният анализ – в раздела 543. Аналитична химия.

По този начин определителите -03 Материали се прилагат за означаване на материала в случай, когато последният е видо̀в, а не родо̀в признак на предмета.

2.7.2. Общи определители за лица -05

Общите определители -05 Лица. Лични характеристики служат за характеризиране съста̀ва на персонала, на групи лица, на кадри в зависимост от заеманото положение, свързани или имащи отношение към предмети, дисциплини, теми, но в никакъ̀в случай – към използването им от лицата. Прилагат се въ̀в всички отдели на УДК, когато аспектът на лицата е вторичен по отношение на съдържанието на предмета, изразено чрез основния индекс.

Общите определители за лица се означават с -05 (тире нула пет). Например:

- 05 Лица
- 051 Лица, оказващи въздействие, влияние. Действащи лица
- 052 Лица, изпитващи нечие въздействие, влияние
- 053 Лица по възрастови белези
- 054.5 Граждани на дадена страна
- 055.1 Мъже
- 056.262 Слепи
- 057 Лица според работата, заниманията, източниците на доходи, образованието
- 058 Лица според социалното положение или гражданското състояние

С помощта на общите определители -05 за лица може да се отрази информация за специалисти, работещи в различни отрасли. Например:

- 669-05 Металурзи, където 669 е Металургия (основен индекс), а -05 е Лица (определител за лица).
- 371.12-055.1 Педагози мъже, където 371.12 е Учителско тяло (основен индекс), а -055.1 е Мъже.
- 622.-057.75 Миньори пенсионери, където 622 е Минно дело (основен индекс), а .057.75 е Пенсионери.

В УДК има предвидени основни индекси за някои от професиите на лицата, като 371.12 Педагози. Учители; 614.23/.26 Лекари и т.н. В случай на нужда те се използват, без да се присъединяват към тях определителите за лица -05. Тези индекси могат обаче да се прилагат при нужда с останалите определители за лица. Например:

- 614.23/.26-055.2 Лекарки

За персонал и кадри в УДК е предвиден основен индекс 658.3. Работна сила. Производствени взаимоотношения. Трудови условия.

Тук трябва да се отнасят документите за кадрите, когато те са основен предмет на съдържанието, а определителят -05 се използва за детайлизация.

Определителите за лица се използват широко при отразяване на различни статистически данни. Например:

312 Статистика на населението

312-053 Демографска статистика по възраст

312-057 Статистика по трудова заетост

2.8. Използване на определителите

Правилото гласи, че в УДК определителите се използват не тогава, когато е възможно, а само когато действително е необходимо при търсенето, т.е. използването на определителите трябва да бъде подчинено на нуждите на търсенето, а не на възможностите за отразяване в индекса на още един аспект на съдържанието на документа. Трябва да се отбележи, че УДК е създадена само за нуждите на търсенето, а не за упражнения във възможностите на цифровото кодиране на разнообразни аспекти на съдържанието на документите.

Общите и специалните (аналитични) определители наред с използваните в УДК знаци и символи са нейни структурни елементи. Използването на определителите е най-сложният момент в работата на лицето, което индексира, и е един от източниците на различията в класификацията и една от причините за загуба на информация при търсенето. Ако е възможно да се избегне използването на определителите в индекса на документа, те не трябва да бъдат включени в индекса само защото между тях има такива с подходяща формулировка. Особено необходимо е да не се допуска натрупване на определители при един основен индекс. Ако при индексирането се окаже, че към един основен индекс е необходимо да се присъединят повече от два определителя, познавателният лик на документа трябва да се анализира още един път.

Съчетаването на много определители в един съставен индекс (присъединени към един основен индекс) прави чест на изобретателността на лицето, което индексира, но най-често е причина за загубване на документа при търсенето. За да се научим да използваме определителите, е необходимо преди всичко да запомним техните разновидности и формални отличителни признаци (символи). Всеки определител се присъединява към основния индекс задължително със своите отличителни символи.

Общите определители се използват във всички отдели на УДК. Техните таблици са разположени винаги преди таблиците на основните индекси и се дават в спомагателни таблици.

Никога и при никакви обстоятелства общите определители не могат да се използват като основни индекси, т.е. самостоятелно.

В случаите, когато дадено понятие се изразява със сложен индекс, а използваните общи определители се отнасят за цялото понятие, те могат да бъдат изнесени зад квадратните скоби, в които се огражда сложният индекс. Например:

[629.786:523.3](73) Американски космически станции на Луна-та, където:

629.786 Космически станции
523.3 Луна
(73) САЩ (географски определител)

За отделяне на някои видове документи в отделни картотеки (например: документи, фирмени материали, справочници, учебна литература и др.) общите определители за форма (място, време, език) могат да бъдат поставени пред основния индекс. Например:

(083.74) 621.313.33 Стандарти по електрически асинхронни машини, където:

621.313.33 Асинхронни машини
(083.74) Стандарти
или

(436)621.313.33(083.74) Австрия, електрически асинхронни машини, стандарти, където:

621.313.33 Асинхронни машини
(436) Австрия (географски определител)
(083.74) Стандарти (определител за форма)

В УДК е възможна интерколация на общите определители, т.е. включването им вътре в основния индекс, за да може по дадения признак, който се отразява с общия определител, да се съберат документите в едно място.

При съчетаване на няколко общи определители е възможно да се използват знаците, прилагани в УДК за присъединяване на самостоятелните индекси. Например:

629.113(44+45) Автомобилостроенето във Франция и Италия
629.113.5[.002+.001.4](45) Производство и изпитване на автомобили с двигатели с вътрешно горене в Италия, където:
629.113.5 Автомобили с ДВГ
(44) Франция (географски определител)

- (45) Италия (географски определител)
- .002 Производство (определител за гледна точка)
- .001.4 Изпитване (определител за гледна точка)

За разлика от общите, специалните определители могат да се използват като основни индекси, ако индексираното основно понятие липсва в таблицата на основните индекси, но се намира между специалните определители. Например:

- 62-52 Машини и процеси с автоматично управление
- 62-98 Налягане

В УДК едни и същи понятия често пъти са дадени едновременно във вид на основни индекси, специални определители (точка нула) и специални определители с дефис.

При индексирането възниква въпросът за правилното използване на тези възможности. В този случай може да се приложи предлаганата от МФД последователност на деление на понятията със средствата на УДК, формулирана в статии 24 и 25 на документ № 429 на МФД „Правила за публикации и работа с УДК“.

Ако се касае за деления с принципно значение или типични за разглеждания предмет, се препоръчва да се използват деленията на основните индекси на УДК.

Ако се индексират повтарящи се понятия или понятия, които имат спомагателен характер за ограничен кръг предмети и понятия или за едно от направленията на науката, трябва да се използват специалните определители.

В случаите, когато се работи с повтарящи се или спомагателни понятия, които обаче са общи и могат да бъдат използвани за по-голяма част от предметите и понятията в много раздели, трябва да се предпочетат общите определители.

Ако и по този начин не се постигне задоволителен резултат, е необходимо да се избере възможността за индексиране чрез свързване със знака за отношение на понятия, отразени в таблицата на основните индекси¹.

Редът на присъединяване на определителите към основния индекс се определя от смисъла на съчетанието на понятията на познавателния лик на документа и е способ за предаване на смислови и текстуални отношения между понятията. Затова той не може да бъде строго регламентиран.

¹ ВИНОГРАДОВ, В. И. Универсална десетична класификация. Структура и методика на прилагането ѝ. – В : Т е о р и я и практика на научно техническата информация. С., 1972, с. 303.

На първо място след цифрите на основния индекс се поставят специалните определители .0... (точка нула), след това специалните определители с дефис.

От общите определители на първо място след индекса се поставят определителите за гледна точка, на второ място – за лица, на трето -определителите за форма на изложението, на четвърто – определителите за място, на пето – за време (хронологични), на шесто – за език, и на последно място са етническите определители.

В повечето случаи трябва да се придържаме към посочената по-горе последователност, която може да се нарушава, ако смисълът на индексирания документ налага това. Редът на определителите за място и форма може да бъде разменен, когато това се налага от смисъла на класифицираното издание.

Умелото използване на определителите значително разширява възможностите на УДК в цялост и увеличава в значителна степен възможностите ѝ за фасетизация като ИТЕ.

Трета глава

СПЕЦИАЛНИ ОПРЕДЕЛИТЕЛИ

За разлика от общите определители, които се използват във всички отдели на таблиците за класификация, специалните (аналитични) определители се прилагат само в отделите, за които са предназначени.

Специалните определители са аналитично отделени в текста на основните таблици на УДК с черна вертикална черта и имат ограничена употреба. Те са синтетични и служат за комплексно означение на отделните съставни елементи, свойства и други характеристики. В някои от случаите специалните определители са представени във вид на таблици, а в други се образуват от основни индекси.

Таблиците на специалните определители са разположени в началото на тези отдели, подотдели и раздели, за които се отнасят, като се отделят от текста на таблиците с думите „специални определители“ и плътна черна вертикална черта (в полето), която продължава до края на таблицата на специалните определители. Тази черта служи като предупредителен знак, който показва, че на това място са разположени не основни индекси, а само специалните определители на дадения отдел, подотдел, раздел или подраздел.

Специалните (аналитични) определители имат ограничена сфера на приложение и се използват за означаване на характерна, повтаряща се детайлизация в тези раздели на основните таблици, към които са разработени. Когато специалните определители са дадени в началото на отдела, те важат за целия отдел, освен ако няма указания за други такива, отнасящи се към някои от подотделите. Когато са дадени в началото на подотдел, раздел или подраздел, те важат само за него.

Формално специалните определители се отнасят към спомагателните таблици, макар че се представят като правило в основната таблица, непосредствено в отдела, подотдела, раздела или подраздела, който „обслужват“ и в който се прилагат.

Специалните определители са подвижна, отделяща се част от индекса, която може да бъде присъединена към всеки основен индекс в раздела или подраздела с цел неговото по-нататъшно стандартно уточнение.

Специалните определители се присъединяват към основния индекс задължително със своя отличителен символ.

Различават се три вида специални определители според техните отличителни символи:

- 1/-9 „дефис“² – (без-0 общ определител с дефис)
- .01/.09 „точка нула“ .0 (без .00 и .000 общи определители за гледна точка)
- '1/'9 „апостроф“ '.

3.1. Специални определители с дефис -1/-9

Специалните определители с дефис -1/-9, изпълняващи предимно аналитична или диференцираща функция, служат за означаване на елементи, съставни части, свойства и други признаци на предмети, изразени с основни индекси в УДК.

Те се присъединяват към основния индекс на УДК, като запазват своя отличителен знак.

В деленията на 62/69 Техника специалните определители -1/-9 са разработени широко и служат за изразяване на технологични характеристики и части на машини, апарати, инсталации, процеси и изделия. Например:

- 62-18 Характеристика на машините по размери, подвижност, тегло, скорост и точност. Това е едно общо понятие.
- 621.838-18 Точност на спирачните механизми. Тук 621-834 е Спирачни механизми и специалният определител -18 е Точност.
- 631.35-52 Машини за прибиране на реколтата с автоматично управление
- 621.879-18 Размери и подвижност на роторните багери
- 621.865-529 Задвижване на машини с програмно управление. Роботи. Промислени роботи, където 621.865 е индекс за Роботи, а -529 е специален определител за Машини с програмно управление.
- 62-55 Регулатори. -55 е специален определител към 62, който в дадения случай изразява общо понятие.

² В граматиката дефисът (-) е знак при пренасяне на част от думи или за съединяване на две думи. В библиотечно-библиографската практика дефисът се използва като знак за присъединяване на определители (общи или специални) към основните индекси, с цел да се даде допълнителна характеристика за качествата и с войствата на понятията и предметите. Синоним: късо тире.

621.979-55 Регулатори на преси. Тук 621.979 е Преси (основен индекс), който в съчетание със специалния определител -55 изразява конкретно понятие.

Определителите -1/-9 се прилагат не само в деленията на 62/69. Със специално методическо указание те с отнасят за целия 6 отдел, а частично с използват и в отделите 5, 7 и 8.

В деленията на 82/89 те служат за означаване на литературния жанр (поезия, драма, роман, повест и т.н.).

При използването на специалните определители се създава впечатление, че работи само подвижната част от определителя -18, -529, -55, но смисловото значение на всяка от тези части се определя в съчетание с основния индекс на подотдела или раздела, за чиято детайлизация са разработени те.

Специалните определители с еднаква подвижна част могат да имат свършено различно значение в различните подотдели на УДК. Например:

- 54-12 Състояние на връзка с атомния и молекулния строеж (-12 е специален определител към подотдел 54).
- 62-12 Машини с възвратно-постъпателно движение. Бутални машини (-12 е специален определител към подотдел 62).
- 82-12 Драми в стихове (-12 е специален определител към подотдел 82).

Разгледаните специални определители имат еднакво изписване и външен вид. Тяхното значение се определя в зависимост от подотдела и раздела в основните таблици на УДК, за които са разработени. По този начин информационно натоварване носи не само подвижната част, но и целият индекс на специалния определител 54-12, 62-12 и т.н. В този случай, ако специалните определители от един подотдел се разпространяват (разширява се приложението им) в други подотдели, последните не могат да имат свои специални определители с аналогична нотация.

Специалните определители с късо тире се прилагат и в сродни подотдели и раздели, но това трябва да бъде отбелязано в методическите указания към раздела.

В случаите на съчетаване на специалните определители с късо тире с други определители, те се поставят като правило пред общите определители, но след специалните определители с .0 (точка нула). Например:

621.313.32.024-53 (075.8) Регулиране на синхронни машини с постоянен ток. Учебници за ВУЗ, където 621.313.32 е Синхронни ма-

шини; .024 е Постоянен ток (специален определител); -53 е Регулиране (специален определител); (075.8) е Учебници за ВУЗ (общ определител за форма).

3.2. Специални определители с точка нула .01/.09

Специалните определители с точка .01/.09 се намират в различни отдели на УДК. В отдел 6 те по-често означават процеси, оборудване, продукция на едно или друго производство. Специалните определители .01/.09 отразяват повтарящи се понятия като: аспект на разглеждане, дейност, процеси, операции, машини, оборудване и т.н. Например:

- 629.7 Авиация и космонавтика. Летателни апарати. Ракетна техника. Космическа техника
- 629.7.01 Проектиране, характеристики и изпитване на летателни апарати. Геометрични параметри, височина и др.
- 629.7.02 Конструкции на летателните апарати. Възли и детайли
- 629.7.03 Задвижващи машини
- 629.7.04 Вътрешна планировка на летателните апарати. Помещения
- 629.7.05 Бордови системи
- 627.7.06 Спомагателни системи и спомагателно оборудване
- 629.7.07 Техника на пилотирането
- 629.7.08 Базово оборудване, техническа експлоатация и обслужване

или

- 551.4 Геоморфология
- 551.4.03 Морфология. Морфография. Основни форми на релефа
- 551.4.032 Равнини
- 551.4.033 Плата
- 551.4.035 Планини
- 551.4.036 Долини и тераси
- 551.4.037 Склонове
- 551.4.038 Крайбрежия
- 551.4.07 Палеогеоморфология
- 551.4.08 Приложна геоморфология

Специалните определители .01/.09 се присъединяват към цифрата на основния индекс, като запазват своите отличителни символи.

Специалните определители с точка нула се използват често в съчетание с други определители. В този случай като правило те се поставят на първо място веднага след цифрите на основния индекс, пред всички други определители.

В различните подраздели могат да се използват специалните определители с точка нула (.0...) и независимо от това, че могат да бъдат със същото цифрово означение, имат различен смисъл. Например:

- 621.3.024 Постоянен ток
- 629.7.024 Конструкция на корпус. Тяло на самолет
- 626.024 Работи, изпълнявани от един водолаз

В тези примери цифровото означаване на специалния определител е едно и също – .024, но смисълът му е напълно различен в зависимост от това, за какъв раздел или подраздел е предназначен. Затова специалните определители не трябва да се използват в различните подраздели на таблицата на основните индекси по собствено усмотрение, а да се прилагат само в разделите и подразделите, за които са разработени. Това ограничение усложнява използването на различните видове специални определители.

3.3. Специални определители с апостроф '1/9

С апостроф се означава **синтез**. Той се използва за съставяне на един индекс от два или три индекса с еднакви начални цифри и родствени значения.

Специалните определители с апостроф '1/9, за разлика от -1/9 и .01/.09, изпълняват главно синтетична или интегрираща функция и служат за комплексно означение на отделните съставни елементи, свойства и характеристики. В едни случаи те са дадени във вид на таблица, а в други трябва да бъдат образувани от основните индекси.

Този тип специални определители се използва широко в подотделите 54 Химия и 66 Химична технология за означаване на различен род химични съединения. Например:

- 546.21 Кислород
- 546.33 Натрий
- 546.33'21 Натриев окис

или

- 546.47 Цинк
- 546.21 Кислород
- 546.47'21 Цинков окис

Аналогично се класифицират сплавите по химичен състав в раздел 669 Металургия. Например:

- 669.26 Хром
- 669.24 Никел
- 669.26'24 Хром-никелови сплави

или

- 669.3 Мед
- 669.4 Олово
- 669.4'3 Оловно-медни сплави

При съставяне на индексите на съединенията знакът апостроф се прилага, като към основния индекс на метала (катиона) се прибавя индексът на киселината (аниона), при което 546 във втория случай се заменя с апостроф. Например:

546.34'183 Амониев фосфат. Получава се от 546.34 и 546.183.

Апострофът се прилага само в тези подотдели на УДК, където неговото използване е официално разрешено от методическите указания към текста на таблиците. Произволното му използване не се разрешава.

С прилагането на знака апостроф е възможно образуването на сложни индекси за понятия, които липсват в таблиците на УДК. Така става възможно стесняването на значението на получения индекс спрямо неговите изходни компоненти. Но това ново синтезирано понятие не може да стане по-общо от първия (взет за основа) специален определител, а още повече спрямо индекса на подотдела, към който се отнася. Това се илюстрира нагледно от приведените вече примери.

3.4. Използване на специалните определители

Трите вида специални определители могат да се използват в следните случаи:

а) в качеството на единични определители, например:

- 886.7-31 Български роман
- 886.7.09 Критика в българската литература
- 886.7 Българска литература
- 82-31 Романи, повести
- 82.09 Литературна критика и литературознание

б) като еднотипни определители, например:

621.499-66-71 Устройство на атомни двигатели с твърди горива и охлаждащи устройства, където:

621.499 Други топлинни двигатели, използващи различни видове химическа и физико-химическа енергия. Атомни и др.

- 62-66 Твърди горива
 - 62-71 Охлаждащи устройства
- или

621.165-932.2-83 Устройство на парни турбини с непрекъснат режим на работа и с електрическо задвижване, където:

- 621.165 Парни турбини

62-932.2 Непрекъснати работни характеристики

62-83 Електрическо задвижване

или

616.12-073.97-053.2 Ехокардиография в детската възраст, където:

616.12 Сърдечни болести

616-073.97 Електрография (запис на биотокове на организма)

616-053.2 Педиатрия. Детски болести

в) във вид на комбинация от различни видове определители, на-
пример:

886.7-31.09 Критика на българския роман, където:

886.7-31 Български роман

.09 Литературна критика

или

669.15-198.017 Феросплави, металознание, където:

669.15 Сплави на желязото с други елементи. Легирана сто-
мана. Легиран чугун

669.15-198 Феросплави

669.017 Металознание

Специалните определители с дефис по правило имат по-общ ха-
рактер и по-широко приложение, отколкото определителите .0.

От всичко казано дотук следва, че специалните определители са
понятия, които отразяват (допълват) основните индекси. Обаче спе-
циалните определители в съчетание с основни индекси от подотдела
или раздела, към който са посочени, могат да се разглеждат като са-
мостоятелни индекси (ако за даденото понятие липсва основен ин-
декс) и с тяхна помощ може да се комплексира материал по отделни
общи въпроси.

**Когато в таблицата за едно и също понятие съществува
възможност за отразяването му със специални и общи определите-
ли, се предпочитат специалните определители.** Когато към един
индекс се налага да се използват всички видове специални определе-
тели, на първо място след знаците на основния индекс се поставя
специалният определител с ', след това – с .0, и накрая – с –.

Когато към даден индекс се налага да се използват специални оп-
ределители с .0 и с –, на първо място се поставят тези с .0, а след това
– тези с –. В повечето случаи следва да се придържаме към тази по-
следователност, но тя може да се нарушава, ако смисълът на индексир-
ания документ изисква това. Например: 886.7-31.09, а не 886.7.09-31,
което би означавало българска критика във форма на роман.

Четвърта глава

СИНТАКТИЧНИ СРЕДСТВА В УДК

Всички разглеждани дотук средства за детайлизация на индексите на УДК на практика се оказват недостатъчни, за да отразят в пълнота отношенията и връзките между понятията, съществуващи в естествения език. За фиксирането на тези отношения в УДК се използват широко различни знаци (символи), които разширяват значително възможностите на УДК като информационнотърсещ език.

От гледна точка на логиката в УДК има четири възможности за свързване на понятията.

1. Обединяване на частните понятия с помощта на дизюнкция, което води до разширяване на понятията от частното към общото. В УДК това се изразява посредством знак плюс +, който служи за присъединяване на индекси.

2. Обединяване на частните понятия с помощта на интеграция, което довежда до разширяване на понятията, но в този случай – от част на понятието до неговата цялост. Изразява се чрез знака за сливане на индексите коса черта /.

3. Обединяване на съдържанието на отделни понятия с цел получаване на ново понятие с помощта на конюнкция. При това действие става сливане на понятия и полученото ново понятие е общо за отделните използвани понятия. Това се изразява чрез знака за отношение двоеточие .:

4. Обединяване на понятия при помощта на детерминация, която довежда до стесняване на понятието по пътя на допълването на някакъв признак към даденото понятие. При това второто понятие се явява в качеството си на признак, определящ съдържанието на изходното понятие. Новото понятие става частно понятие за изходното. Изразява се чрез присъединяването на определителя към основния индекс или чрез синтетични индекси.

4.1. Знак за присъединяване +

Знакът плюс +, който се чете като „и“, се използва за съединяване на два или повече индекса, когато в един документ са обедине-

ни няколко предмета или теми с равностойно значение и съответните им индекси не следват непосредствено един след друг в УДК.

Прието е условно да се отразяват чрез знака плюс до три теми. Повече от три теми се отразяват под обобщаващ индекс.

Индексите, свързани със знака за присъединяване, са обратими. При нареждане индексите със знак плюс се третират като прости и се поставят съответно пред съставните и сложните индекси. Тъй като със знак + са присъединени равноправни понятия и предмети, то за всеки отделен индекс, съединен чрез знака +, се изготвя допълнителна каталожна картичка, която се поставя в съответния раздел на систематичния каталог.

Важен въпрос при класифицирането е на кой от индексите да бъде дадено първо място, тъй като от това зависи къде ще бъде нареден самият документ в подръчните фондове, открити за свободен достъп. Този въпрос се решава по целесъобразност от класификатора, като се взема предвид преди всичко характерът на библиотеката. Голямо значение в случая играе и обемът на разделите в документа, посветени на отделните теми.

Така например книга, посветена едновременно на химичната технология и на химията, но с преобладаваща част на химичната технология, ще получи индекс:

66+54 Химическа технология и химия

Често знакът плюс се нарича знак за присъединяване, с помощта на който се разширява понятието, отразено в първия индекс. В това се състои значението на знака + и принципната му разлика от знака за отношение. Например:

615.834+616.24-002.5 Климатолечение на туберкулозата

615.834 Климатотерапия

616.24-002.5 Туберкулоза

Знакът за присъединяване се използва и в общите определители. Например:

311 : 656 (485+489) Транспортна статистика в Швеция и Дания
или

37.015.3 (420+427) Педагогическа психология в Англия и Ирландия

4.2. Знак за разпространение (сливане) /

Знакът за сливане на последователни индекси (коса черта), който се чете „от...до“, се използва, когато съдържанието на един документ обхваща едновременно няколко понятия предмети, теми), чии-

то индекси следват в УДК непосредствено един след друг. Тогава за съставяне на сложния индекс се използват само първият и последният с коса черта между тях, а междинните индекси се изпускат. На-
пример:

621.7/.9 Технология на металите
или

616.1/.4 Вътрешни болести

Използването на знака за сливане и знака плюс води до разширяване значенията на индексите в УДК.

Чрез знака за сливане се постига съкращаване на дължината на индексите и се създават сложни индекси.

За разлика от знака + при използване на / обикновено се образува ново понятие, изразено със сложен индекс, което изразява понятие, по-широко от всеки от съставните му индекси поотделно.

Знакът за сливане заменя първите три цифри на индекса. Точката след знака за сливане означава, че следващите след нея-цифри са деление на първия индекс, а не самостоятелен индекс. Напри-
мер:

616.92/.93 Различни видове треска. Тропически инфекциозни
болести

616.921.5 Грип. Инфлуенца

616.921.8 Коклюш

616.927 Тиф. Паратиф

616.931 Дифтерит

616.932 Дизентерия

616.936 Малария

Знакът за сливане на последователни индекси се използва само когато списъкът на индексиранията понятия съвпада с последователния ред на индексите в УДК.

Чрез знака за сливане може да се образуват сложни индекси, ако отговарят на някои условия: да имат общо построяване (т.е. между тях да няма чужд индекс по съдържание) и да се обединяват в качествено ново родово понятие. Например:

622.332 Кафяви и лигнитни въглища

622.333 Черни каменни въглища

622.335 Антрацитни въглища

Оттук можем да създадем един обобщаващ индекс:

622.332/.335 Въглища

Този индекс е ново (родово) понятие по отношение на индексите на отделните видове въглища.

Индексите със знак за сливане позволяват да се обединят еднородни материали и при организиране на информационен фонд се групират на едно място. Например:

- 553.3/.9 Находища на рудите и на другите полезни изкопаеми
- 553.3 Железни и манганови рудни находища
- 553.31 Железнорудни находища
- 553.32 Манганови находища
- 553.4 Други металорудни находища

Индексите, създадени чрез знака за сливане, не могат да се инверсират. Те са необратими. А образуванияте с / са сложни индекси.

Включените в УДК като структурни деления сложни индекси, образувани чрез знака за сливане, се използват на общо основание като основните индекси.

След индекс, образуван със знака за сливане, може да се използват всички общи определители.

При нареждане слетите индекси се поставят пред индексите, които се включват в тях.

4.3. Знак за отношение :

Знакът за отношение (пише се :, чете се „двоеточие“ или „отношение към...“) е предназначен както за изразяване на отношения между две понятия, така и за по-нататъшно подразделяне на индексите от основната таблица.

При съединяването на двете понятия със знака : се получава съставен индекс, обединяващ съдържанието на двете понятия. Така възниква ново понятие, в което знакът за отношение дава възможност да се изрази аспектът (гледната точка), от която се разглежда дадено явление или предмет. Например:

63 Селско стопанство

061.6 Научноизследователски селскостопански институт

63 : 061.6 Научноизследователски институти по селско стопанство

Гледната точка на метода за изследване дава възможност да се създават нови понятия, за които липсват индекси в основната таблица. Например:

725.4 : 663.4 Сгради за пивоварни заводи (тук 725.4 е Промислени сгради, а 663.4 е Пиво. Пивоварство).

или

613.62 : 616.8 Професионални неврологични болести (тук 613.62 е Професионални болести, а 616.8 е Болести на нервната система).

По данни на МФД до 88 % от всички индексирани по УДК документи имат по два индекса, съединени с двоеточие. Това е така, защото повечето от документите на съвременната наука и техника са посветени на комплексни въпроси, което налага при индексирането да се отразят, макар и минимално, основните аспекти на съдържанието им. Тъй като индексираните понятия са тематично свързани помежду си и се намират в тематични отношения едно с друго, естествено е всяка такава връзка да се отразява с използването на знака за отношение.

Знакът за отношение се използва главно, когато конкретния случай няма нито специални, нито общи определители или когато две понятия се обединяват в един съставен индекс, който има важно информационно значение. Например:

635.64 Домати
631.82/.85 Азотни торове
635.64 : 631.82/.85 Торене на домати с азотни торове

Знакът за отношение се използва и в случаи, когато е необходимо да се отделят определени въпроси при организирането на информационните масиви. Например:

016 Специална библиография
016 : 621.3 Библиография по електротехника
016 : 625.1 Библиография по железопътно дело
016 : 669 Библиография по металургия

Гледните точки за свойствата, изпитването на материалите, изделята и за технологията дават възможност за образуването на съставни индекси в областта на естествените и приложните науки. Например:

629.113 : 667.2 Автомобили, боядисване
546.791 : 539.16 Уран, радиоактивни изотопи
(тук 546.791 е Уран, а 539.16 е Радиоактивност и радиоактивно разпадане).

В горните примери предметите на изследването са автомобилите и уранът, а гледната точка – технологията на боядисването на автомобилите и свойствата на урана да се разпада радиоактивно.

Знакът за отношение се използва широко след общите и специалните определители за уточняване на последните. Например:

678 – 1 Свойства и състав на веществата
: 536 Топлинни свойства
: 537 Електрически свойства
: 54 Химически свойства

Свързаните със знак за отношение индекси са обратими в повечето случаи, т.е. индексът може да се напише и в обратен ред, при което се създава възможност за дублиране на материала. Например:

- 622.344 Добиване на оловни и цинкови руди
621.28 Руднично крепене на галерии и шахти
622.344 : 621.28 Добиване на оловни и цинкови руди чрез руднично крепене на галерии
621.28 : 622.34 Руднично укрепване на галерии за добиване на оловни и цинкови руди

Сложните индекси, образувани чрез прилагане на знака за отношение, почти винаги представляват детайлизация на понятието, отразено в първия основен индекс – компонента на сложния индекс. Разглежданите досега примери имат аналитичен характер. В същото време знакът : позволява да се „синтезират“ индекси на нови понятия. Например:

- 53.072 : 51 Математическо моделиране във физиката (тук 53.072 е Модели. Моделиране във физиката (.072 – специален определител), а 51 е Математика).

Със знака за отношение могат да се съединят в един сложен индекс два, три прости или съставни индекси на УДК. Той се използва за съединяване на географски определители, когато става дума за сравнение, сътрудничество и пр. между различни страни. Например:

- 338.4(438:436) Сътрудничество в областта на промишлеността между Полша и Австрия

Знакът за отношение дава възможност за комплексиране (събиране на едно място) на еднакви аспекти на понятията и предметите и с това отстранява един от най-важните структурни недостатъци на УДК – че разпръсква понятията (предметите) в различни отрасли в зависимост от гледната точка, от която те са изследвани. Поради това неговото въвеждане се смята за едно от най-големите постижения на УДК.

При нареждане на каталозите и картотеките индексите с отношение се третират като прости и мястото им се определя от първия индекс в отношението.

4.4. Знак за двойно отношение ::

Сравнително неотдавна в УДК е въведен знакът за двойно отношение ::, който служи за закрепване в определен ред на два или повече компонента в съставния индекс. Знакът двойно двоеточие се прилага в случай, когато индексът със знак за отношение е необратим, а и инверсията е невъзможна или нежелателна поради това, че променя смисъла на индексирания документ.

Този знак се прилага главно при класифициране на документи, предназначени за обработка с електронна техника. Например:

061.2(100) :: 002 Международна федерация по документация

Инверсираните индекси често могат да означават свършено различни по смисъл понятия. Например:

528 Геодезия

629.783 Изкуствени спътници

528 :: 629.783 Спътникова геодезия

629.783 :: 528 Геодезически изкуствени спътници

В този случай при индексацията на един или друг вариант на информация непременно трябва да се приеме знакът двойно двоеточие, който показва твърдата фиксация на индексите и тяхната необратимост.

Съединението на индексите със знака двойно двоеточие се използва най-много при индексирание. По данни на МФД повече от 80% от всички класифицирани по УДК документи имат индекс с този знак, което безкрайно увеличава индексационните възможности на системата.

Практически който и да е индекс от който и да е раздел може да бъде привлечен за отразяване на ново понятие, непредвидено в УДК, или за по-нататъшна детайлизация на отделния индекс.

Индексите със знак за отношение се наричат съставни индекси.

4.5. Знак квадратни скоби []

Квадратните скоби се използват за заграждане на два или три индекса, свързани със знак + (плюс), или със знак : (двоеточие) помежду си, за да се изрази, че те като цяло понятие се отнасят към друго понятие, което се свързва чрез двоеточие с тях, или че даден определител се отнася за всички включени в квадратните скоби прости индекси. Например:

[621.397.62 + 621.396.62](035) Справочник за телевизори и радиоприемници

вместо:

621.397.62(035) + 621.396.62(035)

Освен това квадратните скоби в съставния индекс се използват и в случай, когато в индекса са дадени два или повече знака за отношение и е необходимо да се покаже, че един от тях се отнася към съвкупността на другите индекси, свързани с този знак. Например:

681.3 : [621.771 : 669.14] Използване на ЕИМ при студено валцуване на стомана

или

[622 + 669](73) : 311

Статистически данни за минното дело
и металургията в САЩ

4.6. Принцип за единно подразделяне вътре в основните раздели

Характерна особеност на УДК е делението на няколко подраздела по единна за всеки раздел схема. Този принцип на подразделяне е възможен само в случай, че при неговото използване не се нанасят изменения в отделните понятия. Благодарение на този принцип се осигурява високата мнемоничност на системата и се съкращава обемът на таблицата.

Принципът на единното подразделяне вътре в основните раздели се означава в таблиците на УДК с три точки, поставени между началната и крайната част на някои основни индекси. Например:

669...1/8

Това дава възможност при нужда да се раздробяват самостоятелно индексите в разделите 669 Металургия и 661.8 Съединение на металите, без да има нужда да се правят справки за всеки отделен случай в пълното издание на УДК.

Принципът се осъществява чрез редица типови окончания, които отразяват ред повтарящи се признаци и се наричат „пълзящи“, тъй като се присъединяват към съответните прости индекси без допълнителни знаци.

Така например, в раздела 669 Металургия следващите подразделения на индексите се съхраняват с помощта на типови (пълзящи) окончания:

669	Металургия
669...1	Работи от общ характер по металургия на металите. Свойства. Получаване. Значение
669...3	Преработка на рудите. Получаване (извличане) на метала
669...4	Рафиниране (очистване) на метала
669...5	Сплави
669...6	Обработване на метала и неговите сплави
669...7	Използване на метала и неговите сплави
669...8	Металът и неговите сплави като покрития

Типовите (пълзящи) окончания могат да се присъединяват към индексите в дадения раздел за получаването на по-нататъшна едно-типна, стандартна детайлизация.

Точките означават мястото, на което се вписват цифрите, стоящи след 669 и явяващи се част от основния индекс, означаващ съответния конкретен метал.

Присъединяването на типовите окончания към основния индекс се осъществява без допълнителни знаци. Например:

669.6	Калай
669.63	Извличане на калая
669.64	Рафиниране на калая

Аналогично се образуват индексите и в други раздели на УДК, например в 661.8 Съединение на металите за означаване на различни химични съединения. Например:

661.83	Получаване на съединения на металите, където към основния индекс 661.8 е прибавено типовото окончание 3
	Получаване.

Което и да е от изброените окончания може да бъде използвано за образуване на индекса на химичното съединение с конкретния елемент чрез непосредствено присъединяване към основния индекс.

Така получените нови индекси се смятат не за сложни, а за основни, понеже деленията в систематиката нямат характер на определители.

4.7. Принцип за подразделяне по аналогия

Принципът за подразделяне по аналогия се използва практически във всички раздели на основната таблица и спомагателните таблици на УДК, означаващи подразделяне на даденото понятие по такъв принцип, по който се подразделя и друго родствено понятие.

Символично този принцип в таблиците се изразява с думите „Подразделя се както...“, докато в някои чужди издания аналогично подразделяне се означава със знака за конгруентност @ и индекса на делението, аналогично на което става подразделянето.

Паралелното подразделяне се прилага вследствие на множествената локализация на понятията. То се осъществява от систематизатора в съответствие с методическото указание, дадено в таблиците. Аналогичното подразделяне се използва широко в УДК, за да се съкрати броят на включените индекси в таблиците. При нужда систематизаторът сам създава необходимите дробни деления.

За образуването на индекса се прилагат аналогичните деления на посочения индекс, като се изоставя началото на индекса, което съответства на делението, служещо за модел. Използват се само окончанията на индекса и те се прибавят непосредствено след циф-

рите на индекса, който се детайлизира. В така образуванния индекс се прибавя и десетичната точка, ако е необходимо (според известния принцип). Например:

373.21 Организация на предучилищното възпитание

Подразделя се както 371, и след като индексът се образува по аналогия на 371, ще получим индекса:

373.211.24 Учителки в детски градини

или

561 Систематична палеоботаника

Подразделя се аналогично на

582 Систематична (специална) ботаника

Между двата индекса поставяме знака за конгруентност @, или 561 @ 582. Първият индекс може да се детайлизира, като се използват вече дадените раздробявания в таблицата към индекс 582 след десетичната точка.

561.29 Палеоботаника на лишеите, където 582.29 е Лишеи.

561.47 Палеоботаника на хвойната, където 582.47 е Иглолистни растения.

Делението по аналогия обикновено е свързано със сумиране, с усложняване на понятията, отразени в изходните индекси. Но индексът на полученото по-сложно понятие винаги има по-малък обем в сравнение с обема на понятията на изходните индекси. По този начин се намалява обемът на понятията и в резултат се получава значително по-тясно понятие.

Пета глава

ОБЩА МЕТОДИКА ЗА СИСТЕМАТИЗАЦИЯ³ ПО УДК

Методиката за класифициране е съвкупност от принципи, методи и правила за образуване на индексите за понятия, отразяващи основното съдържание на документа, с цел неговото бързо намиране. Тя трябва да осигури еднаквост на индексирането⁴ на аналогичните по съдържание документи.

Основна задача на методиката за индексирание е осигуряването на еднакви подходи при създаването на познавателния образ на документите.

Прието е методиката да се разделя на **обща** и **частна**. **Предмет на общата методика** е разработването на общи принципи, правила и методи за индексирание, които произтичат както от особеностите на таблиците за класифициране като цяло, така и от правилата и методите, валидни за всички или повечето отдели на таблиците.

Предмет на частната методика са принципи, правила и методи, характерни за отделни отдели, подотдели и раздели на УДК.

Основен принцип в УДК е принципът на приложението. В УДК понятията са разпределени главно по приложение.

В областта на общата методика на индексирание по УДК в международната практика са се утвърдили девет основни правила.

5.1. Основни правила за систематизация на документите

5.1.1. Първо правило

УДК е единна интегрална система, а не сума от отраслови, частни, локални схеми. Цялото човешко знание и дейност се разглеждат в УДК като общност от взаимосвързани и взаимозависими понятия, която се подразделя по единен принцип на отдели, подотдели, разде-

³ Систематизацията е вид индексирание – определяне на класификационните индекси в съответствие със съдържанието на документа.

⁴ Индексирането е процес на изразяване на съдържанието на документа и/или запитването на ИТЕ. Към индексирането се отнасят процесите на систематизация, предметизация и координатно индексирание.

ли и т.н. От принципа за интегралност на системата следва първото правило: **В УДК няма „свои“ и „чужди“ раздели и подраздели. Всички раздели, всички части на класификацията са равноправни и трябва да се използват за класифициране в еднаква степен, без да се гледа на тяхната близост или отдалеченост от профилния за даден фонд отдел.** Например:

Ако в документа става дума за работната заплата в химическите предприятия, то индексът трябва да има следния вид:

658.32 : 66.013 където 658.32 е Работна заплата, а 66.013 е Химически предприятия. Заводи.

Ако в документа става дума за използването на уреди в някакво производство, то на първо място винаги трябва да се постави индексът на уреда, а след това – индексът на производство. Например:

531.7 : 621.357.7 Измерителни прибори в галваностегията, където 531.7 е Измерителни прибори, а 621.357.7 е Галваностегия.

5.1.2. Второ правило

Принципът за интегралност на УДК води след себе си множествената локализация на понятията в таблиците на УДК, т.е. повтаряне на едно и също понятие в различни отдели в зависимост от гледната точка, от която е разгледано. Това се изразява най-ярко в АПП към таблицата, където към понятието са показани аспектите, от които то е разгледано. Например:

Механика 531/534
– геометрични изследвания 514.8
– математическа теория 531.01
–, небесна 521
–, обща 531
–, статистическа 531.1

и т.н.

Това означава, че не е достатъчно да намерим в таблицата индекса на даденото понятие, а трябва да изясним в какъв отдел се намира той, в кой отрасъл на знанието се отнася и в какъв аспект е разгледано даденото понятие.

От тази множествена локализация на понятията произтича второто правило: **при индексирание на документите е необходимо да се определи ясно аспектът, в който се разглежда даден предмет, за да се намери съответният на този аспект индекс в таблицата на УДК.**

5.1.3. Трето правило

Общите определители в УДК никога не могат да се използват самостоятелно в качеството на основни индекси, като в същото

време специалните определители могат в съчетание с индексите от основната таблица се използват самостоятелно като основни индекси, особено когато дадено понятие липсва в таблиците на основните индекси. Например:

62-5	Регулиране и управление на машините и процесите
62-98	Налягане
620.1.05	Машини и уреди за изпитване на материалите
58.05	Геологични и метеорологични фактори (почва, климат)

По този начин определителите играят двойна роля. От една страна, те са спомагателни индекси, а от друга, при условие че липсва основен индекс, те в съчетание с индекс от основната таблица могат да се използват като основни индекси.

5.1.4. Четвърто правило

Наличието в таблиците на УДК на различни индекси за аналогични понятия често затруднява работата на систематизатора и става причина за нееднакво индексирание на един и същ документ от различни хора. Така например в отдел „Техника“ лесно може да се забележи, че повечето машинни детайли имат два и повече индекса; същото се отнася и за някои технологични процеси и др. Например:

621.833	Зъбни колела
62-25	Зъбни колела (специален определител)

Таблиците в УДК се делят на основни и спомагателни. В основната таблица на това деление лежат и различията в смисловата роля на понятията. Така понятието „Зъбни колела“, което е основен предмет на съдържанието на даден документ, където се описват особеностите на производството на зъбни колела, е основно понятие и трябва да бъде отразено с основния индекс на УДК 621.833. В друг случай, когато се описват елементите с въртливо движение на зъбните колела, явяващи се като детайли, индексираното понятие „Зъбни колела“ е повтарящ се белег. В този смисъл то е спомагателно понятие и трябва да бъде отразено със специалния определител 62-25. Така темата „Схеми на елементи на зъбни колела“ ще бъде изразена с индекса 621.833-25(084.2), който е съчетание на индекса на основното понятие зъбни колела 621.833 с индекса на спомагателното понятие колела -25 и общия определител за форма (084.2) схеми.

И така четвъртото правило гласи: **В случаите, когато дадено понятие е представено в УДК и с индекс, и с определител, то основните информативни понятия от подвидово, видово, родово и по-високо ниво се индексират предимно с основни индекси или със спе-**

циални определители, които се използват в качеството на основни индекси. Спомагателните, повтарящи се понятия, които отразяват обикновено част, детайл, компонент, орган, един от признаците и т.н., се индексират предимно с определители, които се присъединяват към индекса на основното понятие.

5.1.5. Пето правило

То е свързано с реда на използване на индексите в УДК. При индексирването на документи се препоръчва спазването на следната последователност на избора на индекси:

- 0/9 (индекси от основната таблица на УДК)
- '1'9 (специални определители с апостроф)
- .01/.09 (специални определители с точка нула)
- 1/-9 (специални определители с дефис)
- .001/.009; -3; -05 (общи определители)

Това означава, че започвайки индексирването на всяко понятие, трябва да се обърнем преди всичко към основните таблици на УДК 0/9. Там индексираното понятие може да бъде намерено пълно или частично, или да не се намери. В първия случай търсенето се прекратява. В останалите случаи то трябва да продължи във втората позиция на реда, посочен по-горе, в таблиците на специалните определители с апостроф. Във втората позиция отново съществуват тези три възможности. Така търсенето продължава, докато се намери индексираното понятие. Трябва да отбележим, че търсеното понятие може да бъде намерено точно или да се открие по-висшестоящо понятие, което го включва. Възможно е специалните определители да не разкрият докрай съдържанието на документа. Тогава се взема общ определител за гледна точка като най-близък до деленията на основния ред. По-нататък могат да се използват и останалите общи определители в логическа последователност.

5.1.6. Шесто правило

То е свързано с образуването на сложни индекси.

Сложен индекс наричаме индекса, образуван от съчетанието на основен индекс с общ или специален определител, а също така и индекси, образувани с помощта на апостроф и коса черта.

Редът на присъединяване на определителите или, с други думи, последователността на елементите на сложния индекс съответства на смисловите отношения между понятията на основното съдържание на документа и затова не може да бъде строго регламентиран с правила за индексирване. За основен критерий на правилната последователност на елементите на сложния индекс служи съответствие-

то между смисъла на индекса и смисъла на съдържанието на документа при спазване на общите правила на индексирание по УДК.

В повечето случаи можем да се придържаме към следната последователност на присъединяване на определителите към основния индекс: '1/9; .01/.09; -1/-9; .00...; -03 или -05; (0...); (...); „...“; =...; (=...).

Това означава, че на първо място след знаците на основния индекс се поставя специалният определител с апостроф, след това – този с точка нула и специалният определител с дефис. От общите определители най-близо до основния индекс се поставят общите определители за гледна точка .00, по-нататък определителите за лица, – определителите за форма 0..., за място (...), време „...“, език =..., и накрая – етническите определители (=...). Например:

368.44.008.4(058)(497.2)“1994“ Съвети по социално осигуряване при безработица в България през 1994 г. : Годишник, където:

368.44	Социално осигуряване
.008.4	Съвети (определители за гледна точка)
(058)	Годишник (определител за форма)
(497.2)	България (географски определител)
„1994“	Определител за време

Или например сложният индекс

621.744.4.06-182.8.004.67(088.8)(520)“1981“=20 за темата японски патент на английски език от 1981 г. за ремонт на детайли на формовъчни машини, където:

621.744.4	Формовъчни машини
.06	Аналитичен определител за детайли
-182.6	Взаимозаменяемост
.004.67	Ремонт (общ определител за гледна точка)
(088.8)	Патент (общ определител за форма)
(520)	Япония (общ определител за място)
„1981“	Общ определител за време
=20	Английски език (общ определител за език)

В УДК е възможна и интерколация на общите определители, т.е. включването им в основния индекс, ако това се изисква за по-рационално изграждане на фонда. Така например общият определител за място може да се включи в основния индекс за народно стопанство 338(...) и след него да се присъединят индексите на различните проблеми на народното стопанство на дадена страна, които иначе се пръскат на други места в таблицата по съдържание. Например:

338(73).244 Народно стопанство в САЩ – управление

Сложните индекси, образувани с помощта на знака коса черта, могат да бъдат образувани само тогава, когато последователността на индексиранията понятия съвпада с последователността на техните понятия в таблиците на УДК.

Сложният индекс, образуван с помощта на коса черта, е необратим. Сложният индекс / по своето значение е по-широк от своите изходни компоненти. По принцип знакът коса черта / може да се замени със знака плюс +, ако обединението не е на повече от три индекса.

Прилагането на определители с апостроф за образуване на сложни индекси е строго ограничено за определени подотдели на таблиците на УДК и е уговорено в методическите указания към всеки от тях.

5.1.7. Седмо правило

То е свързано с образуването на съставни индекси. **Съставни индекси в УДК се наричат тези, които са образувани от два и повече прости или сложни индекса с помощта на знаците за отношение двоеточие : или двойно двоеточие ::.** Общото правило за образуване на съставни индекси гласи: на първо място в съставния индекс се поставя индексът, който отразява основния предмет на документа. Присъединените с помощта на две точки компоненти (индекси) уточняват, детайлизират основното понятие, изразено с първия индекс. Например:

338 : 91 Икономическа география

61 : 311 Медицинска статистика

При образуването на сложните индекси определителите се присъединяват при нужда към основните индекси по стандартен ред, определен в самите таблици. Този принцип има няколко варианта:

а) Ако в таблицата няма точен основен индекс, който да разкрива предмета на документа, съставя се сложен индекс, като към най-близкия по съдържание основен индекс се присъединява специалният определител от същия раздел. Например:

796.342 Тенис

796.342.065 Спортно съдийство по тенис

б) Ако чрез специалния определител .0 не може да се определи точното съдържание на предмета, образува се сложен индекс, като към основния индекс се присъединява специалният определител с късо тире – от същия раздел. Например:

891.1 Индийска литература

891.1-34 Индийски приказки

в) Когато липсват специални определители към съответните раздели или е невъзможно чрез тях да се изрази точното съдържание на предмета, използват се най-близките по съдържание основни индекси, като се свързват с общия определител за гледна точка. Например:

669 Металургия

669.005.2 Оборудване в металургията

г) Когато един предмет оказва влияние на друг, дава се предимство на предмета, който търпи влиянието.

Например:

621.7 : 744 Инженерна графика

66.02 : 546 Неорганична химична технология

д) Когато методите на една наука се прилагат в друга, се дава предимство на науката, в която се прилагат методите. Например основно място на приложение на физическите методи в техниката е 62 Техника, а не 53 Физика.

е) Когато една тема от даден отрасъл е предназначена за специалисти от друг отрасъл, се дава предпочитание на отрасъла на темата, а не на отрасъла на специалистите, за които е предназначена темата.

ж) Първата рубрика от всеки комплексен (по-общ) отрасъл е основна и в нея се събират общите въпроси за комплексния отрасъл.

з) Когато едно понятие може да се разглежда едновременно от икономическа, административна и юридическа гледна точка, се дава приоритет на икономическата, тъй като икономиката има базисен, а администрацията и правото имат надстроечен характер.

и) В случаите, когато една книга разглежда три или повече теми от един общ въпрос, не трябва да се дублират индексите за всички теми, а е необходимо да се отнесе книгата към един обобщаващ индекс.

Над всички гледни точки, от които може да се разглежда един въпрос, стои уталитарната, т.е. приложението, практическото използване, експлоатацията на предмета съобразно с назначението му. Поради това от многото места в таблицата, където са предвидени индекси за дадения предмет според гледните точки, от които той се разглежда, необходимо е да се избере гледната точка на приложението му, която определя основното място на предмета.⁵

5.1.8. Осмо правило

Това е правилото на първото споменаване. Ако темата в цялост не може да бъде изразена в УДК с един индекс, но може да бъде из-

⁵ ДАФИНОВ, Здравко. Обща методика на Универсалната десетична класификация. С., 1976, с. 55-57.

разена с тяхната сума, тогава работи с общ и обзорен характер, които разглеждат темата цялостно, се отнасят към индекса, в който темата се споменава за първи път. Това е индексът с най-малка абсолютна величина сред индексите, отразяващи цялата тема. Например: 669.2/.8 е Металургия на цветните метали и техните сплави. Работи с обзорен характер трябва да се отнесат към индекса 669.2, тъй като темата се споменава за пръв път под този индекс.

5.1.9. Девото правило

То е свързано с алгоритъма на процеса систематизация.

В повечето от съществуващите учебници и методички систематизацията на документите се разделя на три етапа: анализ на книгата, вземане на класификационно решение и оформяне на класификационното решение. Систематизацията е преди всичко процес на логически разсъждения. „Съвременното всестранно проучване на действията на систематизатора показва, че систематизацията представлява система от взаимнообусловени процеси и операции, при които всеки процес има свои собствени задачи и завършва с конкретен резултат.“⁶ Такова разбиране на същността £ позволява тя да се алгоритмизира, т.е. да се установи последователността от действията на систематизатора, осигуряващи качествено изпълнение на задачите му и съдържанието на документите да бъде изразено най-точно с езика на символите.

Систематизацията включва следните взаимносвързани и последователно протичащи процеси:

1. Анализ на документа, който е обект на систематизация.
2. Вземане на класификационно решение.
3. Съставяне на предметните рубрики за АПП към систематичния каталог.
4. Редактиране на класификационните индекси и предметните рубрики за АПП.
5. Оформяне на класификационното решение.
6. Отразяване в картотеката с методическите решения.

Всеки един от тези процеси включва система от последователни операции с конкретни задачи.

1. Анализът на документа включва:

1.1. Анализ на документа – определяне и оценка на основните му класификационни признаци чрез непосредствено запознаване (de visu) с него.

⁶ СУКИАСЯН, Э. Р. Систематизация документов. Общие требования. Инструкт.-метод. указания. М., 1985, с. 35.

1.2. Източник за провеждане на анализа са всички елементи на документа, позволяващи да се определят неговото съдържание, форма и читателско предназначение.

1.3. Като резултат се формулира предварително класификационно решение в свободна словесна форма.

Задачата е да се формулира предварителна класификационно решение в свободна словесна форма.

В процеса на анализа систематизаторът **изучава** заглавната страница в цялост, сведенията за авторите, съставителите, редакторите; названието на учреждението или организацията, от името на която се публикува книгата; сведенията, разкриващи и поясняващи основното заглавие; издателската анотация, съдържанието на документа, предговора, послеслова, приложенията, библиографията, илюстративния материал. Систематизаторът обръща внимание на сведенията за поредност на изданието. (Ако във фонда има предходно издание, задачата му значително се облекчава.) Анализът на елементите на документа е резултатен само когато се извършва *de visu* (лично, визуално, непосредствено по него). Изследвайки последователно посочените елементи, систематизаторът се стреми да открие основното съдържание на документа – изследваната тема или предмет и гледната точка, от която се изследва темата или предметът, т.е. метода на изследване.

При анализа се използват таблиците за класификация, справочният фонд, азбучният и систематичният каталог. При необходимост систематизаторът се обръща към консултанти, като предварително точно е формулирал своите въпроси към тях.

Като резултат от запознаването със съдържанието систематизаторът последователно **определя:** предмета на основната тема; аспекта, от който е разгледано понятието; областта на знанието; областта на приложение и използване на предмета; формата, целевото и читателското предназначение.

Систематизаторът ранжира изведените класификационни признаци и определя на първо място основния признак, характеризиращ съдържанието на документа.

Резултатът от процеса е изграждане на предварително класификационно решение в произволна словесна форма.

2. Вземането на класификационно решение включва:

2.1. Вземане на класификационно решение – преобразуване на предварителното класификационно решение в класификационен индекс.

2.2. Търсене и намиране на необходимите класификационни индекси по таблиците за класификация.

2.3. Класификационното решение се изразява с един или няколко класификационни индекси и от тях се съставя пълният класификационен индекс.

Задачата на процеса е да се преобразува предварителното класификационно решение в пълен класификационен индекс на документа или да се състави класификационната формула.⁷

При осъществяването на този процес систематизаторът използва таблиците за класификация, методическия апарат, АПП към ТЯХ и СК.

Търсенето и намирането на необходимите индекси може да стане по два начина: по пътя на последователното съпоставяне на предварителното решение с таблиците за класификация или по АПП към тях, като намирането на индексите в основните таблици е задължително. Прякото използване на индексите от АПП е неправилно, тъй като често води до методически грешки поради това, че систематизаторът се изолира от методическия апарат в таблиците.

При първия начин систематизаторът се обръща към основните деления от първа степен, избира най-подходящото деление, запознава се с неговите подразделения и т.н. На всеки етап от търсенето е възможно връщане към предходната степен.

Търсенето на индексите по АПП към таблиците се отличава с оперативност и лекота, но на практика може да доведе до погрешна ориентация. Систематизаторът е длъжен да разбере към каква дисциплина или отрасъл на знанието го насочва АПП, да се запознае внимателно с тесния предметен комплекс, а след това да се обърне към текста в основните таблици, където е необходимо да проучи методическите указания не само към намерения индекс, но и към едно-две висшестоящи деления по отношение на даденото деление в йерархичната верига.

Преди да се пристъпи към построяването на пълния индекс, е необходимо да се припомнят някои правила от общата и частната методика на систематизация, да се провери няма ли готова класификационна формула или решения за конкретния случай в картотеката на методическите решения, което облекчава значително работата на систематизатора и съкращава времето за търсене на необходимите типови елементи на индекса.

⁷ Класификационната формула представлява унифициран ред на разположение на класификационни индекси, който разкрива класификационното решение.

В процеса на търсене на индексите по таблиците се уточняват предварителните класификационни решения.

Резултатът от процеса е изграждането на пълен индекс, който може да се състои както от един, така и от няколко индекса. В последния случай особено внимание трябва да се обърне на избора на първия – основния индекс, от който при систематичното нареждане на фондовете се определя мястото на нареждане на документите. Така се проявява същността на систематизацията – сложен мисловен процес, който се извършва в съзнанието на систематизатора, чрез който той съставя пълния индекс, даващ смислов образ на документа.

3. Третият процес е съставяне и оформяне на предметните рубрики на картичките за АПП към СК.

Върху основата на приетото класификационно решение се съставят и оформят предметните рубрики (ПР) за АПП.

Задачата е да се съставят и оформят ПР към АПП, съгласувани с приетото класификационно решение, фиксирано в пълния индекс.

Сравнителният анализ на различните методи за съставяне на АПП показва, че е най-подходящо да се използва верижният метод, при който АПП отразява адекватно съдържанието на СК. Верижният метод се отличава с простота, тъй като не налага задълбочено изучаване на теорията на предметизацията. За рубрикации на АПП се използва терминологията от таблиците за класификация. Верижният метод е икономичен. АПП се попълва интензивно в първоначалния етап на изграждането му, а след това в него се включват само ПР на нова тематика.

Съставянето и оформянето на ПР за АПП е творчески процес, който зависи в голяма степен от общата и професионалната култура на систематизатора, изпълняващ ролята на предметизатор, и от представите му за най-вероятния път, по който читателят ще търси конкретното издание.

Резултатът от процеса е изготвянето на една или няколко картички с ПР за АПП към СК.

4. Четвъртият процес е редактиране на класификационното решение.

Редактирането на класификационните индекси и предметните рубрики е задължително.

Задачата е да се изключат методическите и/или техническите грешки, да се повиши качеството на систематизацията, което от своя страна води както до повишаване качествата на СК и АПП, така и до подобряване обслужването на читателите.

Затова последователно ще разгледаме въпросите на организацията на редактирането (кой и кога го прави), неговия предмет (какво се редактира) и технологията му (как се редактира).

Процесът на редактиране се организира различно, тъй като зависи от броя на систематизаторите в библиотеката, от количеството на новите постъпления и от ритмичността в тяхната обработка.

В неголемите библиотеки с един систематизатор той самият изпълнява и функциите на редактор.

Редактирането трябва да се отдели от останалите процеси на систематизация. Между вземането на класификационното решение и съставянето на ПР за АПП може да няма промеждутъци от време, но не е задължително редактирането да следва веднага след всички задължителни процеси, свързани с обработката на документа. Ако технологичният „път на книгата“ позволява, редактирането трябва да се прави след завършването на всички предшестващи процеси в обработката на дадена партида: при всекидневно предаване на партидата то трябва да стане сутринта на следващия работен ден. При предаване веднъж седмично – в определения за редактиране ден. Един от систематизаторите, който притежава най-голям опит и професионални умения, поема функциите на редактор. Ролята на редактор могат да изпълняват и всички по установен график. В големите библиотеки сред систематизаторите могат да бъдат отделени редактори, за които редактирането става основен процес. Към тях се обръщат систематизаторите за решаване на всички сложни случаи.

По съдържание редактирането може да бъде техническо и методическо. **Техническото (контролно) редактиране** има за цел да изключи грешките в написването и оформянето на класификационните индекси и трябва да се извършва във всяка библиотека. То е задължително по отношение на класификационните решения, взети от новопостъпили сътрудници в процеса на обучението им. При техническото редактиране може да се поправят и много методически (по качеството) грешки, свързани с неправилното или недостатъчното разкриване на съдържанието, неотразени в решението други важни класификационни признаци, които имат значение за потребителите.

Методическото редактиране изисква задълбочен анализ на обекта на систематизация и може да се провежда избиращо. Добре е да се състави програма за методическо редактиране, включваща отрасли, междуетраслови и комплексни проблеми и отделни въпроси от методически характер, като принципа за многократното

отражение в СК, отразяването в СК на териториални, хронологични и други признаци.

Често грешките в индекса се „хващат“ при неговото прочитане. Съвкупността от два, три и всички други елементи на индекса, прочетени отляво надясно, винаги трябва да означават завършено понятие. Всяка следваща степен трябва да конкретизира, да задълбочава и детайлизира началните части на индекса. Този интересен начин трябва да се използва във всички случаи, когато в състава на сложния индекс се комбинират няколко специални и общи определители.

Добри резултати дава и сверяването със СК на аналогични решения, фиксирани в каталога по-рано.

Резултат от процеса е провереното класификационно решение във вид на пълен индекс със съответстващите му ПР в АПП.

5. Следващият процес е оформянето на класификационното решение. При него класификационните индекси се поставят на каталожните картички по определени правила и се оформят картичките за АПП.

Задачата тук е да се нанесат класификационните индекси на картичките с библиографското описание на документа и да се оформят картичките за АПП.

Оформянето на класификационното решение е технически процес, включващ нанасянето на пълния и каталожните индекси върху картичките, а при систематично нареждане на фонда – и на сигнатурата.

Пълният индекс е класификационен индекс, посочващ всички деления в СК, в които се отразява даден документ. Пълният класификационен индекс се поставя на лицевата страна на основната картичка за АК и СК, вдясно, под библиографското описание.

На картичките с допълнителните описания (препратките) индекс не се поставя. При наличието на няколко класификационни индекса в пълния индекс (при многократно отражение) първият от тях е основен и се отделя от следващия (допълнителен) индекс със знака + („плюс“). Тук ще подчертаем необходимостта да се нанася пълният индекс на лицевата страна на основната картичка за АК (вдясно). Тук пълният индекс изпълнява функция на системосвързващ елемент, като насочва търсенето на читателя от АК в СК.

В левия ъгъл на всяка допълнителна картичка за СК се нанася каталожният индекс. На основната картичка за СК каталожният индекс напълно съответства на основния индекс⁸ в състава на пълния индекс.

Вторият и всеки следващ индекс от състава на пълния индекс последователно се поставят в левия ъгъл на допълнителните картички в СК в качеството на съответен каталожен индекс.

При използването на каталожни картички при централната каталогизация се подчертава частта от индекса, съпадаща с решението на систематизатора.

Отсъствието на каталожен индекс върху картичките означава, че те трябва да се наредят в АК, а не в СК.

Оформянето на картичките за АПП към СК става едновременно с оформянето на картичките за СК. На картичката за АПП се оформя една ПР, която може да съдържа няколко подрубрики, а срещу тях се нанасят съответстващите им индекси.

Резултатът от процеса е оформяне на класификационните индекси върху основните и допълнителните картички за АК и СК и оформяне на картичките за АПП към СК.

6. Отразяване в картотеката на методическите решения⁹

Класификационните решения на сложните случаи, а така също и решенията с типов характер се отразяват в картотеката на методическите решения по систематизация.

Картотеката на методическите решения във всяка конкретна библиотека трябва да отразява нейната практика и тези решения, които са изработени и приети в дадената библиотека. Намирането на дадено решение в картотеката означава, че то е реализирано в библиотеката.

⁸ Основен индекс е първият от влизащите в състава на пълния индекс класификационни индекси (при многократно отражение), който показва делението на СК, в който даденият документ се отразява в съответствие с основното му съдържание. В литературата за УДК е прието основни индекси да се наричат индексите от основната таблица за класификация.

⁹ Картотеката на методическите решения е спомагателна картотека от служебен характер, в която се фиксират решения на сложни случаи, а също и решения с типов характер. Спецификата в съставянето на библиографското описание, на систематизацията и предметизацията изискват поддържането на различни картотеки на методическите решения.

Шеста глава

КЛАСИФИЦИРАНЕ НА ДОКУМЕНТИТЕ В 0 ОБЩ ОТДЕЛ: НАУКА. ОРГАНИЗАЦИИ. УМСТВЕН ТРУД. ЗНАЦИ И СИМВОЛИ. ДОКУМЕНТИ И ПУБЛИКАЦИИ

Основни деления

00 Общи въпроси на науката и културата

01 Библиография. Каталози. Указатели на литература

02 Библиотечно дело. Библиотекознание

03 Общи енциклопедии. Енциклопедични речници.

Научни справочници

04 Сборници със смесено съдържание

05 Списания и периодични издания с общ характер

06 Организации. Съюзи. Научни институции.

Музеи. Изложби.

07 Вестници. Журналистика

08 Издания със смесено съдържание. Събрани съчинения

09 Ръкописи. Редки и особени издания

Във всички класификационни таблици наред с отделите, в които се класифицират определени отрасли на знанието, съществува и общ отдел, в който се систематизират документите, които нямат място в останалите отдели.

Независимо от наименованието си – общ, отделът има конкретно съдържание и не бива да се мисли, че тук се класифицират документи, на които специалистът не може да определи точното място в УДК.

6.1. Класифициране на документи в подотдел

00 Общи въпроси на науката и културата

В основните раздели на подотдела от 001 до 009 се класифицират документи, в които се разглеждат общи въпроси на науката, печата и информационната дейност, писмеността и системите за писмо, знаците, символите и кодовете, въпроси на стандартизацията и стандартите, както и общи въпроси на цивилизацията, културата и прогреса.

Издания по обща история на науката в света и в отделни страни, материали от конференции по теоретични въпроси на наукознанието, както и енциклопедии и справочници с аналогична насоченост се класифицират в 001. Тук се отнасят също и документи по история на научните изследвания от различни епохи, за научни открития и откриватели, както и документи за съвременното състояние и проблеми на науката, като се използват и подходящи определители, изборът на които е в зависимост от формата на изложение, от географските аспекти на разглежданата тема и други фактори, произтичащи от класифицираните документи.

Поради това с индекс 001(091) ще се класифицират и книгата на А. Поликаров „Научни революции и прогрес. Студии по история на науката“, и изследването на Ж. льо Гоф „Интелектуалците през средновековието“.

Историята на частните науки обаче се класифицира към съответстващите им индекси и определител (091). Например:

„История на математиката“ 51(091)

„История на музиката“ 78(091)

Към 001 се класифицират и биографиите и изследвания за лица, работили и дали принос в много области на науката. Поради това книгата на В. Лысцов „М. В. Ломоносов в русской историографии 1860-1870-х годах“ ще има индекс 001(470)(091)(092)+92 Ломоносов, М., но ако се разглеждат приносите му в една научна област – ще класифицираме към нея.

Биографичната енциклопедия „Нобеловите лауреати“, включваща сведения за нейни носители от цял свят от учредяването ѝ през 1901 г. до 1992 г. ще получи индекс 001(100)(092)(031)+92, докато „Кратка енциклопедия на откритията и откривателите“ от К. Айрланд ще се класифицира само с 001(31).

Твърде интересно е съдържанието на подраздел 001.9 Разпространяване на научните знания, към който се класифицират и издания за явленията, които не са научно обяснени. В това деление се отнасят книги за извънземните цивилизации, за феномена НЛО, за загадките на Бермудския триъгълник, за Йети, за чудовището от Лох Нес, за отвлечения от извънземни, за свръхестествени явления в човека и природата, за феномена Царичина и др.под. Поради това с 001.9 ще се класифицират книги като тези на Л. Антонова „Срещи с многоликия космос. Представители на извънземния разум в пределите на България разказват“, на К. Браун „Пътешествия на съзнанието. Науч. откритие за присъствието на извънземни цивилизации на Зе-

мята“, на Ст. Бъчваров „Радиестезия за всички“, на М. Дайе „Отвѣд границите на реалното“ и др.под.

Често се налага книгите, класифицирани на първо място в 001.9, да се дублират и в 159.961 Парапсихология, тъй като в тях се навлиза и в проблеми от нейната област. И обратно – понякога книги, чиито първи индекс е 159.961, се дублират в 001.9, тъй като засягат и въпроси за явления, които нямат научно обяснение. Такива са книгите на И. Игнатов „Ясновидството. Биоинформационен обмен“ и на Ив. Мургов „Човек и дух“, чийто индекс е 159.961+001.9. В 001.9 често се дублират и книги, чиито водещи индекси са 523, 524 или 615.85, където се класифицират книги по биоенерготерапия, както и 291.2 Философия на религията.

Не бива да се забравя обаче, че някои аспекти на проблемите на науката намират място в други отдели на УДК. Книги по въпросите на науката като фактор за производството се класифицират в 330.111.4:001. За издания, изясняващи въпроси на управлението на науката, е предвиден индекс 351.85. Научната работа в областта на дърводобива се отнася в 630.3, а документи върху философски и научно-теоретични основи на физическата култура и спорта – в 796.011, но книги върху общи въпроси на научните открития и изобретения в областта на естествените и приложните науки се класифицират в 608.1.

В раздел 002 Печат. Информационна дейност и деленията му се класифицира литература по история и съвременно състояние на книгата, книгоиздаването и книгознанието, за печатната продукция на страните и статистика на печата, както и върху различните видове информационни институти, центрове и бюра. Поради това към 002.19 със съответни определители за формата на изложение ще се класифицират: Л. И. Владимиров „Всеобщая история книги“ – 002.19(091), А. Гергова „Книгознание. Лекции“ – 002.19(075.8), и „Книга. Энциклопедия“ – 002.19(031).

Книги по история на издателското дело в отделни страни, както и изследвания и биографии на известни издатели също се класифицират в 002.19. Тук ще се отнесем и книгата „Человек – сонца Францъск Скарина“, чийто индекс ще бъде 002.19(476)(092)+002.19(436)(091)+92 Скорина, Франциск.

Тук не бива да се допуска смесване със съдържанието на индекс 655 Полиграфическа промишленост. Издателско дело. Книгоразпространение, към деленията на които се класифицира литература върху технологията на книгоиздаването и книгопечатането, както и

мята“, на Ст. Бъчваров „Радиестезия за всички“, на М. Дайе „Отвъд границите на реалното“ и др.под.

Често се налага книгите, класифицирани на първо място в 001.9, да се дублират и в 159.961 Парапсихология, тъй като в тях се навлиза и в проблеми от нейната област. И обратно – понякога книги, чиито първи индекс е 159.961, се дублират в 001.9, тъй като засягат и въпроси за явления, които нямат научно обяснение. Такива са книгите на И. Игнатов „Ясновидството. Биоинформационен обмен“ и на Ив. Мургов „Човек и дух“, чийто индекс е 159.961+001.9. В 001.9 често се дублират и книги, чиито водещи индекси са 523, 524 или 615.85, където се класифицират книги по биоенерготерапия, както и 291.2 Философия на религията.

Не бива да се забравя обаче, че някои аспекти на проблемите на науката намират място в други отдели на УДК. Книги по въпросите на науката като фактор за производството се класифицират в 330.111.4:001. За издания, изясняващи въпроси на управлението на науката, е предвиден индекс 351.85. Научната работа в областта на дърводобива се отнася в 630.3, а документи върху философски и научно-теоретични основи на физическата култура и спорта – в 796.011, но книги върху общи въпроси на научните открития и изобретения в областта на естествените и приложните науки се класифицират в 608.1.

В раздел 002 Печат. Информационна дейност и деленията му се класифицира литература по история и съвременно състояние на книгата, книгоиздаването и книгознанието, за печатната продукция на страните и статистика на печата, както и върху различните видове информационни институти, центрове и бюра. Поради това към 002.19 със съответни определители за формата на изложение ще се класифицират: Л. И. Владимиров „Всеобщая история книги“ – 002.19(091), А. Гергова „Книгознание. Лекции“ – 002.19(075.8), и „Книга. Энциклопедия“ – 002.19(031).

Книги по история на издателското дело в отделни страни, както и изследвания и биографии на известни издатели също се класифицират в 002.19. Тук ще се отнесем и книгата „Человек – сонца Францъск Скарина“, чийто индекс ще бъде 002.19(476)(092)+002.19(436)(091)+92 Скорина, Франциск.

Тук не бива да се допуска смесване със съдържанието на индекс 655 Полиграфическа промишленост. Издателско дело. Книгоразпространение, към деленията на който се класифицира литература върху технологията на книгоиздаването и книгопечатането, както и

по печатарско дело, книгоразпространение, търговия и реклама на книгата.

Издания, изясняващи широк кръг въпроси на писмеността, системите за писмо, знаците, знаковите системи, символите и кодовете, както и върху графичното представяне на мисълта, се класифицират в подотдел 003 и деленията му.

Тук се отнасят и книги по обща семиотика, която е наука за знаците, знаковите системи и процеси и се занимава с изследване на принципно валидните за всички видове знаци, знакови процеси и продукти, свойства и закономерности или със знака въобще. Поради това в 003 ще отнесем книгите на Хр. Божков „Символи и знакови системи“, на У. Еко „Трактат по обща семиотика“ – 003.001, на Дж. Купър „Енциклопедия на традиционните символи“ – 003(031), речници по семиотика и др.

Наред с общата семиотика специалните семиотики се развиват като отделни частнонаучни дисциплини: лингвистична семиотика, медицинска, семиотика на текста, на литературата, на езика, семиотика на архитектурата и т. н.

Книги по частни въпроси на семиотиката трябва да се класифицират към индекса на конкретната наука и :003. Например „Семиотика на архитектурата“ ще получи индекс 72:003, но за математическата теория на семиотиката в УДК е предвиден самостоятелен индекс – 519.76.

В 003 се класифицира и литература върху произхода и историята на писмото, различните видове писменост и азбуки. Тук се отнасят и книги върху различните материали за писане от появата на писмеността до днес, но литературата върху производството на хартия се класифицира към 656 Хартиена промишленост.

Издания по обща теория на информацията и комуникацията, както и за информатизацията на съвременното общество се отнасят в 007 и деленията му. Тук се класифицират и книги по общи и обзорни въпроси на кибернетиката, но приложението ѝ в различни области на науката се отразява чрез : . Например:

- 007:33 Икономическа кибернетика
- 007:57 Биокибернетика
- 007:61 Медицинска кибернетика

Когато се класифицира литературата по кибернетика, трябва да се имат предвид и индексите 519.7 Математическа кибернетика, 621.391 Кибернетика (приложение в съобщителната техника) и 681.5 Техническа кибернетика.

Към 007:159.955 се отнасят документите по проблемите на изкуствения интелект, поради което към този индекс ще се класифицират книгите на Д. Димитров „Искусствен интелект“ и на Ю. Чарняк „Увод в изкуствения интелект“.

Книги по въпроси на цивилизацията и културата общо или на дадена страна се класифицират в 008, като тук географските определители имат широко приложение. Затова книгата на Ж. Бодрияр „Америка“, в която той проследява нейната културна история, ще получи индекс 008(73)(091), а „Българският петнадесети век“ – сборник с материали за българската културна история през XV в., ще индексирате с 008(497.2)(091)(063), където (063) е общ определител за материали от конференции.

Класифицирането на книгите по въпроси на културата на дадена страна е по-сложно, тъй като авторите им най-често разглеждат и изясняват процесите и явленията в страната на фона на нейното историческо, политическо и икономическо развитие и разкриват както страни от нейния бит, така и моменти от стопанския и социалния ѝ живот. Вземането на вярно класификационно решение изисква внимателно премисляне на съдържанието на тези книги.

Когато на преден план в тях са въпросите на социографията на страната, класифицираме в 308 с географски определител. Затова книгата на Е. Александров „Ирландия. Детелина, арфа и светци“ ще получи индекс 308(417)+008(417). В други случаи, когато доминиращата част от изложението е върху историята или литературата на страната, водещият индекс е в 93/99 или в 820/899, а на второ място е 008. Затова „В поисках пути. Русская интеллигенция и судьбы России“ ще има индекс 947+008(470)(091), но книгата на Ю. Варпио „Страната на полярната звезда. Увод във финландската литература и култура“ – 894.541+008(480).

В 008 отнасяме и книги по общи въпроси на цивилизацията, но документи по история на цивилизацията в отделни страни, територии и континенти, както и по история на отделни цивилизации в стария и съвременния свят се класифицират в 930.85 и се дублират в зависимост от спецификата на съдържанието им. Към този индекс ще отнесем книги като:

Стейн Ролф. Тибетската цивилизация – 930.85(515)+951.5+294.3(515)

Теофанов, Цв. Арабската средновековна култура – 930.85(53)+297

История на Средиземноморието – 930.85(262-0)

Богданов, Б. Европа. Разбирана и правена -930.85(4)+930.85(38)+316.77

Когато обаче доминиращи са проблемите на историята класифицираме в деленията на 93/99, а на второ място дублираме в 930.85. Такива са книгите на:

Попов, Д. Древна Гърция. История и култура – 938+930.85(38)

Павлов, П. История и култура на Древна Арабия – 953"05/07"+930.85(5=927)

Тойнби, А. Изследване на историята – 930.1+930.85.

Културните връзки и взаимоотношения между две страни могат да се изразят чрез двата географски определителя в отношение, добавени след 008 в обща скоба. Например съдържанието на книгата „Немско-българските културни отношения от 1878 до 1918“, може да се изрази с индекса 008(430:497.2)“1878/1918“.

Книги по въпросите на футурологията (Futurologie), която е наука за предвиждане и прогнозиране на бъдещето и е свързана с необичайната динамика на съвременния живот и прогреса, поради което знанията за бъдещето са важен актуален проблем, се класифицират в 008.2. Към този индекс ще отнесем книгите на известни съвременни футуролози като А. Тофлър и Ж. Атали.

6.2. Класифициране на документите в 01 Библиография.

Каталози. Указатели на литература

В подотдел 01 се класифицират документи по теория, история и организация на библиографията, по теория и методика на библиографските указатели и изследвания, както и различните видове библиографски указатели и каталози. Книги по история на библиографията се класифицират в 01 (091), но когато се касае за история на библиографията в отделна страна, се използват и географските определители.

Основните деления в подотдела от 011 до 019 са разработени много детайлно, като към тях са дадени и подробни методически указания и примери, поради което класифицирането в тях е значително улеснено и не създава затруднения дори и за младите специалисти. Поради това тук ще се спрем само на особеностите на класифициране на персоналните и отрасловите библиографии.

Библиографиите на произведенията на отделни автори, които включват само техните трудове, се класифицират в раздел 012, последван от името на лицето в инверсия и се дублират в областта, в която то е работило, като към втория индекс се добавя географски

определител за страната, от която е библиографираното лице, и определител (01) за библиография. Например „Библиография на произведенията на акад. Георги Бончев“ – известен български геолог, ще се класифицира така: 012 Бончев, Георги+55(497.2)(01).

Биобиблиографиите на отделни личности (учени, писатели, художници и др.), които включват както написаното от тях, така и литературата за тях, се класифицират първо в 016:92, на второ място се дублират в научната област, в която е работило лицето, като към индекса се добавят два определителя – географски и за библиографии (01), и на трето място се дублират в 92 с името му в инверсия. Дублирането и в 92 е необходимо, тъй като биобиблиографиите представляват принос и към биографията на конкретното лице. По силата на това правило биобиблиография за Имануил Кант – известен немски философ, ще получи индекс 016:92+101(430)(01)+92 Кант, Имануел, а биобиблиография за френския политик Франсоа Митеран ще има индекс 016:92+32(44)(01)+92 Митеран, Франсоа.

Когато лицето е работило в две научни области, биобиблиографията се дублира във всяка от тях. Поради това биобиблиографията на Марин Деведжиев – български географ и икономист, ще се класифицира така: 016:92+91(497.2)(01)+33(497.2)(01)+92 Деведжиев, Марин.

При биобиблиографиите на българските писатели и историци определител за страната ни не се използва, тъй като се получава ненужна тавтология. Поради това към индексите за българска литература 886.7 и за българска история – 949.72 определителят (497.2) не се добавя.

Отрасловите библиографии се класифицират в 016: областта, от която е библиографията, и се дублират в областта с определител (01). Например „Библиография на литературата по пчеларство“ ще има индекс 016:638.1+638.1(01) или „Библиография на стоматологичната литература в България“ ще се класифицира в 016:616.31(497.2)+616.31(497.2)(01).

Когато отрасловата библиография включва литература от две или повече области, е необходимо да се дублира и в тях, поради което индексът на „Библиографски указател на литературата по съдебна медицина, криминалистика и право“ ще бъде 016:340.6+340.6(01)+016:343.98+343.98(01).

Като отрасли библиографии се класифицират и библиографии на произведения, публикувани в периодични издания и сборници, като на трето място се дублират в 014.3 и името на списанието. Поради това „Списание „Военен журнал“ 1888-1947. Библиографски указател“ ще има индекс 016:355+355(01)+014.3 Военен журнал.

6.3. Класифициране на документи в подотдел 02 Библиотечно дело. Библиотекознание

Индексите в подотдела са много детайлизирани и дават възможност за диференцирано представяне на библиотековедската литература в систематичните каталози на библиотеките. Към значителна част от деленията са дадени и полезни методически бележки и препратки, поради което класифицирането на професионалната ни литература е значително улеснено и не представлява трудност дори за най-младите колеги. Поради този факт не се налага подробно изясняване на методиката на класифициране в 02.

В 02 с определител (091) и географски определител се класифицират документи по история на библиотеките в отделни страни и на отделни библиотеки. Тук се класифицират и материали от конгреси и конференции по библиотековедски въпроси, като се използват определители за страната и за форма на изложението (063), пътеводители по библиотеките в отделни страни и градове с определител (036), както и книги за съвременното им състояние. Поради това в 02 ще се класифицират книги като:

„История библиотечного дела России“ 02(091)(470)

„Библиотеки и библиотечно дело США“ 02(73)

„Водач низ библиотеките во Република Македонија“ 02(497.17)
(036)

„Исторја Матице српске“ 02(091)(497.11) и т.н.

В 02 се класифицират също биографии на библиотековеди от цял свят, както и терминологични речници. Например:

„Терминологический словарь по библиотечному делу“ ще има индекс 02(038.1)=82+801.316.4=82:02.

Документите за библиотечни сгради и обзавеждането им, осветление, отопление и вентилация, механизация и автоматизация се класифицират в 022 и деленията му до 022.7/.9, но литературата за тяхното проектиране се отнася в 727.8 Библиотечни сгради и сгради за архиви – подраздел на 727 Архитектура на сгради с научно, про-светно и културно предназначение.

Книги по широк кръг проблеми на каталогизацията на документалните източници като правила и общи инструкции за библиографско описание и принципите му, за видовете каталози (азбучен, систематичен, предметен и др.), за показалците към тях, както и за външното им оформление се класифицират в 025.3 и деленията му до 025.354.

Стандартите за описание на отделни видове издания се класифицират в 025.32: към вида на изданията и определител за стандарти (083.74). Например:

БДС 15419-82 Библиографско описание на книгите 025.32:002.19 (083.74)

БДС 15934 Библиографско описание на картографски издания 025.32:912(083.74).

Инструкция за описание на микрофилми и микрофиши 025.32:778.14.072(083.13) и т. н.

За различните видове библиотечно-библиографски класификации, както и за литературата за тях, са предвидени индекси в деленията на 025.4 Информационни езици, но частната методика, съдържаща правила за класифициране на документите от определена област на знанието, се класифицира с : към областта. Поради това материал, съдържащ указания за класифициране на медицинска литература, ще има индекс 025.4:61.

Теоретичната литература за различните типове и видове специални и универсални библиотеки, за техните цели, задачи и функции се отразява в рамките на разделите 026 и 027.

В последния раздел на 02 – 028 и деленията му до 028.8, се класифицира литература по психология, техника и култура на четенето, както и по проблемите на читателския вкус и читателските интереси.

6.4. Класифициране на общи енциклопедии и енциклопедични речници

В подотдел 03 и географски определител за страната се класифицират общи енциклопедии, общи енциклопедични речници и общи научни справочници като „The New encyclopaedia Britannica“ – 03(420), „Brokhaus“, Der Neue Brockhaus и „Meyers encyclopdisches lexicon“, чиито индекс е 03(430), „Grand Larousse“ и „Encyclopaedia Universalis“ – 03(44), „Encyclopedia Americana“ 03(73) и др.под., които включват информация от всички области на човешкото знание. В 03 ще отнесем също „Българска енциклопедия“ от братя Данчови, „Български енциклопедичен речник“ и „Съвременна българска енциклопедия“, издадени от издателство „Габеров“, а индексът и на трите издания ще е 03(497.2).

Детските общи енциклопедии се класифицират в 087.5:03+03:087.5

Отрасловите енциклопедии обаче се класифицират в отрасъла и определител за форма (031) Енциклопедии. Например:

- „The Encyclopedia of Education“ 37(031)
 „Музикална енциклопедия“ 78(031)
 „Селскостопанска енциклопедия“ 63(031) и т.н.

6.5. Класифициране на списания и периодични издания с общ характер

Списанията и периодичните издания с общ характер от типа дайджест, както и изследвания върху тях се класифицират в подотдел 05. Към 05 се отнасят списания като „Паралели“, „Ек“ – издание за българите в чужбина, и други, в които публикуваната информация е твърде разнообразна и обхваща широк кръг проблеми от различни области на знанието, поднесени в популярна форма. Този тип списания се срещат по-рядко.

Преобладават отрасловите списания с публикации от определена научна област, които се класифицират към индекса на областта и определител (051). Например:

сп. „Археология“	902(051)
сп. „Архитектура“	72(051)
сп. „Българска медицина“	61(497.2)(051)
сп. „Читалище“	374.28(051)
сп. „Стоматолог“	616.31(051) и т. н.

Когато отрасловите периодични издания публикуват материали от две или три научни области, те се дублират и към съответстващите им индекси. Например:

„Език и литература“	808.67(051)+886.7(051)
„Лозарство и винарство“	634.8(051)+663.9(051)
„Нумизматика и сфрагистика“	736.3(051)+737(051) и т.н.

Определителят (051) Списания се използва, когато систематичният каталог на книгите и списанията е общ. Тогава определителят дава възможност в съответното систематично деление списанията да се отделят от книгите, но когато систематичният каталог на списанията е самостоятелен, (051) не се използва, тъй като в него са включени само списания.

Изследвания по история на периодичния печат в дадена страна, както и исторически изследвания, посветени на отделни издания, се класифицират в 050, като се добавят два определителя – географски определител за страната и (091) за история. Затова документалният сборник „Свободата на печата в България“ ще получи индекс 050(497.2)(091)+07(497.2)(091), тъй като в него се засягат и проблеми на българската журналистика. Поредицата от изследвания за литера-

турата в българския периодичен печат 1877-1944 „Периодика и литература“, освен в 050(497.2)(091) ще се дублира и в 886.7(091), тъй като изяснява и моменти от литературната история на страната ни, но без определител (497.2), тъй като би се получила нежелана тавтология.

6.6. Класифициране на документи в подотдел 06 Организации. Съюзи. Научни институции. Музеи. Изложби

Изданията за специализирани организации и институции се класифицират в съответните отдели с :06 и деленията му. Например:

Национален статистически институт 311:06

Научноизследователски институт по сухопътен транспорт 629.11:061.6

Научноизследователски институт по пшеницата 633.11:061.6

Академиите на науките на различните страни се класифицират в 061.12 с общ определител за място. Например:

Английска академия на науките 061.12(420)

Полска академия на науките 06112(438) и т. н.

По същия начин се класифицират и книги за съвременното им състояние и тяхната история, като се добавя и определител (091).
Например:

„Из историята на Българското книжовно дружество 1869-1911“ – 061.12(497.2)(091) или Ю. Осипов „Академия наук в истории Российского государства“ – 061.12(470)(091).

Литературата за специализирани съюзи се отнася към съответните области :061.22 или областта :061.25 – в зависимост от дейността на съюза. Например:

Съюз на учените 001:061.22

Съюз на библиотекарите 02:061.22, но

Съюз на архитектите 72:061.25

Съюз на тютюнопреработвателите 663.97:061.25.

Документи за временните изложби, които могат да бъдат световни, международни, национални, подвижни и др., се класифицират в 061.4, но специализираните временни изложби се отнасят в съответните отдели :061.4. Например:

Изложба за медицинско оборудване 615.46/.47:061.4

Изложби на цветя 635.9:061.4

Селскостопанска изложба 63:061.4

Художествена изложба 7:061.4 и т. н.

Документи за постоянните изложби, музеи, сбирки и галерии, както и по музеология се класифицират в 069 и деленията му. Лите-

ратурата върху специални музеи се класифицира в 069.02: научната област на музея. Например:

Национален музей по образованието 069.02:37

Национален археологически музей 069.02:902

Етнографски музей 069.02:39

Документи за съвременното състояние, целите, задачите и дейността на нестопанските и гражданските организации се класифицират в 061.2. В делението 061.22 се отнасят книги за различни български и чуждестранни организации, дружества и движения за развитие на науката и културата и разпространението на научни знания. Към този индекс ще се класифицират книги, разкриващи историята, целите, задачите, дейността, структурата и бюджета на ЮНЕСКО, както и материалите от нейните съвещания, конгреси и конференции.

Документи по въпросите на съвременното състояние на масонството и историята му в различните страни, както и биографии на масони се класифицират в 061.23. Поради това тук ще отнесем книгите на Б. Башилов „История руского масонства“ – 061.23(470)(091), и на Н. Берберова „Люди и ложи. Русские масоны XX столетия“ – 061.23(470)(091)(092)+92.

Документи за български, чуждестранни, международни и световни фондации се отнасят в 061.27, като се използват географски определители и тези за форма на изложението. Например:

„Български фондации 1993. Национален справочник“ – 061.27(497.2)(035)

„Фондация „Д-р Стамен Григоров“ – 061.27(497.2)

„Европейски фондации. Справочник“ 061.27(4)(035)

„Международни фондации. Пътеводител“ 061.27(100)(036).

Документи по въпросите на дарителството, както и биографични книги за дарители се класифицират в 061.75. Поради това книгата „Дарителите Евлоги и Христо Георгиеви“ ще има индекс 061.75(497.2)(091)(092)+92, а тази на Е. Савова „Любен А. Балсамаджиев – дарителят“ – 061.75(497.2)(092)+92 Балсамаджиев, Любен.

В 069 се систематизират книги по история на отделни музеи, галерии и колекции, както и справочници и пътеводители по музеите в наши и чужди градове. Например: „История на музеите в България“ ще има индекс 069(497.2)(091), но „Музеи Санкт-Петербурга. Справочник“ – 069(470-25)(035). Книги по теоретични и научни въпроси на музеографията и музеологията се класифицират в 061.01, а по организация и управление на музейното дело – в 069.6.

6.7. Класифициране на вестници и документи по журналистика

В подотдел 07 се класифицират общи вестници от типа дайджест, като след 07 се изписва и името на вестника. Например:

- 07 Вестник за всички
- 07 Забавно и полезно четиво
- 07 Лоби-хоби
- 07 Кой съм аз и др.под.

Преобладаващата част от излизащите днес вестници са специализирани, поради което те се класифицират към индекса на областта, от която са публикуваните материали. Например:

А.Б.В. Бизнес вестник за книгата	002.19
Банкер	336
ДАР. Вестник за природолечение	615
Еврофутбол	796.332
Пари	336.7 и т. н.

Ако систематичният каталог на книгите и вестниците е общ, към индекса на вестника са добавя определител (055) Вестници, който създава възможност в конкретното систематично деление те да се отделят от книгите. Но ако каталогът на вестниците е самостоятелен, използването на определителя (055) не е необходимо.

Вестниците, издавани от името на политически партии и съюзи (централни или регионални) се класифицират към 329 Политически партии и движения и неговите деления, като след индекса се дава географски определител за страната или за града, ако вестникът е регионален, изписва се заглавието на вестника и след него дублираме, ако съдържанието на изданието изисква това. Например:

ВЕК 21	329(497.2) Радикалдемокр. партия+008
Варненска дума	329.14(497.211) БСП
Делник	329(497.235) БЗНС
Демокрация	329(497.2)СДС+327
Дума	329.14(497.2)БСП+327
Комунистическо дело	329.15(497.2)БКП
Персин	329 (497.2) Съюз на репресираните в България и т.н.

Централните всекидневници като „24 часа“, „Труд“, „Земя“, „Стандарт“ и други се класифицират в 304 с определител за България и се дублират в 327 Международна политика, тъй като те информират и за международните политически отношения. Поради това индексът и на четирите вестника е 304(497.2)+327.

Регионалните всекидневници и седмичници се класифицират също в 304, но географският определител е за града, в който се издават. Ако липсва такъв, се дава определител за Северна, Западна или Южна България – в зависимост от територията на града, в който се издава вестникът. Например:

Борба (В. Търново) 304(497.216) – определител за В. Търново

Бургас днес 304(497.231) – определител за Бургас

Ботевградски вестник 304(497.21) – определител за Северна България.

Профсъюзните вестници се класифицират в Профсъюзно движение – 331.105.5, определител за страната и абривиатурата на синдикалната организация. Например:

в. „Закрила“ 331.105.5(497.2)КНСБ

в. „Седем дни подкрепа“ 331.105.5(497.2)КТ Подкрепа.

Литературните вестници, в които преобладават публикации от и за български автори, се класифицират в 886.7, като с жанров определител, взет от 82, се уточнява жанровата насоченост на изданието. Например:

„Литературен вестник“ 886.7-8, където -8 е аналитичен определител за различни жанрове.

„Стършел“ и „Тримата глупаци“ ще имат индекс 886.7.-7, където -7 е жанров определител за хумор, сатира и забава. „Смях“ 886.7.-845, където -845 е определител за вицове, шеги и каламбури.

Литературните вестници за деца като „Йо-хо-хо“, „Клюкарче“ и др. ще получат индекс 886.7-93, където -93 е определител за детска литература.

Периодичните сборници, годишници, известия и научни трудове, издавани от различни институции, се класифицират по съдържание към съответните индекси. Поради това периодичният сборник „Библиотекознание, библиография, книгознание“ и „Известия на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ ще отнесем в 02+001+002.19. Научните трудове на Министерството на отбраната и Трудовете на Военната академия ще се класифицират в 355/359 Военно дело. Военни науки, а „Известия на Българското географско дружество“ ще индексират с 914(497.2) и т.н.

В 07 с географски определител и определител за форма (091) се класифицират и документи по история на журналистиката в дадена страна, както и исторически изследвания, посветени на конкретни вестници. Например:

„Сто и петдесет години българска журналистика“ 07(497.2)(091)

М. Бикички „Прилози за историју српске периодике“ 07(497.11) (091)

„Светлоструј. Докум. сборник 1928-1941“ 07(497.215-22)(091)
Светлоструј, където географският определител е за село на територията на област Русе, тъй като вестникът е издаван в с. Щръклево, Русенско.

В 07 се отнасят и биографични справочници от типа „Кой кой е в българската журналистика“, чийто индекс ще е 07(497.2)(092) (035)+92, както и биографии на отделни журналисти.

6.8. Класифициране на издания със смесено съдържание

Те имат определено място в подотдел 08 и деленията му, към които се класифицират издания, които съдържат няколко отделни публикации в един том или сборник, но не са списания или сборници от трудове на научни институти или дружества. Докато събраните съчинения на един автор, които включват публикации по различни теми се класифицират само в 081, то събрани или избрани съчинения, съдържащи материали от една научна област се класифицират в областта и определител за форма (081.1) или (081.2). В 61(091)(081.1) ще се класифицират събраните съчинения на проф. Миладин Апостолов, съдържащи трудовете му в областта на историята на медицината.

Събраните съчинения на писателите обаче се отнасят към индекса на съответната национална литература, взет от деленията на 820/899 Литератури на отделните нации, народи и езици, като се класифицират двустранно. Първо към индекса на националната литература и определителите (081.1) или (081.2) и се дублират отново към индекса на националната литература с жанров определител, взет от 82 Литература. Например: Избраните съчинения на английския писател Р. Киплинг, включващи стихове и новели ще имат индекс 820(081.2)+820-1+820-32, но събраните съчинения на П. К. Яворов, съдържащи негови стихове и драми ще получат индекс 886.7(081.1) + 886.7-1 + 886.7-2. Когато събраните или избраните съчинения на даден писател включват произведения от много литературни жанрове се използва определител – 8 за различни жанрове. Поради това събраните съчинения на Е. Хофман, съдържащи разкази, приказки, писма, есета и др. ще се класифицират така: 830 (081.1) + 830-8.

В 087.5 се класифицират всички книжки-игралки за деца и юноши, предназначени за рисуване и оцветяване, за изрязване и залепване, за прегъване и сглобяване, както и книжки с различни загадки.

Детската отраслова литература, която в научнопопулярна, достъпна форма дава знания от различни области на науката, се класифицира по-сложно. Водещият индекс е 087.5:научната област и се дублира в научната област с :087.5. Например:

Арънст, Джейни и др. „Компютърът – Ваш приятел“ ще се класифицира така: 087.5:681.3+681.3:087.5

„Аз програмирам на 9 години“ 087.5:519.68+519.68:087.5

Перец, И. „Забавен детски зодиак“ 087.5:133.52+133.52:087.5.

Класифицирането по този начин създава възможност детската отраслова литература да се представи в систематичния каталог на две места. Първо, в 087.5, където се събира цялата детска отраслова литература, но групирана по отрасловия индекс, така че читателят веднага да намери книгите от конкретно интересуващата го област на знанието. Втората картичка, започваща с индекса на научната област, дава възможност да представим детската отраслова литература и в систематично деление, където е представена литературата за възрастни, но благодарение на : картичките с книги за деца се отделят в самостоятелна група, така че интересуващите се от тях читатели – деца или юноши, много лесно ще получат информация за документите, към които проявяват интерес. Представянето на детската отраслова литература на две места в систематичния каталог на библиотеката не само повишава неговите справочно-информационни възможности, но и значително улеснява както читателите, така и библиотечните специалисти.

6.9. Класифициране на ръкописи, редки и особени издания

Литературата по общи въпроси на ръкописите и редките издания се класифицира в 09, но самите ръкописи и литературата за тях се отнасят в 091.

В 091.1 се класифицират както книги по въпросите на библиофилството, което е любов към книгите и към тяхното събиране, така и по проблемите на библиоманията – страст към събиране на книги, особено на редки и ценни издания.

Затова в 090.1(470) ще отнесем „Невский библиофил“, а книгата „Актуальные проблемы теории и истории библиофильства“ ще получи индекс 090.1.001(063)+090.1(091)(063), където .001 е определител за гледна точка – за теория, а (063) – общ определител за материали от конференции.

В 090.1 се класифицират и въпроси на търговията с редки книги, но книги за съвременните антикварни книжарници и антикварна търговия се отнасят в 655.42.

В 091 Ръкописи ще се класифицира „Хроника на Константин Манаси. Зората на българската спика“, чийто пълен индекс е $091=03.773=810.1+877.3-94$, където $03.773=810.1$ означава превод от византийски на старобългарски език. Ръкописът е дублиран и във византийска литература с жанров определител – 94 Хроника.

В индекс 091 ще класифицираме и: Агапий Рилски „Слова, жития, стихотворения, проза“ – 091(497.2), „Книга нарицаемая Козьма Индикоплов“ – 091(470), „Рукописне книге манастира Високи Дечани“ – 091(497.11)+777.6 Водни знаци, книгата на В. Панайотов „Маргиналий“ – 091(497.2), както и ръкописи от всички страни и епохи.

Значителна част от ръкописите и ръкописните книги са богато украсени, поради което не бива да се забравя, че издания по въпросите на живописата върху миниатюри и илюстрации на книги се отнасят в 75.056 и 75.057 Украса на старинни книги.

Книги с бележки, написани от самия писател, и автографи се класифицират в 091.5, където ще отнесем труда на Ив. Диваров „Автографи в библиотеката на Стефан Памуков“, чийто пълен класификационен индекс е $091.5(497.2)(084)+886.7(084)(092)+92$ Памуков, С.

Редки и ценни книги, забележителни по начин на отпечатването, шедьоври на книгопечатането, уникални екземпляри, първи издания, издания с малък тираж и особено ценни стари книги се класифицират в 094.

Тук се класифицират и библиофилските издания, които се отличават от масовата книжна продукция с ограничения си тираж и външните качества, високо ценени от библиофилите, като достойнствата на художественото оформление, прецизното полиграфическо изпълнение, качеството на хартията, оригиналността на формата, необичайната подвързия и др.под.

Екслибрисите, които представляват художествено изработен знак за собственост (винетка) с името на притежателя на книгите, се залепват на вътрешната страна на корицата или се отпечатват на заглавния лист на изданието, както и книгите по история на екслибриса се отнасят в 097. Но книги за екслибриса като приложна графика и скизи на екслибриси се отнасят в 766:097, а колекции от екслибриси се класифицират в 769.3:097. На това основание книгата на П. Величков „Сто български екслибриса“ ще получи индекс $097(497.2)(084)+769.3:097(497.2)(084)$, а изследването на Ст. Шиклев „Екслибрис [в България] – $097(497.2)(091)+766:097(497.2)$.

Седма глава

КЛАСИФИЦИРАНЕ НА ДОКУМЕНТИ ОТ 1 ОТДЕЛ ФИЛОСОФИЯ

Основни деления

101 Общи работи. Философски науки в цялост

11 Метафизика

13 Философия на духа. Метафизика на духовния живот

14 Философски системи и направления

159.9 Психология

16 Логика. Теория на познанието

17 Етика. Учение за морала

18 Естетика

7.1. Класифициране на документите в подотдел

101 Общи работи. Философски науки в цялост

Думата философия има гръцки произход (гр. philo – обичам и sophia – мъдрост, т.е. любов към мъдростта). Като форма на общественото съзнание тя представлява система от най-общи понятия за света, за мястото на човека в него и е теоретична основа на светогледа. Човекът от най-ранни времена се е опитвал да изясни своето отношение към обкръжаващия го свят, да постави въпроса за произхода и същността на своето съзнание, за закономерностите в измененията на явленията в природата и обществения живот.

Философията е познание за вечното и непреходното и изследва причините и принципите на нещата.

Системата на философията се разделя на теория на познанието, метафизика (онтология, космология, философска антропология, екзистенциална философия, теология), логика, психология, етика и естетика, поради което те имат и конкретни индекси в структурата на отдел 1.

Историята на философията е история на човешката мисъл, която открива философски проблеми и работи за разрешаването им. В процеса на опитите за изясняването им се създават три големи области на историята на философията: европейска, индийска и китайска, чиито проблеми са обект на значителен по количество книжен поток.

Вътре в тези области съществува деление на философия и история на философията на отделни народи (англ., фр., нем. и т.н.), които са свързани помежду си чрез разпространяващите се философски системи, направления, течения и школи, които също намират място в отдел 1 чрез съответни индекси за тях.

Историята на философията разкрива всичко ценно в ученията на мислителите от миналото, като включва отделни философски учения, в които се проявяват национални традиции и отделни етапи от развитието на философската мисъл.

Като всяка наука философията има свои общи въпроси и своя история, която може да бъде както обща, така и на отделна страна или континент, проблемите на които намират израз в отделни монографии или учебници за различни образователни степени. Появяват се и събрани и избрани съчинения на изявени философи от различни страни, техни биографии и автобиографии, речници, изясняващи философската терминология и др. под., за отразяването на които е предвиден подотдел 101.

Към 101 (091) се отнасят работи, разглеждащи общи въпроси на историята на философията, но *историята на философията* в отделните страни и континенти се изразява с помощта на географските им определители.

Например „История на философията в Китай“ ще получи индекс 101(091)(510), където (510) е определител за Китай, а книга по история на философията в Европа ще има индекс 101(091)(4), където (4) е географският определител за Европа.

Когато дадени книги разглеждат влиянието на една философска школа върху развитието на философската мисъл в друга страна или взаимоотношенията между философските школи от две страни, те се изразяват с двата географски определителя, свързани с : в обща скоба.

Поради това книгата на Фани Хаджиминева „Руската идеалистическа философия и влиянието ѝ върху философската мисъл в България от Освобождението до Първата световна война“ ще получи като първи индекс 101(091)(470:497.2)“1878/1914“ и тъй като книгата съдържа значителни по обем биографични сведения за български философи, ще дублираме и в 101(091)(497.2)(092)+92.

Към индекс 101 и определител за форма на изложението отнасяме почти всички *учебници по философия*. Например: Богданов, Нено. Философия. Учебник за студенти от СУ ще получи индекс 101(075.8), където (075.8) е определител за форма – учебник за ВУЗ.

Учебник по философия за професионални училища ще има индекс 101(075.32), а за средни – 101(075.3). Тук разликата е в определителя за учебник, който трябва да съответства на образователната степен.

Но някои учебници разглеждат философията на определени страни (територии) и изясняват връзките ѝ с други науки – реторика, религия, изкуство и т.н. Тогава е необходимо към 101(091) да добавим и географски определител и да дублираме и в онези науки, чиито философски проблеми са разгледани. Такъв е случаят с учебника за студенти на М. Горанов „Някои въпроси на философията, реториката и религията в античността“, чийто индекс ще бъде $101(091)(37/38)(075.8)+82.085.4(37/38)(075.8)+292(075.8)$, където (37/38) е географски определител за античния свят. Спецификата в съдържанието на учебника изисква да дублираме в 82.085.4 Реторика и в 292 Старогръцка и староримска религия.

Събраните и избраните съчинения на отделните философи се класифицират в историята на философията на отделни страни, добавят се определителите за форма (081.1) за събрани или (081.2) за избрани съчинения и се дублират в деленията на подотдел 141 в зависимост от принадлежността на философа към съответната система, направление или течение.

Затова избраните съчинения на немския философ А. Шопенхауер ще отнесем в $101(091)(430)(081.1)+141.142$ – индекс за волунтаризъм – философско направление в психологията, чийто класически представител е А. Шопенхауер.

Избраните произведения на датския философ, теолог и екзистенциалист Сьорен Киркегор ще класифицираме в История на философията на Дания и ще дублираме в Протестантска църква и Екзистенциализъм, поради което индексът им ще бъде $101(091)(489)(081.2)+284+141.32$.

Отделните съчинения на философите се класифицират по същия начин, но без определителите (081.1) и (081.2). Затова книгата на Артур Шопенхауер „Светът като воля и представа“ ще има индекс $101(091)(430)+141.142$, а „Аз вярвам в древността“ на Конфуций ще отнесем към $101(091)(510)+299.512$ Конфуцианство.

Историята на философията се разкрива и чрез *биографии*, представящи отделни или група мислители.

Биографиите и автобиографиите на отделни философи се класифицират в 101(091), като се добавя географски определител за страната, от която е биографираното лице, определител за форма за биографии (092) и се дублират в 92 с именован определител в инверсия.

Затова биографията на френския философ Дени Дидро ще получи индекс 101(091)(44)(092)+92 Дидро, Дени, а биографиите на немските философи Фридрих Ницше и Артур Шопенхауер от Исак Паси ще се индексират така: 101(091)(430)(092)+92 Ницше, Фридрих и 101(091)(430)(092)+92 Шопенхауер, Артур.

Биографични издания със сведения за философи от една определена страна се класифицират по същия начин, но след 92 няма име, тъй като лицата са много. Например книгата на П. Панайотов „Руски религиозни мислители“ ще отнесем в 101(091)(470)(092)+92 без именован определител.

Когато имаме книги с биографии на философи от цял свят, се използва географският определител (100). Затова книгите на Р. Радев, написани в съавторство – „Велики философи“ и „Философите – кратък речник“, ще получат индекс 101(091)(100)(092)+92.

Към 101 с определител (038.1) отнасяме *терминологичните речници* по философия. Индекс 101(038.1) ще получи: „Философски речник“ от Вл. Филатов и др., „Современный философский словарь“ и др. п. Когато речниците са чуждоезикови, добавяме и лингвистичен определител за съответния език. 101(038.1)=20 ще бъде индексът на философски терминологичен речник на английски език. Ако речникът е двуезичен, се добавят и двата лингвистични определителя по реда, в който са в него. Затова англо-френски философски речник ще получи индекс 101(038.1)=20=40.

Не бива обаче да се смята, че всички книги по философия се класифицират към 101. Тъй като философията предполага развитието на почти всички хуманитарни, природни, обществени и приложни науки и е свързана с тях, философските им проблеми се класифицират по приложение към съответните отдели в УДК. С други думи, философията е една доста „разпиляла“ се наука, за която има индекси и в редица други отдели на библиотечната класификация.

Поради това книги по философски въпроси на езика, изясняващи произхода, същността и функцията му в човешките общности и култури, класифицираме в 800.1, а издания, които разглеждат общи философски въпроси на литературата, отнасяме към 82.01. Книги, разглеждащи философски въпроси в конкретна национална литература, се отнасят към индекса на съответната национална литература и аналитичен определител .01. Затова една книга като „Философски въпроси в английската литература“ ще има индекс 820.01.

Документи по философия на историята, занимаваща се с движещите сили на човешката история, с въпросите за същността и грани-

ците на историческото познание, с образуването на понятията на историческата наука, с историческите закони и смисъла на човешката история, се класифицират в 930.1.

Пак по приложение – в 340.12 Философия на правото, се класифицират издания, изясняващи неговата същност, възникване и връзката му с други феномени в правната област. Тук се отнасят и книги за идеите и нравствени цели, положени в правните наредби, както и такива, разглеждащи правото от логически, теоретико-познавателен, психологически, социологически и етически аспект.

Документите по философия на религията, върху проблемите на която са писали Кант, Шлайермахер, Шопенхауер, Фойербах и Ницше, класифицираме в 291.1.

„Разсейването“ на философската литература в другите отдели на УДК може да се представи така:

Философия 101

– на религията	291.1
– на властта	321.01
– на правото	340.12
– на изкуството	7.01
– на музиката	78.01
– на физ. култура и спорта	796.011
– на езика	800.1
– на литературата	82.01
– на историята	930.1

7.2. Класифициране на документи в подотдел 11 Метафизика

В подотдел 11 на първо място се отнасят книги, разглеждащи основните проблеми на метафизиката като наука за „след или зад физическото“. От Аристотелово време метафизиката се нарича и „първа философия“ – и е основна философска наука, в която трябва да търсим корените на всички философски дисциплини. Поради това, че метафизиката е наука, която има за задача да изследва съществуващото като такова в качеството му на предмет, тук отнасяме книги, разкриващи елементите на фундаменталните условия на всичко съществуващо изобщо, както и такива, чрез чието съдържание се изясняват трайното и взаимовръзките в променливостта на явленията и проявите им.

Литературата по обща метафизика и онтология (Ontologie) (гр. „наука за битието“), занимаваща се с учението за битието и неговите значения и определения, се класифицира в раздел 111. Към това

деление ще отнесем книгата на Р. Декарт „Метафизиката“, както и сборника „Философията като метафизика“, но тъй като той е и учебно помагало за студенти по философия ще използваме и определител (075.8), така че индексът ще бъде 111(075.8).

Като наука метафизиката се разпада на учение за самото съществуващо (онтология – 111), за същността на света (космология 113/119), за човека (философска антропология 141.31, екзистенциална философия 144.32) и за съществуването и същността на Бога (теология 2), поради което литературата за тях се отнася към посочените индекси.

Литературата за основните предмети и понятия на общата метафизика, сред които са битие, небитие, свобода, безсмъртие, живот, чист разум, дух, както и за трансценденталните свойства на битието, отнасяме към конкретните индекси, дадени в подотдела – в деленията от 111.1 до 111.8. Поради това „Размирието на разума“ от В. Канавров ще отнесем към 111.7.

В деленията от 113/119 класифицираме документи по космология и философия на природата. Космологията (Kosmologie) (гр. „учение за света“) се занимава с философското и научното разглеждане на Вселената, особено с оглед на възникването ѝ. Зачатъци на космологията се откриват още в дълбока древност, в наблюденията и рисунките на вавилонските и египетските жреци. По-късно, благодарение на научните открития и публикациите на Птоломей, Коперник, Кеплер и др. от космологията се отделят съвременните точни естествени науки. Самата космология се е превърнала в естествена наука и (разбирана в тесен смисъл) се отъждествява с астрономията, поради което в зависимост от съдържанието някои от книгите могат да се дублират и в 52, където намира място и космологията, както и в 550.2 Космогония (гр. „създаване на света“), която се занимава с мита за Сътворението и е донаучно митично-религиозно учение за възникването и развитието на света.

В деленията от 113/119 отнасяме и книги, разглеждащи основните закони на природата за преобразуването и преходността на материята, за създаването и еволюцията на света. Поради това към 113 ще отнесем книгите на Р. Шелдрейк „Повторното раждане на природата. Земята като съзнателен организъм, морфогенни структури, индивидуална и колективна памет“ и на С. Иларионов „Битие и понятие за свобода“.

За най-важните категории – пространство, време, движение, материя, сила, количество и др. също са предвидени конкретни индекси със стойност на раздели. Например за пространство е предвиден

индекс 114, към който ще отнесем книгата на Ж. Желев „Реалното физическо пространство“.

Деленията от 122/129 са предвидени за книги по проблемите на специалната метафизика, която се занимава с телеологията и с категории като причина, следствие, свобода и необходимост, крайно и безкрайно, душа, същност на живота и смъртта, произход и съдба на индивидуалната душа и др., поради което към 128 ще отнесем книгите на С. Герджиков „Лицата на смъртта. Нагласи и представи за пределното“ и на Ив. Калчев „Метафизика на смъртта“.

Към 124 Телеология (Teleologie) (от гр. telos „край, цел, намерение, съвършенство“ и logos „учение“) за целесъобразността, класифицираме документи, в които нещата са разгледани от гледна точка на целесъобразността. Към същия индекс отнасяме и книги, изясняващи видовете телеология: антропоцентрична, която приема, че всичко съществува за човека, метафизическа, която предполага една крайна цел, господстваща над целия световен процес, трансцендентна, която допуска една извънземна, целепологаща същност, и иманентна в Аристотеловия смисъл, която разглежда целите като лежащи в самите неща.

Да проникнат в същността на метафизиката са се опитвали и математиката, и физиката, и биологията, а също и други частни науки, поради което възникват множество метафизики на отделните науки. При необходимост техните индекси могат да се образуват по следния начин:

122/129 : 51 Метафизика на математиката

122/129 : 53 Метафизика на физиката

122/129 : 57 Метафизика на биологията

Поради това книги, излагащи проблеми на метафизиката на светлината, чийто обект е съвкупността от ученията за извънземния произход на светлината и за значението ѝ за човека, ще получат индекс 122/129 : 535.1, а книги върху метафизиката на нравите, която включва метафизичните начала на учението за правото и на учението за добродетелите, ще се класифицират така: 122/129 : 34 + 122/129 : 179.9.

7.3. Класифициране на документи в подотдел 13

Философия на духа. Метафизика на духовния живот

В този подотдел намират място главно проблемите на философията на духа и на метафизиката на духовния живот, както и техните основни концепции и закони.

Към делението 130.2 отнасяме книги, разглеждащи същността на опитите във философията за изясняване на феномена култура, разчленяването му според областите на културата, законите на структурата, на йерархичния и на ценностния ред в нея. Тъй като културата е реална само в историята, респективно като история, философията на културата и философията на историята се пресичат в значителна степен и често дори се отъждествяват. Под влияние на Хердер философията на културата се превръща в теория за мястото и дейността на човека като телесно-душевно-духовна цялост в природния, но същевременно и в историческия и в духовния свят.

С такава насоченост е трудът на Й. Тошев „Оントология на културата“, който очевидно трябва да се дублира и в 111 Оントология, поради което индексът му ще бъде 130.2 + 111.

Ако книгите по философия на културата засягат и въпроси на философията на историята, те трябва да се дублират и в 930.1.

Към индекс 130.3 Метафизика на духовния живот ще отнесем книги като тази на Е. Данков „Метафизика на исихазма. Християнската философия и традициите на Търновската книжовна школа“, чийто индекс ще бъде 130.3(091)(497.2), както и книгата на Св. Стефанова „Ехотония и Лабиринт“ – 130.3+003, която поради спецификата в съдържанието дублираме и в 003 Писменост. Системи на писмо. Знаци и символи.

Широк кръг от проблеми на окултизма се класифицират в раздел 133. Тук се отнасят книги по теория на окултизма (от лат. *occultus* „скрит“), чийто обект е съвкупността от учения и методи, основани върху вярата, че всички неща принадлежат към една единствена цялост и се намират помежду си в необходими, целенасочени отношения, които не са нито времеви, нито пространствени. Като практика окултизмът е занимание с „тайни природни сили“, които трябва да бъдат изучени и използвани за практически цели. Често тези книги засягат и въпроси на парапсихологията и магията, поради което в зависимост от съдържанието им те биха могли да се дублират и към техните индекси.

Затова към 133 ще отнесем книгата на Т. Андрюс „Как да виждаме и разчитаме аурата“, както и „Енциклопедия на окултните науки“ от Е. Камбъл и др., но тъй като в нея се разглеждат и широк кръг въпроси на философския мистицизъм и парапсихологията, то индексът ѝ ще бъде 133(031)+141.33(031)+159.961(031), където (031) е определятел за енциклопедии.

Към раздел 133 се класифицират и книги, които разкриват различни теории и системи на езотеричните дисциплини и в които се

правят опити да се обяснят феномените и проблемите на окултното. Тук се отнасят и публикации, даващи теоретични познания за тайните (езотерични) учения, достъпни само за посветените, които не трябва да ги разпространяват по-нататък. За тайни учения са смятани еврейската кабала, която проповядва прераждането на душите, гръцките мистерии, гностическите учения за прозрението в света на свръхестественото по пътя на мистиката. В наше време тайни учения са ученията на свободните зидари (масоните), на теософите и антропософите. Често се налага тези книги да се дублират и в 141.33, тъй като в тях отчасти се изяснява и същността на тайните учения и като философски системи и направления.

Към 133 се отнасят и книги за различни магии (Magie) (от гр. mageia – „вълшебство“) и мистериозни способности, чрез които без помощта на естествени средства може да се въздейства върху предмети и хора, та дори върху „демони“ и „духове“ чрез заклинания, молитви, амулети, талисмани и др.

Индексите на книги по въпросите на окултната алхимия, минералогия и медицина се образуват със знак за отношение : например за окултна химия – 133 : 54, за окултна минералогия 133 : 549 и за окултна медицина 133 : 61. Водещият индекс е 133, тъй като те са части (дялове) от окултната наука.

Към делението 133.52 се отнасят книги за едно от най-старите и най-разпространените днес езотерични изкуства *астрологията*. Макар и често окачествявана като „звездобройство“, тя е свързана с интерпретацията на влиянието на отделните планети върху човешките дела. В наши дни астрологията се радва на голяма популярност поради това, че отговаря на прастарото желание на човека да научи „какво предсказват звездите“ за него, но и защото дълги години бе сред забранените науки в България. В резултат на повишения интерес към астрологията у нас се появиха значителен брой книги, чиято тематика се отразява в 133.52.

Към 133.52 се отнасят и наръчници и ръководства по астрология, пълни и кратки хороскопи, астрологични прогнози, както и зодиакални портрети, но книги по проблемите на медицинската астрология ще получат индекс 133.52 : 61.

Към 133.6 се класифицират всички книги по проблемите на хирогномиката, хирософията (хирология) и хиромантията, които са близки по своята същност, но имат и известни различия.

Хирогномиката (Chirognomik) (от гр. cheir „ръка“ и gnome „познание“) е учение за изразеното върху ръцете душевно съдържание

на човека. Докато *хирософията* (или хирологията) е учение за формите на ръката и линиите върху дланта, за разпознаването по тях на физическите и душевните свойства на човека, характера и наклонностите му, за познаване на бъдещето по ръката, *хиромантията* е учение за линиите на дланта.

Последният подраздел в 133 е 133.9 Спиритизъм, чийто обект са контактите с духове. Към това деление отнасяме книги за всички прояви на духовете, за начините на контакти с невидимия свят, за медиумите и заклинателите, за развитието на медиумните способности, както и за трудностите и опасностите, срещани при практикуването на спиритизма. Поради това към индекс 133.9(035) ще отнесем книгата на А. Кардек „Книга на медиумите или Ръководство за медиуми и заклинатели“.

Поради това, че проблемите на спиритизма често имат връзки с тези на парапсихологията, ако е необходимо, се дублира и в 159.961.

7.4. Класифициране на документи в подотдел 14 Философски системи и направления

Тук намират място всички познати във философската наука системи и направления от древността до днес, като се започне от 141.111 Монизъм и се стигне до 141.82 Марксизъм-ленинизъм и научен комунизъм.

Класифицирането на документите в този подотдел е изключително трудно, тъй като се изискват много познания както за същността на философските системи и направления, така и за принадлежността на отделните философи към тях. Необходимо е също да се познават в детайли и връзките и влиянията между различните направления, тъй като те често са обект на интерпретация. Трудността на класифицирането се задълбочава и поради това, че съдържанието на документите от подотдел 14 често има сложни връзки и с други подотдели на отдел 1 Философия.

Към 14 отнасяме книги, разкриващи състоянието на съвременната философия в отделни страни, като се използват и съответните географски определители. Например книгите на Ж. Делюз „Различие и повторение“ и на Ж.-Ф. Лиотар „Нечовешкото. Беседи на времето“ ще получат индекс 14(44), тъй като отразяват проблеми на съвременната философия във Франция.

За да се вземе вярно класификационно решение за книгата на Д. Михалчев „Чуйте и другата страна“, е необходимо внимателно да се проследи съдържанието ѝ, тъй като заглавието не ни насочва към

конкретен индекс. Едва след по-задълбочен преглед се разбира, че той, като последовател на ремкеанството излага неговата същност, разпространението му в България и прави критика на марксизма-ленинизма, поради което ще я класифицираме към 14(497.2)+ 141.82.

Видовете системи и направления в подраздел 141.1 се подразделят в зависимост от броя и качеството на принципите на 141.111 Монизъм, 141.112 Дуализъм и 141.113 Плурализъм и т.н. Монизмът е учение, според което действителността има само една (моно) основна субстанция. Дуализмът приема едновременното съществуване на две (duo) различни субстанции (най-често душа и тяло), а плурализмът приема повече (plures) субстанции.

Групирането на философските системи около проблема за ценностите е представено в деленията на 141.1, а самостоятелните и смесените форми намират място в деленията на 141.3, където класифицирането на книгите е особено трудно, поради твърде сложното им съдържание и връзки с други деления в отдела.

Издания, изясняващи смисъла на екзистенциалната философия (екзистенциализъм), която според Хайдегер по същество е фундаментална онтология, отнасяме в 141.32. В центъра на екзистенциализма е човекът, враждебно настроен към идеологиите, който си поставя като единствена задача да се справи с бремето на своята съдба и чиито сили се изчерпват в усилието му да бъде в тук битието, което поддържа едно неизменно безпокойство и напрегнато отношение към самото него.

Поет на екзистенциализма е Р. М. Рилке, проявил се като такъв в късните си произведения, а негови романисти са Фр. Кафка с „Процесът“ (1924) и „Замъкът“ (1926) и А. Камю с „Чумата“ и „Чужденецът“. Сред най-ярките представители на европейския екзистенциализъм са К. Ясперс, М. Хайдегер и Ж.-П. Сартр, поради което произведенията им се отнасят в 142.32(4).

Книги, посветени на философския мистицизъм, на ранните езотерични школи, кабала, теософия, антропософия, суфизъм, херметизъм, розенкройцерство, масонство, дъновизъм и др., отнасяме в 141.33.

Поради това тук ще класифицираме книгата на К. Волф „Кабалистичният оракул. 198 предсказания по името и рождената дата“, в която е изяснена същността на древноеврейските предания, проповядващи прераждането на душата. Към 141.33 ще отнесем и книгата на А. Безант „Древната мъдрост. Въведение в теософското учение“, разкриваща едно по-висше знание за Бога и Божественото – чрез

непосредствено познание (гносис) и преживяване, чрез тайните на Божието сътворение – чрез непосредствено съзercание.

Книгите, разглеждащи въпроси на антропософията – направлени в теософията, чиято главна задача е грижата за развитие на способности като въображението, вдъхновението и интуицията, заложенни в образното, в разбиращото и в самопостигащото се мислене, както и приложението на достигнатите в тази теория изследователски резултати в съвместния живот на хората, в моралния, религиозния и художествения и най-общо в целия духовен живот на човешкото същество – също така класифицираме в 141.33.

Тук ще отнесем книгите на Д. Бейнс „Тайното учение. Херметична философия“ и на Ф. Бонардел „Херметизмът“.

Към същото деление ще отнесем и книгите на Елена Блаватска, посветени на окултните изследвания и теософията, в които авторката ни разкрива собствените си позиции за Божествената мъдрост (по-висше знание за Бога и Божественото) – чрез непосредствено познание (гносис) и преживяване, за тайните на Божието сътворение – чрез непосредствено съзercание.

Към същия индекс ще се отнесат и книгите на Бо Йин Ра и на духовния учител Петър Дънов, основал в България Бялото братство и развил паневритмията, чрез която се стреми да разгърне душевните сили на човека с помощта на музиката, песента и гимнастическите упражнения.

В подраздел 141.8 и неговите деления до 141.82 се класифицират документите, отразяващи същността на различни социалистически школи и системи, като се започне от утопичния социализъм и се стигне до марксизма-ленинизма и научния комунизъм. Към 141.82 се отнасят всички издания за и против марксизма и комунизма, поради което тук ще се класифицира и книгата на М. Мерло-Понти „Хуманизъм и терор. Есе за комунизма“.

7.5. Класифициране на документи в подотдел 159.9. Психология

В този подотдел, както е видно и от наименованието му, се класифицират книги по широк кръг проблеми на психологията (от гр. *psyche* – душа и *logos* – наука, понятие, учение), която е „наука за душата“; в широк смисъл – наука за фактите, закономерностите и механизмите на психиката или психическата дейност у животните, хората и техните обединения (групи, колективи и др.); в тесен смисъл – наука за човека и по-специално за неговия вътрешен („душевен“)

свят, който е субективно отражение или идеален образ на предмети, явления, събития от действителността. Психологията е наука за особеностите и закономерностите на психичните явления, които са важни или значими и същевременно достъпни за изследване в определена историческа епоха. В духа на американската бихевиористична традиция се определя „като наука за поведението“.

Към 159.9 се отнасят всички учебници, енциклопедии и терминологични речници по психология, както и книги по история на психологията, като към индекса се присъединяват и съответните определители за форма на изложението (075), (031), (038.1) или (091), използването на които е вече изяснено.

Психологията има връзки с редица отдели в УДК, тъй като литературата по психология на отделните професии се класифицира в съответния отдел, като след знака за : се добавя 159.9. Така се образуват индексите за:

Военна психология	355:159.9
Медицинска психология	61:159.9
Инженерна психология	62:159.9

Спортна психология 796.01:159.9, но не всички индекси се образуват по този начин. За психологията на някои професии съществуват самостоятелни индекси. Например 340.6 е индексът на съдебната, а 37.015.3 – на педагогическата психология.

Книги, посветени на психологията на художественото творчество се класифицират в 7.010.4, но психологичните въпроси на красно речието и на слушателя в 82.085.4.

Често книгите по психология разглеждат и проблеми на патологичната психология, поради което те трябва да се дублират и в 616.89.

Издания, засягащи въпроси на психотерапията, която лекува с психологически методи се дублират и в 615.851.

Психологията на професиите е понятие за означаване на психологичните въпроси и изследвания, които се отнасят до изискванията на професиите, до професионалното самоопределение, ориентиране и обучение, до професионалната рехабилитация, както и до индивидуалната професионална ситуация и др.

В деленията от 159.015 до 159.019.4 се класифицират книги, разглеждащи различни психологически теории, общи въпроси на психологическите методи, системи и учения, структурната и функционалната психология и рефлексологията, която е направление в психологията, основано от В. Бехтерев (1857-1927), разглеждащо всички пси-

хични явления като рефлексии или връзки между рефлексии и по този начин се опитва да обясни цялата психична дейност, включително и социалното поведение на човека.

Документи, посветени на психофизиологията, която е отрасъл на психологията, изследващ връзките между психичните и физиологичните процеси и дава емпиричен и експериментален достъп към проблема „душа – тяло“, се класифицират в 159.91, като при необходимост и в зависимост от съдържанието могат да се дублират в 612.821 Психофизиология. Висша нервна дейност.

Към раздел 159.92 и деленията му отнасяме книги за развитието на психиката и способностите, по сравнителна и диференциална психология – направление на психологичните изследвания, което има за предмет психичните различия между отделните хора или групи от хора.

Тук отнасяме и книги по народопсихология, чийто предмет е човекът във всички ония връзки, които излизат извън границите на индивидуалното битие и чието общо условие е духовното взаимодействие. Поради това към 159.922.4(=867) ще отнесем книгите на М. Семов „Българска народопсихология“ и „Добродетелите на българите“ и на А. Страшимиров „Книга за българите“, където (=867) е определятел за българи.

Книги по психология на детската възраст се отнасят в 159.922.7, а върху психология на юношите – в 159.922.8. Този ще бъде индексът на книгата на Р. Долто „Тинейджърите“, но тя ще се дублира и в 37.018.1 Семейно възпитание, тъй като се засягат и въпроси на възпитанието у дома. Индексът на книгата на Г. Пиръв „Детето“ ще бъде 159.922.7+37.015.3, тъй като се изясняват и проблеми на педагогическата психология.

В 159.923 се класифицират документи, даващи знания по теория и практика на индивидуалната психология, по психология на личността и характерология, както и книги, изясняващи вътрешния свят на човека. Към този индекс ще отнесем книгите на А. Адлер „Смисълът на живота. Въведение в индивидуалната психология“ и „Човекознание. Увод в индивидуалната психология“, на Д. Карнеги „Как да печелим приятели и да влияем на другите“ и на Ф. Кюнклер „Изкуството да изградиш характер. Въведение в характерологията“.

Към 159.925 се класифицират книги, занимаващи се с външния израз на психичните процеси и чертите на характера. Тук отнасяме и документи по физиогномия (физиогномика) (Physiognomik) (от гр. physis „природа“ и gnōmonia „преценка“), даващи знания за изкуст-

вото за тълкуване на лицето, която е част от учението за израза, учението за чертите на лицето (физиономията) или в по-широк смисъл, учението за човешкото тяло и неговите черти като физическа основа на духовната самобитност, на душата и на характера.

Към 159.925 отнасяме също и книги по френология, която се опитва по формата на черепа да познае природата, характера и дарбите на човека, поради което често неточно се определя като наука за черепа. Към същия индекс класифицираме и книги по графология, която е наука за почерка, чрез който се разкриват определени белези и черти на човека. Затова към 159.925 ще отнесем както книгата на И. Моргенщерн „Психографология. Наука за определяне на душевния свят на човека по почерка“, така и на П. Фоа „Почеркът – огледало на душата. Увод в графологията“.

Към 159.929 отнасяме документи по въпросите на биопсихологията, занимаваща се с поведението на животните както и по сравнителна психология, която изучава видовоспецифичните явления и закономерности в развитието на психиката чрез филогенезата на животните, антропогенезата и общественото развитие на човека. Основен метод на сравнителната психология, която същевременно се ползва от методите на зоопсихологията и хуманната психология, е сравняването и оценяването на различията в поведението и възможностите на животинските видове, от една страна, и на човека и животното, от друга страна, в аспекта на развитието на психичното отразение във филогенетичен, антропологичен и онтогенетичен план. Основна задача на сравнителната психология е разработването на теория за развитието на психиката и прилагането на нейните резултати в обществената практика на човека. В този смисъл тя до голяма степен се покрива с общата генетична психология, но се различава от нея по систематичното съпоставяне на видовете, при което особено се набляга на съпоставката между животното и човека (5).

Към 159.929 класифицираме и документи по зоопсихология. В основата ѝ стои психологичната интерпретация на поведението на животните по аналогия с човешкия психичен живот и неговите различни форми.

Конкретни индекси са предвидени за психофизиката – 159.938.2, както и за психометрията – 159.938.2. Психофизиката (от гр. *psyche* „душа“ и *physik* „физика“ е наука за отношенията между душа и тяло и за сравнителното, числово изразено измерване на дразненията и на тяхното въздействие (психична реакция, усещане) и се превръща в една от най-важните основи на психотехниката. За разлика от нея

психометрията е учение за измерването на психични свойства, по-специално на индивидуални личностни свойства, но също и свойства на ситуацията и околната среда, т.е. на стимули, задачи, въпроси, както и свойства на колективи и групи от хора.

Разделът, в който се отнасят книги, разкриващи особените духовни състояния и процеси, сред които е и медитацията е 159.96.

Поради това, че тази литература бе забранявана у нас в продължение на почти 50 години, днес към нея има повишен интерес както от страна на издателите, така и от страна на читателите и библиотеките.

Подчертано висок е и интересът към парапсихологията, към която се отнасят ясновидството, телепатията, спиритизма и др. особени духовни процеси, свързани с магиите, предсказанията, гадаенето на кафе, нумерологията и др.

Затова към 159.961 ще отнесем книги като тези на И. Василева „Числата на Вашата съдба. Практ. ръководство по нумерология“, на Л. Вълчев „Гадаене на кафе“, на Ж. Паш „Парапсихологията. Факти и действителност“, като към индекса се добавят и съответни определители за форма на изложението. Към същия индекс се отнасят и гадателни книги, книги с предсказания и пророчества, както и биографични книги за известни парапсихолози и екстрасенси като Ванга, Вера Кочовска и др. Затова книгите за Ванга ще получат индекс 159.961(497.2)(092)+92Ванга.

Издания по въпросите на хипнозата и сугестията (вкл. и само-внушението) се класифицират в 159.962, но книги за хипнозата като терапевтично средство се отнасят в 615.851.2.

Документи, посветени на съня и неговата психология, както и на сънищата отнасяме в 159.963. Тук класифицираме и тяхното научно тълкуване, и съновниците, но народните тълкувания и съновници отнасяме в 398.7.

Издания, посветени на философските проблеми на психоанализата (от гр. *psyche* „душа“ и *analysis* – „развързване“), чийто създател е З. Фройд, се отнасят в 159.962.4. Поради това, че психоанализата е част от психотерапията, която е медицински метод за изследване с оглед на установяване, изясняване и отстраняване на проблеми в психичния живот на човека, някои от книгите в зависимост от съдържанието се дублират в 615.851.13 Психоанализата като лечебно средство или в 615.851.134 Ортодоксална психоанализа. Учение на З. Фройд.

Поради това книгата на Ю. Кръстева „В началото бе любовта. Психоанализа и вяра“ ще отнесем в 159.964.2, но „Психоанализа. Ос-

новен курс“ на Ч. Бренър ще има индекс 159.964.2+615.851.13, а на З. Фройд „Психоанализата. Теория и практика“ – 159.964.2+615.851.134.

Един от последните раздели в 159.9 е 159.97 Психопатология, която е раздел от психиатрията и изучава абнормни психични явления, разстройства на съзнанието, халюцинации, илюзии, френопатии, психози и други психични болести, поради което книги, разглеждащи и такива въпроси, се дублират и в 616.89 Психиатрия.

7.6. Класифициране на документи в подотдел 16 Логика.

Теория на познанието. Епистемология.

Логическа методология. Херменевтика

Основните раздели в този подотдел са:

161/162 Основни положения на логиката. Формална логика

164 Математическа логика. Логистика

165 Теория на познанието (Гносеология)

167 Обща методология на научното изследване

168 Научна систематизация

Поради това, че логиката (Logik) (от гр. logos) е наука за законите и формите на мисленето, според които то трябва да протича, за да е правилно, за способността да се мисли логически, книгите, интерпретиращи тази проблематика, се отнасят към подотдел 16 и неговите деления в зависимост от спецификата на съдържанието им.

Към индекс 16 ще се отнесат почти всички учебници по логика, със съответен определител, както и книги за общата ѝ история и за историята ѝ в отделни страни. Например книгата на А. Крушчински „Логика „И цзина“. Дедукция в Древнем Китае“ ще получи индекс 16(091)(510) + 162.2(091)(510), тъй като излага факти от историята на логиката в Китай и ще се дублира в делението 162.2 Дедукция, тъй като авторът извежда особеното в древната китайска логика, проследявайки общата ѝ история.

Труда на И. Кант „Логика“ ще отнесем в 16 + 101(091)(430), тъй като в него се изясняват както общи въпроси на логиката, така и важни моменти от историята на немската философия.

Към 16 отнасяме и книги, разглеждащи и философски въпроси на херменевтиката, която е теория и практика за тълкуването и обяснението на текстовете, но е и течение в съвременната философия. През XIX в. тя става специфичен метод на науките за духа и учение за разбирането и научното схващане на предметите им. Поради това, че херменевтиката е и изкуство на превода и обяснението и е и метод на класическата наука за тълкуване на древните литера-

турни паметници, тя има връзки с индекс 801.73 Критика и тълкуване на текстове. Херменевтика. Екзегеза (тълкуване на Библията), които са обект на общото езикознание.

Издания, разглеждащи същността и задачите на логиката, основните закони на мисленето, най-общите свойства на логическите понятия, които намират израз в логически аксиоми, учението за понятието, за съждението и умозаключението, които заедно образуват чистата логика, както и книги върху въпросите на формалната логика отнасяме в 161/162. Например този е индексът на „Формална логика“ от Ал. Дейков.

Учебникът на Н. Мерджанов за IX клас на СОУ „Въведение в логиката“, изясняващ същността и задачите ѝ, ще получи индекс 160.1(075.3).

Към делението 162.6 ще отнесем книгите по еристика (Eristik), излагащи изкуството на спора, което според Шопенхауер е „духовно дуелиране, доведено до правила“.

Към 164 и деленията му отнасяме документи по математическа и символна логика и логистика, която е съвременна форма на логиката и се различава от традиционната логика преди всичко по формализацията си и по превръщането ѝ в изчисление. В нея на отделните изрази съответстват точно определени знаци, които са дефинирани с помощта на няколко основни знака. Тук отнасяме и книги върху модалното изчисление, многозначната и комбинаторната логика, по силогистика и алгебра на логиката, чийто основател е Дж. Бул, поради което се нарича Булева алгебра. Поради всичко това книгата на Б. Дянков „Що е математическа логика“ ще получи индекс 164, а книгата на Д. Спасов „Символна логика“ ще отнесем в 164.02.

Към подразделите на 164.1 отнасяме издания, разкриващи логиката на съжденията, на понятията и на отношенията, както и изясняващи различните видове функции и тяхното изчисляване.

Издания, посветени на теорията на науката за познанието и гносеологията, се отнасят в раздел 165 и неговите деления. Тук са и книги, които представляват критика на познанието и преценяват критически наличните знания. Затова книгата на И. Кант „Критика на чистия разум“ ще получи индекс 165.

Към 165 отнасяме и издания по проблемите на гносеологията (от гр. gnosis „познание“ и logos „учение“) – учение за познанието. Поради това към 165 ще класифицираме книгите на Ст. Василев „Гносеология. Класика и съвременност“, на Б. Палюшев „Световно-

то равновесие и теория на познанието“, на К. Костов „Методология на научното познание“, на Л. Сивилов „Системното познание“, както и други книги с аналогично съдържание. Тук класифицираме и документи, разглеждащи както логическата и психологическата, така и метафизическата част на теорията на познанието и на познавателния процес.

В подразделите на 165.6/8 отнасяме книгите, отразяващи както различни епистемологични гледни точки за учението на познанието, така и отделните теоретико-познавателни направления, възникнали по време на историческото развитие на теорията на познанието, които се групират според произхода им в 165.6, според валидността на познанието – в 165.7, а според предмета и ролята на познанието в 165.8.

На основание на това деление в 165.62 Феноменология, която е фундаментална философска наука за строежа на света такъв, какъвто се приема като съществуващ от човек с феноменологична нагласа, а също и за структурата на битието, което се приема като идеална предметност, ще отнесем книгите на Г.В.Ф. Хегел „Феноменология на духа“, на Е. Хусерл „Увод във феноменологията“, на П. Градинаров „Феноменологическият метод“ и др., но книги върху феноменализма – направление във философията, което разглежда предметите на опита като явления (феномени) на непознаваемото „нещо само по себе си“ или изобщо като чисти феномени на съзнанието, респ. като субективни усещания, ще отнесем в 165.823.

Книгите по история на познанието класифицираме в подраздел 165.9.

Последните раздели на подотдел 16 са 167 и 168. Към 167 и неговите деления отнасяме книги, разглеждащи методите, подходите, методологията, хипотезите и законите, използвани в областта на логическите изследвания, както и общата методология на научното изследване, в която важно място заемат методите. В областта на науката методът е пътят на познанието, който изследователят прокарва към своя предмет с помощта на една хипотеза. При това в качеството на основна наука философията дава на изследователя средства за проверка дали избраният метод е пригоден за постигане на поставената цел и дали в хода на работата самият той е последователен в използването му.

Към 168 и неговите деления се класифицират документи, свързани с научната систематизация, в която водещо място заемат въпросите на класификацията, занимаваща се с разпределението на

понятията по групи според обема и с разлагането на родовото понятие на неговите видови понятия. Ако в основата на делението се положат всички възможни гледни точки, налице е класификация.

В деленията от 168.5 до 168.53 намират място въпросите на класификацията и йерархията на науките, които определят мястото на всяка наука в общата система от науки. Като важен философско-теоретичен проблем той е занимавал почти всички големи философи от древността до днес. На базата на различни подходи (философски, отраслови, педагогически, практически) са създадени много и различни класификации на науките, които оказват силно влияние върху библиотечните класификации, тъй като в основата на всяка една от тях стои определена класификация на науките.

Като наука за способността да се мисли правилно логиката има връзки и с редица други науки, чиито индекси могат да бъдат създадени чрез : 16. Поради това книгата на В. Бузов „Аспекти на правната логика“ ще отнесем в 340.1 : 16.

7.7. Класифициране на документи в подотдел 17 Етика.

Учение за морала

Етиката е наука, чийто обект на изучаване е моралът. Етиката (Ethik) (от гр. ta etica „учение за нравите“) [на Аристотел] е и „практическа философия“, която търси отговор на въпроса какво сме длъжни да правим и определя това, което човек е длъжен да прави (нормативна етика). Категориите на етиката обобщават основните елементи на моралните отношения, моралното съзнание и човешката дейност. Етиката изучава ценностите в живота и в света, тъй като моралното поведение се състои в прилагането на нравствените ценности в убежденията и поведението.

В етиката като наука, както и в редица други науки, съществуват различни теории и направления, които изясняват както нейния предмет, задачи и значение, така и нейната обща методология и методи. Тези нейни проблеми намират място в раздел 17.0 и неговите деления.

Документи, изясняващи въпроси на морала (Moral) (от лат. moralis „нравствен“), на неговата природа и на връзките му с други области като изкуство, политика, право, медицина и т.н., се отнасят към 17.02, като се класифицират с помощта на знака : , след който се дава индексът на конкретната наука.

Въпросите за морала намират своето място и в изкуството и са тясно свързани помежду си, тъй като в съдържанието на различните

видове изкуства се третират нравствени проблеми, които са представени в художествена форма. Изкуството възпроизвежда и осмисля много по-богато моралните проблеми на човека, отколкото която и да е теория. Отношението между морал и изкуство се проявява в нравствената позиция и оценка на твореца, който, отразявайки различните страни от действителността, насочва читателя, зрителя или слушателя към една или друга нравствена оценка. Затова книги, засягащи връзките между морал и изкуство, се класифицират към 17.02:7.

Моралът и науката също са свързани помежду си и си взаимодействат независимо от съществените различия между тях. Връзките и взаимодействията между морал и наука са многообразни, като от особено значение са два основни аспекта: важноста на морала за науката, ролята на моралните принципи в дейността на учения и значимостта на науката за морала. Книги, изясняващи тези взаимовръзки се класифицират в 17.02:001.

Моралът и политиката, които се формират под въздействието на общественото битие, на конкретните условия на жизнената дейност на хората и на структурата на обществото, също се намират в най-тясна връзка и взаимодействие помежду си. Книги, отразяващи тези взаимовръзки, се класифицират в 17.02:32. Към него ще отнесем труда на К. Нешев „Политическа етика“, но тъй като в него се засягат и някои философски въпроси на политиката, ще се дублира и в 32.01. Не бива да се забравя обаче че за въпросите на икономически морал съществува самостоятелен индекс – 330.162.

Известно е, че между морала и правото също има постоянно взаимодействие и много общи черти, но и съществени различия, тъй като те въздействат върху поведението на хората с различни средства. Докато правото се нуждае от държавен апарат, чрез който регулира спазването на правните норми, нормите на морала се утвърждават в съзнанието на хората, в общественото мнение, не са фиксирани в закони и няма специални институции, които да осигуряват тяхното спазване. Нормите на морала имат по-широка сфера на действие, тъй като пронизват всички сфери на човешките отношения – икономически, политически, професионални, семейно-брачни отношения и т.н. Правните отношения в преобладаващата си част подлежат на нравствена оценка – например хулиганството, кражбата, насилието над личността се санкционират от правото и се осъждат и морално. Нормите на морала не винаги се отразяват в правните норми – голяма част от междуличностните отношения се градят само на нравствена основа. Въпреки всички различия, между тях има сложно взаимодействие, а

книгите, които го изясняват, се класифицират в 17.02:34. Тук ще отнесем книгата на Л. Драмалиев „Философски увод в морала и правото“, но поради спецификата на съдържанието ѝ ще дублираме и в 161.12 Логически категории. Предикати.

Книги, изясняващи проблемите на християнския морал, който представлява система от нравствени представи, норми и заповеди, която е свързана с вероучението и се опира на идеята за Бога и на Божиите заповеди, се класифицират в раздел 241 от 2 отдела. Към 241 ще отнесем книгите на папа Йоан Павел II „Любов и отговорност“ на К. Няголов „Смисълът на човешкия живот“, на У. Макдоналд „Забравената заповед. Бъдете свети“ и други с такава насоченост, но издания по въпросите на етиката в другите религии, се класифицират в 291.5.

Издания, посветени на въпросите на социалната етика (Sozialethik), която е етика на общността и на обществения живот и изучава моралните отношения и задължения, които произлизат от него, се отнасят в раздел 172 и неговите деления.

Ако издания, изясняващи понятията граждански морал и дълг класифицираме в 172.12, то книги за воинския морал и дълг отнасяме в 355.13, но литературата за моралните последици от войните представяме в 355.018.

Литературата за лекарския дълг, за лекарската етика, права и задължения се класифицира с индекс 614.23/.26 Лекарска професия. Към този индекс ще отнесем книгите на П. Лисаев „Евтаназия или медицински контрол на умирането и смъртта“, на Ю. Маринова „Проблеми на медицинската етика“, както и ръководствата по медицинска етика.

Издания, третиращи въпроси на семейната етика, чийто обект са теми като етиката на съпругеските отношения и на семейния живот, брака, развода, както и задълженията между членовете на семейството, се класифицират към индекс 173 Семейна етика и деленията му.

Често книгите по проблемите на семейната етика засягат и въпроси на религиозния морал и християнската етика, поради което те ще се дублират и към 241. Такива са книгите на Д. Уилсън „Реформиране на брака“, която ще се класифицира 173.1+241, и на Г. Смоли „Двете страни на любовта“, чийто индекс е 173+176+241.

За книги по въпросите на професионалната етика е предвиден индексът 174 и неговите деления до 174.8 Отношения между работодатели и служители.

Всяка професия предявява специфични нравствени изисквания към хората, които я упражняват. Те се определят от особеностите на

различните професии, поради което се налага въвеждането на термина професионална етика.

За етиката на някои професии в УДК са създадени самостоятелни индекси : за лекарска етика – 614.23/.26, за педагогическа етика – 371.13/.16, за спортна етика – 796.011.5.

Когато липсва самостоятелен индекс, а това е по-често, той се образува от 174: областта на професията. Например:

- 174:02 Етика на библиотекарите
- 174:07 Журналистическа етика
- 174:336.4 Етика на митничарите
- 174:34 Етика на юристите
- 174:630 Етика в горското стопанство
- 174:657 Етика в счетоводството и т. н.

Етиката на бизнеса има свое място в индекс 174.4. Към него ще отнесем изследването на М. Семов „Бизнес и морал“, както и книгата на Т. Михайлов „Бизнес и боголюбие. Духовно ръководство“, но тъй като в нея се засягат и въпроси на християнската етика, ще дублираме и в 241.

Литературата върху етика на развлеченията се класифицира в 175: областта на развлечението. Например:

- 175:796.332 Етика на футбола
- 175:792.2 Етика на ловния спорт и т. н.

Литературата за пиянството 178.1, тютюнопушенето 178.7 и наркоманията 178.8 като морални явления се класифицира в посочените деления на 178, но книги за мерките и борбата с тях от страна на държавата и общественото управление се отнасят към 351.76 Надзор върху обществената нравственост, където се класифицират и книги за борбата на държавните органи с наркотрафика и наркобизнеса, с алкохолизма и др.

Когато в книгите доминират здравните, медицинските и хигиенните въпроси, свързани с влиянието на наркотиците, алкохола и тютюна върху здравето на човека, те се класифицират в деленията на 613.81/.84 и се дублират в 178.8. Затова книгата на Ю. Караджов „Наркотиците. Почти всичко за тях“ и „Наркотиците. Кой са те? Как действат? Защо са опасни? Можем ли да се опазим от тях“ ще получат индекс 613.83+178.8.

7.8. Класифициране на документи в подотдел 18 Естетика

Естетиката (Ästhetik) (от гр. aistetike) е наука от хуманитарния цикъл, чийто предмет е учението за красивото, същността и форми-

те на прекрасното в художественото творчество, природата и живота; за естетическото преживяване на ценностите. Естетиката има характер на своеобразна философия на изкуството и на естетическото, което служи като неин фундамент и основна категория, в чийто обем влизат и категориите прекрасно, възвишено, трагично, комично, героично, грозно, диаволично и т.н.

Към подотдел 18 се отнасят: литература по история и обща теория на естетиката, учебници за различни образователни степени, материали от научни конгреси, конференции и симпозиуми, както и изследвания върху естетическите категории и техните сложни взаимоотношения на равнопоставеност и подчиненост една спрямо друга.

Съществуват редица общотеоретични изследвания върху прекрасното (А.И. Буров, В. В. Ванслов), комичното (И. Паси, Ю. Борев), трагичното (И. Паси, Н. Ястребова), грозното (В. Ангелов) и др., които се класифицират към индекс 18. Тук ще отнесем и книгата на Анри-Луис Бергсон „Смехът. Есе относно значението на комичното“.

Тук се класифицират и документи по обща история на естетиката, за историята ѝ в отделна епоха или в дадена страна. Поради това тук ще отнесем книги като „Кратка история на античната естетика“ 18(091)(37/38); „История на немската естетика“ – 18(091)(430); „Нова хърватска естетика“ – 18(497.13).

В този подотдел се отнасят и уводи, основни курсове и учебници по естетика със съответен определител, както и терминологични речници по естетика 18(038.1), където (038.1) е определител за форма на терминологични речници.

В 18 се отнасят и книги за естетическите качества (мяра, хармония, симетрия, пропорция и др.), за естетическото възприятие и преживяване, както и за естетическия вкус, върху формирането на които влияят фактори от различно естество: идеали, интереси, художествено образование, интелигентност, социална среда, мода, възраст, традиции, религия и мн. др.

Към 18 отнасяме и документи за естетическите ценности, които са социокултурен продукт на определена епоха и изграждат представа за качествата на даден обект, удовлетворяващи определен вид духовна потребност и пораждащи съответна наслада.

В този подотдел се класифицират и книги по проблемите на естетическия идеал, който е повече или по-малко оформена представа за съвършената красота, за идеята в хармоничното ѝ превъплътяване чрез сетивното; това е абсолютното, божественото, безкрайното, проявяващо се в сетивно-достижимото, крайното, земното.

Специалната естетика – в изкуството, в музиката, в литературата, в спорта и други области, се класифицира по приложение към индекса на съответната наука и специален определител .01

Разсейването на литературата по естетика и връзките ѝ с други деления в УДК могат да се представят така:

Естетика	18
–, архитектурна	72.01
–, в изкуството	7.01
–, в ландшафта	712.01
–, литературна	82.01
–, музикална	78.01
–, спортна	796.011.7

Поради това учебник за ВУЗ по „Естетика на литературата“ ще получи индекс 82.01(075.8), но друга книга, разглеждаща проблеми на естетиката на английската литература ще отнесем в 820.01.

Книгите по проблемите на естетическото възпитание в образованието отнасяме към 37.036.

Документи по естетика на рекламата се класифицират в 659.1:18, като на първо място се поставя индексът на областта, в която се прилага естетиката.

Използвана литература

1. **Ангелов**, Валентин. Речник на термините по естетика. С., Булвест 2000, 1995. 296 с.
2. **Десев**, Любен. Речник по психология. 2. коригирано изд. С., Булгарика, 2001. 720 с.
3. **Енциклопедия** по психология. Ред. Реймънд Дж. Корсини. Прев. от англ. Людмила Андреева и др. С., Наука и изкуство, 1998. 1512 с.
4. **Логический** словарь ДЕФОРТ. Под ред. А. Ивина и др. М., Мысль, 1994. 271 с.
5. **Лосев**, Алексей. Словарь античной философии. Избранные статьи. М., Мир идеи, 1995. 232с.
6. **Радев**, Ради, Ив. Стефанов и Ал. Личев. Кратък речник на философите. 2.изд. С., Лик, 1995. 344 с.
7. **Речник** по психоанализа. Съвременен речник на означаващите, понятията и математите на психоанализата. Под рък. на Ролан Шемама. Плевен, ЕА Лексикон, 1998. 379 с.
8. **Речник** по психология. Прев. от 4. нем. изд. С., Наука и изкуство, 1989. 744 с.

9. **Робертс**, Марк. Нов езотеричен речник. С., Гуторанов и син, 1997. 468 с.

10. **Рудинеско**, Елизабет и Мишел Плон. Речник по психоанализа. Прев. от фр. Ивана Антонова и др. С., ЛИК, 2000. 1152 с.

11. **Силами**, Норбер. Речник по психология. Прев. от фр. Асен Чаушев. Плевен, Евразия-Абагар, 1996. 361 с.

12. **Филатов**, В.П. и В.С. Малахов. Философски речник. Съвременни философи XIX-XX век. Школи, направления. С., ГАЛ-ИКО, 1993. 688 с.

Осма глава

КЛАСИФИЦИРАНЕ НА ДОКУМЕНТИ ВЪВ ОТДЕЛ 2 РЕЛИГИЯ. ТЕОЛОГИЯ

- 21 Природна теология. Теодицея. Религиозна философия
- 22 Свещено писание. Библия. Стар и нов завет
- 23 Догматика
- 24 Практическо богословие. Църковна практика. Аскетична и окултна теология
- 25 Пастирско богословие
- 26 Християнска църква
- 27 Обща история на християнската църква
- 28 Християнски църкви. Общини и секти
- 29 Нехристиянски религии. Митология. Различни култове

Поради това, че издаването на религиозна литература у нас до скоро бе строго цензурирано, тя не се срещаше във фондовете на библиотеките. Идеологизацията на която бе подложена и УДК бе довела и до произволна промяна в наименованието на отдела. От **Религия. Теология** в стандартните издания в нашите той бе преименуван в **Религия. Атеизъм**. В резултат на настъпилите промени се създадоха предпоставки класификационната практика и у нас да бъде съобразена с международните стандарти. Те наложиха преработката на редица отдели от УДК и внасянето на изменения в тях. Един от преработените отдели е и вторият отдел – Религия. Теология.

Ако в близкото минало във фондовете на библиотеките липсваше каквато и да е религиозна литература, а издаваната до средата на 40-те години бе отразена само в служебните каталози и се предоставяше по изключение само на научни работници, то днес картината е друга. На книжовния пазар у нас се появиха около 2000 книги от областта на религията и те намериха своето естествено присъствие във фондовете на почти всички видове и типове библиотеки и особено в тези на общообразователните. Тенденциите към издаване на разнообразна по съдържание и вид литература от областта на религията се засилват. В страната се появиха и се утвърдиха издателства като

„Нов човек“, „Воини на Христа“, „Слово на живот“ и „Булвест-2000“ – в София; „Нов живот“ – в Русе; „Сила на живот“ – в Бургас, които се специализират предимно в издаването на литература с религиозно съдържание. Значително активизира своята дейност Синодалното издателство. „Шамбала“ (София) поставя акцент в издателските си търсения върху издания, разкриващи източните религии, философия и култура. Отделни заглавия с религиозна тематика се реализират и от много други издателства, сред които се откроява „ГАЛ-ИКО“ с поредицата си „Философска библиотека“.

Всичко това доведе до по-силно присъствие на литературата по религия в библиотеките, където тя трябва да бъде обработена и предоставена на четящата публика, проявяваща сравнително повишен интерес към издания с подобно съдържание. Библиотеките, които получават централно отпечатаните каталожни картички, са значително улеснени при класифицирането на литературата по религия, но за съжаление те не са толкова много. От съществуващите около 9500 библиотеки в страната картички получават само приблизително 1800. Причините за това са различни и няма да ги дискутираме тук, но това означава, че библиотекарите в повече от 75 % от библиотеките в страната сами класифицират книгите, които набавят. Работата по класифицирането на литературата се усложнява и от това, че в българските издания не се отпечатва класификационният индекс, както е в редица страни по света. Квалификацията на библиотекарите често не им позволява да вземат верни класификационни решения, допускат се много грешки, които се отразяват както на качеството на каталозите, ако изобщо ги има, така и на сигнирането и нареждането на фондовете.

Разбира се, вземането на класификационно решение е сложен мисловен процес, чието осъществяване изисква както детайлно познаване на структурата на УДК и висока интелигентност, така и сериозни знания в определена наука, а също и познаване на взаимовръзките с други науки, които често са твърде сложни и трудно уловими. Тези важни условия са валидни и при класифицирането на литературата по религия и теология, въпреки че поради значително малкия обем на отдела в таблиците се създава измамно впечатление, че в него класифицирането е някак по-лесно, което е невярно. Класифицирането на литературата по религия създава немалки затруднения. Поради продължителното ѝ negliжиране и nihilистичното отношение към нея, продължително насаждано у нас, често ни липсват основни познания за нейната същност, за общото и специфичното в различните религии и църкви, дори за отнасящите се до

християнството. Малко се познават и сложните процеси на преплитане и взаимовръзки на религията с философията и историята, с културата и изкуството, с държавата и правото, които се отразяват и върху процеса на вземане на вярно класификационно решение.

Затова решихме, че ще бъде полезно, ако се опитаме да изложим някои основни правила, чието познаване е необходимо за вярното класифициране на литературата от втори отдел. Надяваме се, че те ще подпомогнат както практическата работа на библиотекарите, които не получават картички, така и подготовката на студентите по библиотекознание и библиография в изграждането на умения по класифициране на религиозната литература. Ще се опитаме да покажем и някои връзки между подотделите и разделите вътре в отдела, а също и такива с други отдели в УДК, по силата на които част от литературата върху религиозни проблеми се класифицира извън обсега на втори отдел. Освен това ще се опитаме да илюстрираме правилата и с примери, тъй като от практиката е известно, че те се възприемат по-добре, когато са съпроводени с подходящи образци.

Думата **религия**, която е изведена в наименованието на отдела, произлиза от лат. **religio** = връзка, съюз или **religare** = свързвам, съединявам и показва връзките и взаимоотношенията между Бога и човека.

Думата **теология** означава богословие (от гр. **theos** – Бог, и **logos** – учение за Бога).

Религията има безспорно влияние върху целия исторически ход на живота на човечеството, върху неговите обичаи, бит, нрави, етика и морал, философия и законодателство, наука и изкуство.

8.1. Класифициране на документи по история на религиите и история на църквата

Религията има своя **история**. Историята на религиите съдържа знания за тях, създадени въз основа на първоизвори за религиите, които са били изповядвани или се изповядват от различни племена и народи. Тя е знание за появата, развоя, разпространението, етиката и културата на различните религии, които стават предмет на научно изследване и така се създава науката „**История на религиите**“. Съществуват **обща и отечествена история на религиите** и това деление се прави по аналогия на гражданската история.

Общата история излага в исторически план религиите на различните племена и народи от миналото и настоящето. **Отечествената история** излага религиите на едно племе или на един народ.

Книги, разкриващи общата история на религиите, се класифицират към индекса на отдела и общ определител за история (091). Затова книгата на Ваклуш Толев „История на религиите“ ще получи индекс 2(091). Но книги върху историята на отделна религия се класифицират към индекса на съответната религия и (091). Например книга върху историята на будизма ще получи индекс 294.3(091).

Аналогично е положението и с литературата по **история на църквата**. Църковната история е богословска наука, имаща за свой предмет историята на Църквата от нейното основаване (на Петдесетница) до наши дни. Като анализира развитието на църквата, науката много често дава сведения за връзките между църковните и гражданските събития, които често са свързани, а понякога и взаимнообусловени.

Освен книги по **обща история на църквата** (26/28) съществуват и такива върху обща история на християнската църква, които ще се класифицират само към подотдел 27, без определител (091), тъй като историята е включена в съдържанието му. С индекс 27 ще класифицираме „История на християнската църква“ от Михаил Поснов, но „История на българската православна църква“ ще отнесем в специалния индекс 281.962(091) – определител за история.

Историята на отделни християнски манастири или ордени отнасяме към делението 271 с два общи определители – географски и за история. Затова книгата „Петропавловският манастир – средище на духовен живот“ ще получи индекс 271(497.2)(091).

8.2. Класифициране на документи, разглеждащи историята на църквата и гражданската история

Когато обаче в книгите **освен историята на църквата се засягат и важни моменти от гражданската история на страната**, те трябва да се дублират и в **История на страната**. Затова книгата на Камен Динков „История на българската църква“, която разкрива паралелно и важни моменти от историята на България, ще получи индекс 281.962(091) + 949.72.

В редица книги проблемите на историята на страната доминират над религиозните. Тогава е правилно те да се отнесат първо към **История** и на второ място да се дублират в **Религия**. На това основание книгата на М. Матеев „На словото ти уповавах“, която разкрива инсценирания процес срещу евангелистките пастори през 1948-1949 г. в София, ще се класифицира първо в **История на България** от съответния период и след това – в **Религия**, а индексът ѝ ще бъде 949.72.63 + 284(497.2)(091).

Отделът има връзки с отдел 9 и по отношение на археологията и паметниците на културата, тъй като много храмове са културни паметници от определена епоха.

Църковната археология е богословска дисциплина, която има за предмет изучаването на християнските старини, свързани с религиозния живот на християните от древността до по-късно време. Главен предмет на изучаване са християнските храмове, техният стил, форма, развитие и символика. Църковната археология е сравнително нова наука, чието начало е положено от немския учен Зи-бенкенс, който през 1794 г. издава и първото ръководство по църковна археология. Една част от църквите са и паметници на културата, които са под защита на държавата. Литературата по тези въпроси се класифицира на първо място в 904 и след знак за отношение се добавя индексът на областта, от която са историческите паметници на културата. На основание на това правило книгата „Църковни паметници на културата в България от XVIII в.“ ще получи индекс 904 : 26(497.2) „17“.

8.3. Класифициране на документи в подотдел 21 **Природна теология. Теодицея**

В подотдел 21 се отразява литературата по **природна теология, теодицея и религиозна философия**. Философията предоставя на богословието богат категориен апарат, с чиято помощ богословите изясняват и осветляват религията от философска гледна точка. Поради това **между религиозната философия 21 и отдел 1 Философия има тесни връзки**.

Тези връзки са особено изявени в раздел 211, към който се класифицира литература за Бога като обща религиозно-философска категория, както и по въпросите на деизма, теизма и атеизма. Подотдел 21 има връзки и с делението 141.4 от Философия, където се класифицира литература по същите въпроси, но разгледани като философски системи и направления според отношението им към проблема за Бога. При класифицирането на книги с подобно съдържание трябва да се проследи внимателно дали индексът 211 е достатъчен, за да се изрази съдържанието им, или е необходимо то да се дублира и в 141.4. Трябва обаче да се разграничава не само литературата, третираща въпроси на общата религиозна философия и разглеждащата философските основи на християнската догматична теология, за която е предвиден индексът 230.1, но и онази, която засяга философски въпроси на нехристиянските религии, класифицираща се в 291.1.

8.4. Класифициране на документи в подотдел 22 Свещено писание. Библия. Стар и нов завет

Към подотдел 22 и разделите му се класифицира литература върху Свещеното писание – Библията, или книгите на Стария и Новия Завет.

Библията е сложен литературно-религиозен паметник, писан в течение на столетия. Състои се от 77 книги, от които първите петдесет се отнасят към Стария Завет. От тях 39 са канонически и 11 – неканонически. Следващите 27 принадлежат на Новия Завет. Техният пълен списък може да се види в съдържанието на Библията.

В разделите от 221 до 224 трябва да се отнесат книгите от Стария Завет, а от 225 до 229 – тези от Новия Завет.

В **Стария Завет**, който описва времето преди раждането на Исус Христос, е пророкувано неговото идване в този свят като човек, а **Новият Завет** е непосредствено описание на земния му живот и учение.

Според еврейския канон петдесетте книги от Стария Завет се делят на: **Петокнижие**, което включва първите пет книги (от Битие до Второзаконие), написани от Моисей. Моисеевото Петокнижие е най-важната старозаветна библейска част. Тези 5 книги се класифицират в делението 221. Втората група книги се наричат **Исторически**. Това са осем книги (Осмокнижие), към които се отнасят книгите от № 6 до № 14, без № 8 – Книга Рут. Осмокнижието се класифицира към 222. Третата група книги са **Поетични книги** от Стария Завет. Книгите „Иов“, „Псалтир“ и „Притчи Соломонови“, отнасящи се към тази група, са израз на духовни търсения и чувства. Те приличат на поеми, есета и драми и затова се наричат поетични книги. Те се класифицират в 223. Към 223 се класифицира и „**Псалтир**“ – книга от Стария Завет, която включва 150 религиозни лирични песни (псалми), някои от които са писани от цар Давид.

Книгите от „Исайя“ до „Малахия“ (от № 28 до № 46) са **пророчески**. Те включват книгите на 5 големи и 12 малки пророци, които се класифицират към 224. На това деление на 50-те книги от Стария Завет на 4 характерни групи точно съответстват 4-те индекса в отдела – от 221 до 224.

Новият Завет, както вече знаем, се състои от 27 книги и в цялост те се класифицират към 225. Първите четири книги от него се наричат **Евангелия**^{*} и носят имената на тези, които са ги написали –

* Думата „евангелие“ означава „блага вест“.

Матей, Марк, Лука и Иоан. Петата книга е „Деяния на Светите апостоли“. За тези пет книги е предвиден индексът 226. След „Деянията“ следват седемнадесет послания до различни църкви и отделни личности, написани от апостолите Павел, Петър, Иоан, а също така от Яков и Ииуда (не Искариотски). Тези послания, занимаващи се с отделни аспекти от практическия християнски живот и даващи ясно и кратко обяснение на християнската вяра, се класифицират към раздел 227. За „Апокалипсис“ или „Откровението на Иоан“ – последната книга от Библията, написана от Иоан Богослов, която открива бъдещите събития, е предвиден индексът 228. С нея завършват новозаветните свещени книги.

Вече знаем, че Библията, предназначена за възрастни, ще получи индекс 22, но **тълкуванията на Библията**, предназначени за по-лесното ѝ усвояване, се отнасят към 243. Затова „Пътят към щастлив живот“ – библейски кореспондентски курс, трябва да получи индекс 243. **Коментарите на Библията** обаче се класифицират към 22. Към 22 се отнасят и **енциклопедии и речници**, свързани с проблемите и терминологията на Свещеното писание. Индексите се образуват с помощта на общите определители за форма – (031) за енциклопедии и (038) за речници. Поради това „Библейски речник“ от Л. Попова и „Речник на Светото писание“ ще получат индекс 22(038), а „Библейска енциклопедия“ от архим. Никифор Бажанов ще има индекс 22(031).

Библията за деца, обаче, следвайки правилото за класифициране на детската отраслова литература, ще отнесем първо в 087.5 и след знака за отношение ще дадем индекса за Библия. След това ще дублираме в Библия 22 с отношение към 087.5, в резултат на което се получава индексът $087.5 : 22 + 22 : 087.5$. Това двустранно класифициране на детската отраслова литература създава възможност в делението 087.5 да я групираме по отдели на знанието, а чрез дублирането се осигурява възможност тя да бъде отразена и в съответния отдел, което повишава справочно-информационните възможности на систематичния каталог и се подобрява библиотечно-библиографското обслужване на читателите.

8.5. Класифициране на документи в подотделите 23/28 Християнска религия

Подотделите от 23 до 28 са предназначени за класифициране на литературата върху християнската религия, която днес е най-разпространената религия в света и се изповядва от около 32 % от вярващите. Към индекс 23/28 ще отнесем „Основи на християнството“ от Джон Скот, както и „Беседи по религия“ от Николай Шиваров.

Богословието се дели на четири главни вида: догматично, историческо, пастирско и практическо, поради което в отдела са предвидени 4 различни индекса: 23 – за догматичното, 27 – за историческото, 25 – за пастирското, 24 – за практическото.

Към подотдел 23 се класифицират книги от областта на **догматиката**, която може да бъде православна, католическа или протестантска. Догматиката е основна богословска дисциплина, която има за предмет догматите, т.е. истините на вярата. Книги по история на догматите се класифицират към 23(091).

Ако литературата за **Бог** като обща религиозна категория класифицираме в 211, то тази за християнския Бог, който е триединен – Бог Отец, Бог Син и Дух Свети, се отнася в раздел 231. Към раздел 232 се класифицира литературата по христология и биографична литература, разкриваща дейността на Исус Христос като Месия, като личност и действителния му живот на земята, както и книги за Света Богородица. Поради това книгата на Иван Панчовски „Личността на Исус Христос“ ще получи индекс 232(092)+92 Исус Христос. Към същото деление ще отнесем и тази на митрополит Пимен „Света Богородица – живот и прослава“, която ще получи индекс 232(092)+246.3(092)+92 Света Богородица.

Към раздел 235 се класифицира литературата, посветена на различните ангели, демони, светци и житията за тях. Поради това книгата на Л. Бозмаров „Демонология“ ще получи индекс 235.

Раздел 238 е предназначен за „**Катехизиса**“ на християнската религия. Главен предмет на катехизисите са: Символът на вярата, Господнята молитва „Отче Наш“, Десетте Божии заповеди и Блаженствата, поради което ги класифицираме в 238, но литературата за обучение по катехизис се отнася в раздел 268. Не бива обаче да се забравят някои различия в Катехизиса, произтичащи от трите разновидности на християнството – православие, римокатолицизъм и протестантизъм, което налага различни подходи при класифицирането му. Поради това православният катехизис се отнася в 238:281.9, но „Кратък католически катехизис“ на Купен Михайлов ще отнесем в 238:282, където 282 е римокатолическа църква. Когато към Православния катехизис са дадени и правила за обществено и частно православно богослужение, ще трябва да дублираме и в 264, но не бива да забравяме, че книгите, свързани с богослужението в нехристиянските религии, се отнасят към подраздел 291.4.

Към подотдел 24 се класифицира литература както по практическо богословие, така и върху **аскетична теология**, но книги, раз-

глеждащи проблеми на окултното от философска гледна точка, отнасяме само в раздел 133 на първи отдел Философия. В някои книги често се преплитат много тясно философски въпроси на окултизма и на философския мистицизъм, излагат се възгледи на ранни езотерични школи. В тези случаи книгите, отнесени към 133, трябва да се дублират в 141.33, а ако съдържанието изисква, трябва да дублираме и в 211 Религиозна философия. Поради това книгата на Бо Ийн Ра „Смисълът на земния живот“ ще получи индекс 133 + 141.33 + 211.

Срещат се книги, в които авторите се опитват да изяснят проблематиката на мистиката едновременно и от религиозна, и от философска гледна точка. Такива книги трябва да се отнесат и към съответните индекси от двата отдела. Кой от тях ще бъде първи, зависи от съдържанието на конкретното издание. Когато превес има философската гледна точка, на първо място ще дадем 133; когато преобладават религиозните схващания, на първо място ще поставим индекс 24 от Религия.

Към раздел 241 класифицираме литературата по въпросите на християнския **религиозен морал в цялост**. Поради това книгата на Иван Панчовски „Християнска етика“ ще отнесем в 241, но книги, разглеждащи религиозната етика в нехристиянските религии, отнасяме към 291.5.

Раздел 241 има връзки и с подраздел 172.3 от отдел Философия, към който отнасяме литературата, която интерпретира моралните (нравствените) и толерантните взаимоотношения и задължения между религията и държавата, но литературата, разкриваща връзките между църквата и държавата и църковния морал, класифицираме в подраздел 261. В раздел 244 се класифицират книги за неделните училища. Затова книгата на митрополит Пимен Неврокопски „Под купола на храма“ – сборник от религиозни слова и есета, ще получи индекс 244. Ако е необходимо, тези книги могат да се дублират и в подотдел 82 Литература, със специалните определители в зависимост от жанра – 322.2 Религиозни романи, -94 Библейска и църковна история и -97 Религиозна литература с общ характер. Когато обаче преобладава художественият елемент, те се класифицират първо в 82 Литература и се дублират с индекс от отдел 2, отговарящ на съответната религия. Поради това романът на Фр. Мориак „Исус Христос“ ще се класифицира първо във Френски религиозни романи 840-322.2 и ще се дублира в 232 Христология. Пътеписът на Ал. Давид-Неел „Тибет – магия и тайна“ ще се класифицира първо като френски пътепис в 840-992 и ще се дублира в 294.3(515), тъй като дава знания и за будизма в Тибет.

Към индекс 244 ще класифицираме и уроци, учебници и пособия по вероучение, предназначени за изучаване в неделните училища, като ще използваме и общ определител за форма за учебник, съответстващ на учебната степен, за която се отнася. Например пособието по вероучение за гимназиалните курсове на Симеон Попов „Защо вярвам в Бога?“ ще получи индекс 244(075.3), но не бива да се забравя, че литературата, разглеждаща методиката и цялостната организация на неделните училища, се отнася към раздел 268. Разделите от 245 до 247 са в изключително тясна връзка с отдел 7 Изкуство и това не е случайно. Историята сочи, че религията стои не само при люлката на изкуствата, но тя и по-късно стимулира развитието им по различни начини. Най-старите произведения на архитектурата са храмовете на боговете и гробниците. Религията е много тясно свързана и с музиката. Достатъчно е само да си припомним ораториите на Й. С. Бах, Хендел, Хайдн, Менделсон и Лист, Моцартовия „Реквием“, Бетховеновата „Меса солемнис“, духовните концерти на Бортнянски, литургиите на Чайковски, за да се убедим, че връзките между музика и религия се съхраняват и днес.

Извършването на различните богослужения, молитви и тайнства в християнската църква се съпровожда с различни прояви и форми на изкуството: химни, песни, църковна музика, а храмовете са украсени с икони, иконостаси, статуи, витражи, стенописи, които са показател, че изкуството присъства силно в украсата на християнските храмове и в бита на църквата.

Християнското изкуство е богословска дисциплина, която се занимава с изучаване на християнските паметници на изкуството – главно архитектура, живопис и мозайки.

Християнските химни и песни се класифицират в раздел 245, но те могат да се подразделят допълнително, като след знака за отношение се добави индексът на съответната църква. Например:

245 : 284	Протестантски химни
245 : 281.6/.9	Източноправославни песни

В раздел 246 и подразделите му се класифицира литература върху християнското изкуство и символика, иконография и църковна музика. Към делението 246.8 ще отнесем и някои от богослужбните книги като „**Октоих**“ (осмогласник), в който църковните песни са за 8 гласа, както и **Тропарите**, които представляват църковни песни в чест на някакъв празник или светец. За **църковната религиозна музика** освен индекс 246.8 е предвиден и индексът 783, който е в отдел 7. Тук музиката за различните църкви също може да се под-

Към индекс 244 ще класифицираме и уроци, учебници и пособия по вероучение, предназначени за изучаване в неделните училища, като ще използваме и общ определител за форма за учебник, съответстващ на учебната степен, за която се отнася. Например пособието по вероучение за гимназиалните курсове на Симеон Попов „Защо вярвам в Бога?“ ще получи индекс 244(075.3), но не бива да се забравя, че литературата, разглеждаща методиката и цялостната организация на неделните училища, се отнася към раздел 268. Разделите от 245 до 247 са в изключително тясна връзка с отдел 7 Изкуство и това не е случайно. Историята сочи, че религията стои не само при люлката на изкуствата, но тя и по-късно стимулира развитието им по различни начини. Най-старите произведения на архитектурата са храмовете на боговете и гробниците. Религията е много тясно свързана и с музиката. Достатъчно е само да си припомним ораториите на Й. С. Бах, Хендел, Хайдн, Менделсон и Лист, Моцартовия „Реквием“, Бетховеновата „Меса солемнис“, духовните концерти на Бортнянски, литургиите на Чайковски, за да се убедим, че връзките между музика и религия се съхраняват и днес.

Извършването на различните богослужения, молитви и тайнства в християнската църква се съпровожда с различни прояви и форми на изкуството: химни, песни, църковна музика, а храмовете са украсени с икони, иконостаси, статуи, витражи, стенописи, които са показател, че изкуството присъства силно в украсата на християнските храмове и в бита на църквата.

Християнското изкуство е богословска дисциплина, която се занимава с изучаване на християнските паметници на изкуството – главно архитектура, живопис и мозайки.

Християнските химни и песни се класифицират в раздел 245, но те могат да се подразделят допълнително, като след знака за отношение се добави индексът на съответната църква. Например:

245 : 284	Протестантски химни
245 : 281.6/.9	Източноправославни песни

В раздел 246 и подразделите му се класифицира литература върху християнското изкуство и символика, иконография и църковна музика. Към делението 246.8 ще отнесем и някои от богослужebните книги като „**Октоих**“ (осмогласник), в който църковните песни са за 8 гласа, както и **Тропарите**, които представляват църковни песни в чест на някакъв празник или светец. За **църковната религиозна музика** освен индекс 246.8 е предвиден и индексът 783, който е в отдел 7. Тук музиката за различните църкви също може да се под-

раздели, като след знака за отношение се добави индексът на съответната църква. Например:

783 : 282 Католическа църковна музика

783 : 282.6/.9 Източноправославна църковна музика

Книгите по проблемите на **църковната архитектура**, храмове, църкви и пагоди се класифицират към индекс 726.

За литературата по въпросите на **религиозната живопис и иконопис** в отдел 7 е предвиден индексът 75.046, а също и 7.046, където се разглеждат проблемите на религиозните сюжети в изкуството в цялост. Албумите с репродукции на църковна живопис ще се класифицират в 75.046 (084) – общ определител за форма за албуми (084).

Художествената изработка на иконостасите, които са продукт на резбарското изкуство, се отразява към индекс 745.51. Книги, разглеждащи въпросите на реставрацията на църквите, се класифицират в 7.025.

Специализираните изложби се отнасят към индекса на съответния отдел и след знака за отношение се прибавя 061.4. Поради това една изложба на църковно изкуство ще получи индекс 246 : 061.4.

Подотделите от 26/28 са предназначени за литература, разглеждаща широк кръг специфични проблеми на християнската църква, нейната история, общини и секти, както и за въпроси на некатолически християнски църкви.

Към раздел 264 се отнасят книги, свързани с литургиката и богослужението. **Литургиката** е богословска дисциплина, която има за предмет християнското учение за църковното богослужение и се дели на обща и частна. **Богослужението** е съвкупност от свещенодействия, чрез които се изразява външно вярата на Църквата. По време богослужението се дели на денонощно, седмично и годишно. То бива също обществено и частно. Към 264.019.62 се отнасят и някои от богослужебните книги като **Требник**, който съдържа песнопения и молитвословия, изпълнявани при църковни служби, както и **Миней**, съдържащ службите за цял месец по календарен ред, а така също и **Часослов**, включващ неизменните молитвословия на богослужебните последования от денонощния цикъл.

Книги, разглеждащи религиозните обреди и седемте тайнства, които са: Кръщение, Миропомазване, Покаяние или Изповед, Евхаристия, Брак, Свещенство и Елеосвещение (маслосвет), се отнасят към раздел 265.

8.6. Класифициране на документи в подотдел 29 Нехристиянски религии. Митология. Различни култове

Един от най-подробно разработените подотдели е 29, посветен на **нехристиянските религии**, които имат широко разпространение в света и към които у нас се проявява подчертан познавателен интерес. Световните религии са четири: еврейство, християнство, будизъм и ислям. Индексите за три от тях са разработени в деленията на подотдел 29.

Древните гърци и римляни имали еднаква религиозна система, боговете им имали едни и същи функции, но се различавали по имена. Вероятно поради това раздел 292 е предвиден за старогръцка и староримска религия, а също и за класическата митология. Поради това „Старогръцки легенди и митове“ ще получат индекс 292, а 292(035) ще бъде индексът на справочник „Антична митология“. При необходимост можем да дублираме и в деленията от 820/899 с жанров определител – 394 за митологични сказания, но не бива да забравяме, че критиката върху тях, както и трудове, интерпретиращи тяхната история и теория, се класифицират в 398.22. Изхождайки от правилото за класифициране на детска отраслова литература, ще припомним, че индексът на „Гръцка митология за деца“ ще бъде 087.5 : 292 + 292 : 087.5.

Литературата, отразяваща митологията и религията на древните траки, ще се класифицира към делението 292(=919.885), където е използван общ определител за народи, образуван от общия определител за език, поставен в кръгли скоби.

В раздел 294 се класифицират книги, отразяващи **индийските религии**. През своето историческо съществуване индусите са преживели пет главни степени на религиозно развитие: 1) ведизъм; 2) браманизъм; 3) будизъм; 4) джайнизъм; 5) индуизъм.

Главен източник за изучаване на ведизма са „Ведите“ – най-древните индийски литературни паметници с религиозен характер, към които се отнасят четири сборника (самхити):

1. Ригведа (риг = химн). Сборник с химни.
2. Самаведа (сама = песен). Сборник от песнопения.
3. Яджурведа (яюс = жертвена формула). Сборник от жертвени формули и заклинания.
4. Ахтарведа. Сборник с магически заклинания.

Поради това ведическата литература, посветена на Ведите, ще отнесем в делението 294.11.

За **браманизма** като древноиндийска религия получаваме сведения от „Упанишадите“ – богословски съчинения от епохата на

възникването му, които трябва да получат индекс 294.2. Към 294.2. ще отнесем и книгата на Уилям Уилкис „Митология на Древна Индия“.

Книгите за **будизма** – една от трите световни религии, носеща името на своя основател **Буда – принц Сидхарта Гаутама (560-480 г. пр. Хр.)**, станал родоначалник на едно от най-разпространените религиозно-философски учения в света, както и за неговите течения хинаяна, махаяна и ваджраяна, ще класифицираме към 294.3. Тук ще отнесем и книгата на английския будолог Т.У. Рис-Дейвис „Животът и учението на Буда“, даваща богата информация за развитието на легендата за Буда, за северния будизъм и разпространението на будизма. Нейният индекс ще бъде 294.3(092) + 92 Буда. Към същото деление ще отнесем и „Сутра за Великата Нирвана на Буда“, както и книгата на Х. Олденберг „Буда. Неговото учение“.

Но при класифицирането на литературата за Буда трябва да се внимава, тъй като не цялата литература за него се отнася към делението 294.3. Защо? Учението на Буда се е разпространило и в страните от Далечния Изток, където са се оформили различни будистки школи. Будизмът се смесил с местните религии като шинтоизма в Япония и даоизма в Китай и днес има две основни разновидности на будизма. Теравада или **южният будизъм** е разпространен в Индия, Шри Ланка, Тайланд и Бирма. Махаяна, или **северният будизъм**, има последователи в Китай, Япония, Тибет и Корея. Тези две течения включват много различни секти.

Будизмът в Япония е пример за много старо съжителство на различни будистки секти, главните сред които са шест. Една от тях е **Дзен-будизмът**. Затова книгата „Дзен-будизъм“ трябва да се отнесе към религиите в Япония и да получи индекс 299.52, а „Въведение в тибетския будизъм“ ще класифицираме към религиите на източноазиатските народи с индекс 299.5(515), където (515) е общ географски определител за Тибет.

Около V в. пр. Хр. в Индия, в резултат на браманизма и сближаването му с будизма възниква **индуизмът**. Ранният етап от съществуването му е отразен в типичните творби „Махабхарата“ и „Рамаана“, издадени и в България, които трябва да бъдат отнесени към 294.5. Индуисткото религиозно учение развива божествения йерархически модел на браманизма, почитайки върховната триада: Брама, Вишну и Шива. Тяхната религия се състои предимно от митове, поеми и химни, които с течение на времето са събрани в свещени книги на санскритски език.

В индийския регион са се зародили още три религии: на сикхите (сикхска религия), джайнизмът и парсите (последните вярват в бог Ахура Мазда).

В делението 294.527 отнасяме литературата по проблемите на йогизма, разкриваща неговата философска, религиозна и нравствена същност, трактати за медитативната система, както и всички книги от серията „Майстори на Йога“, издавана от издателство „Шамбала“. Към този индекс ще отнесем също книгите „Агни Йога“ и „Сахаджа Йога“, но не бива да забравяме, че литературата за йогизма като лечебен метод класифицираме в Медицина към 615.851.

За да се разбере **еврейската религия** (юдаизъм), трябва да се знае историята на еврейския народ, тъй като почти не е възможно те да бъдат разделени. През 1990 г. в света се наброяват около 13 млн. евреи, от които 5,7 млн. в САЩ, 3,3 млн. в Израел, 3 млн. в Европа (включително 1,7 млн. в бившия СССР, а останалите са в Африка, Азия и Южна Америка. За литературата по въпросите на юдаизма в УДК е предвиден индексът 296, към който се класифицира такава за религиозната му същност, за **бог Яхве** (Йехова), за великия **пророк Моисей**, за религиозните празници, сред които най-големият е Пасхата, както и за Стената на плача в Иерусалим, която е място за поклонение и молитва на еврейските богомолци. Към това деление ще се отнесат и книги, разглеждащи еврейските синагоги като религиозни паметници на културата. Тук ще се класифицират и свещените писания на еврейската религия, основаваща се на 24 свещени книги, наречени **Тенак**. Към това деление ще се отнесат и книги за различните религиозни движения в юдаизма, най-известните сред които са тези на ортодоксалния, реформирания и либералния юдаизъм, както и сектата на хасидите.

Книги, засягащи въпроси на **ислямската религия** и нейната история, както и биографична литература за създателя ѝ **пророка Мохамед**, роден в Мека през 571 г., се класифицират в раздел 297. Тук ще се отнесе биографията на Пол Ашар „Мохамед“, чийто индекс ще бъде 297(092) + 92 Мохамед. Тук ще се отнесе и литература, разкриваща религиозните вярвания на мюсюлманите, които са последователи на Мохамед, както и за техния върховен **бог Аллах**, а също и за великото преселение, с което започва ислямският календар. Към това деление ще се класифицира и литература, отразяваща и религиозната същност на ислямските секти, сред които най-големи са тези на сунитите и шиитите. На това основание книгата на Николай Мизов „Ислямът и ислямизацията“ ще получи индекс 297.

Вероучението на исляма се съдържа в свещената книга на мюсюлманите, наречена **Коран**, в която се излага учението на Мохамед. Коранът, както и неговите тълкувания и коментарии се класифицират към делението 297.18.

Приблизително по същото време, когато Буда проповядва в Индия, двама китайски учители Кун Дзъ (**Конфуций**) и Лао Дзъ – основател на **даоизма**, развиват идеи, които оказват огромно въздействие върху философския и духовния живот на Китай. Въпреки че даоизмът има доста различна философия от тази на конфуцианството, и двете учения използват понятието „дао“ – „Път“, въведено от философската школа на Конфуций. Даоистките свети писания са книгите Дао-Тзанг. Книги, изясняващи същността на даоизма, като тази на Филип Раусон „Дао. Тълкуване на китайската философия за живота и промяната“ ще отнесем в делението 299.513. С 299.513 ще класифицираме и „Митология на Китай“, но книгата от Конфуций „Добрият път“, съдържаща мисли на великия китайски мъдрец, ще класифицираме към 299.512.

Книги върху **Шинто** – националната религия на Япония, която включва и над сто различни секти, се отнасят към индекса 299.52.

8.7. Връзки на 2 отдел с отдел 3 Обществени науки

Както споменахме в началото, отдел 2 има връзки с редица други отдели в УДК. Един от тях е **отдел 3 Обществени науки**.

Книги по въпроси на **религиозната статистика**, които дават данни за разпространението на религиозните изповедания в съвременния свят, се класифицират в Религия и след знака за отношение се прибавя индексът 311 Статистика. Поради това книга като „Статистически данни за разпространението на религиите в света“ ще получи индекс 2(100) : 311.

Материали върху **социология на религията** се класифицират също към отдел 2 и след знака за отношение се добавя 316 Социология. На това основание книгата на Макс Вебер „Социология на религията“ ще има индекс 2 : 316.

Документи, разглеждащи **политическите отношения** между държавата и църквата, религиозната политика и политиката на църквата, а също и такива, които изясняват проблемите на обединяване и разделяне между държавата и църквата, се класифицират към делението 322.

Литературата по въпросите на **църковните икономически теории** се класифицира към 330.87.

Книги, разглеждащи свободата на личността и на вероизповеданията, както и тяхното равенство от правна гледна точка, се отнасят към индекса 342.7.

Издания, посветени на **църковното, каноническото и религиозното право**, се класифицират към индекс 348, който от своя страна се подразделя на: право на римокатолическата църква 348./1.7, църковно право на некатолическите църкви 348.8 и право на нехристиянските религии 348.9.

Литературата, изясняваща правните аспекти във взаимоотношенията между църквата и държавата, се отнася към делението 348.71.

Документи, разглеждащи въпроси на **училищната политика** от религиозен аспект, отношенията между светското училище и религиозните общества, както и атеистичните влияния в училищата, се отнасят към индекс 37.014.52. Ще припомним обаче, че документи по проблемите на енорийските училища се класифицират в раздел 257.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. **ДВОРЯНОВА**, Емилия. Естетическата същност на Християнството. С., Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1992. 129 с.
2. **КОЕВ**, Тотьо и Георги Бакалов. Въведение в Християнството. С., Булвест-2000, 1992. 207 с.
3. **КОЕВ**, Тотьо и Димитър Киров. Кратка богословска енциклопедия. С., Булвест-2000, 1993. 200 с.
4. **КУЗАНСКИ**, Николай. За ученото незнание. Прев. от лат. Лидия Денкова. С., Наука и изкуство, 1993. 216 с.
5. **ПОСНОВ**, Михаил. История на Християнската църква. Т. 1-3. С., Анубис, 1993-1994.
6. **ШИВАРОВ**, Николай и Димитър Киров. Беседи по религия. С., Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1992. 168 с.
7. **ШИВАРОВ**, Николай и Славчо Вълчанов. Вечното в двата библейски завета. Сб. с материали по библеистика. В. Търново, Слово, 1993. 319 с.
8. **ШЛАЙЕРМАХЕР**, Фридрих. За религията. Речи към образованите нейни отрицатели. Прев. Карл Сабитаев. С., ЛИК, 1994. 184 с.
9. **ЯНАКИЕВ**, Калин. Религиозно-философски размишления. 2. изд. С., Анубис, 1994. 176 с.

Кратък речник на основни термини от областта на каталогизацията

АВТОМАТИЗИРАНО РАБОТНО МЯСТО (АРМ) НА КАТАЛОГИЗАТОРА

D. Workstaation

E. Workstation

F. Poste terminal

Съвкупност от технически, лингвистични и програмни средства, които осигуряват процесите на каталогизация в условията на автоматизирана обработка.

Техническите средства включват: терминал, принтер или азбучно-цифрово печатащо устройство (АЦПУ), компакт-дисково възпроизвеждащо устройство, персонален компютър, системи за връзка, които осигуряват влизането и излизането на каталогизатора от АРМ в банка данни (БнД) и външни бази данни (БД), и устройства за четене на документи на микроносители.

Лингвистичните средства включват: информационно-търсещи езици (ИТЕ) от класификационен и (или) предметизационен тип, които са представени в машиночитаема форма във вид на файлове, книжна, картотечна форма или на микроносители.

Програмните средства включват: специално разработени алгоритми и програми, които позволя-

ват да се реализира автоматична обработка на документите, електронен каталог, справочни и спомагателни файлове.

АРМ на каталогизатора се осигурява с методически и справочен апарат, както и със специална мебелировка – въртящи столове, осветителни системи, телефонни и телекомуникационни връзки, синхронизация и др.

АВТОМАТИЧНО ИНДЕКСИРАНЕ

D. Automatische Indexieren

E. Automatik indexing

F. Indexation automatique

Процес на представяне на съдържанието на документа чрез автоматичен избор и извличане на думи или термини от текста на документа или чрез автоматично вписване на термини от документалния език.

АВТОРИТЕТНИ ДАННИ

E. Authrity data (list, file)

F. Liste (fichier) d'autorit/e/

Унифицирани, утвърдени данни, изработени от Центъра за национална библиография, които включват: данни за имената на авторите, съставителите и другите лица, взели участие в подготовката на изданието (антропоними);

данни за наименованията на колективи (соционими); данни за заглавията на анонимните класически произведения; индексационни термини; данни за наименованието на серията, за местоиздаването, издателството и печатницата.

А.д. могат да се подготвят във вид на пълни *бази данни* (БД) или части от тях при заявка, или при еднократно запитване в машиночитаема и (или) книжна форма. Събирането на А.д. се извършва в картотеки или в машиночитаеми списъци.

АВТОРСКИ ЗНАК

D. Autoren zeichen

E. Author mark (notation, number)

F. Indice d'auteur. Marque d'auteur

Условно означение на фамилията или името на автора, колектива или първата дума от заглавието на документа, което се използва за нареждане на документите в азбучен ред. А.з. включва първата буква от *редната дума* и цифра, която се определя по авторски таблици.

А.з. са предложени от американския библиотекар Ч.Е.Кътър (оттук е и вече остарелият синоним: Кътърв знак).

Авторски каталог

Вж Азбучен каталог

АВТОРСКИ ТАБЛИЦИ

D. Autorentabelle

E. Author table

F. Table d'auteurs

Азбучен списък на най-разпространените начални буквосъчета-

ния, номерирани с арабски цифри от 11 до 99 (в двузначните А.т.) или от 111 до 999 (в тризначните А.т.). Предназначени са за определяне на *авторския знак*.

АЗБУЧЕН КАТАЛОГ, АК

D. Alphabetischer Katalog

E. Alphabetical catalogue

F. Catalogue alphab/e/tique

Библиотечен каталог, в който библиографските описания се нареждат в азбучен ред по имената (фамилиите) на индивидуалните автори, наименованията на колективните автори или заглавията на документите. Използването на синонима „Авторски каталог“ не се препоръчва. В чуждестранната практика е разпространено функционалното разделяне на А.к. в два самостоятелни каталога – авторски (именен) и заглавен.

АЗБУЧЕН КОД

Вж База за индексация

АЗБУЧНО-ПРЕДМЕТЕН ПОКАЗАЛЕЦ КЪМ СИСТЕМАТИЧНИЯ КАТАЛОГ

(АПП)

D. Alphabetischer Schlagwortregister zum systematischen Katalog

E. Alphabetical subject index to the classified catalogue

F. Index alphab/e/tique des mati/ee/res pour le catalogue systematique

Помощен апарат към систематичния каталог, който представлява азбучен списък на *ПР*, разкриващи съдържанието на документите в СК и съответстващите им *класификационни индекси*.

АНАЛИТИКО-СИНТЕТИЧНА КЛАСИФИКАЦИОННА СИСТЕМА

D. Analytisch-synthetische Klassifikationsystem

E. Analytico-synthetic classification system

F. Syst/ee/me de classification analytico-synth/e/tique

Система за класификация с развита сложна структура за многоаспектно търсене на информация. Главните деления образуват йерархичен ред по отрасли на знанието.

В рамките на всеки отдел има няколко таблици с *категории*, които са изградени в резултат на предварително проведен *категориен анализ* на системата от термини в дадения отдел. Типовите признаци, характерни за всички или за повечето от главните деления на класификацията, се отразяват в спомагателни таблици с общи категории. В особена таблица са представени характерните връзки между понятията. Документите се анализират според предвидените за дадения отрасъл на знанието категории, а намерените в таблиците класификационни индекси се синтезират на базата на класификационна формула, отразяваща както съдържанието на отделните понятия, така и системата за връзки между тях.

Към А.-с.к.с. се отнасят „Класификация с двоеточие“ на Ш. Р. Ранганатан и „Библиографска класификация на Близ. Второ издание“.

АНАЛИТИЧЕН КЛАСИФИКАЦИОНЕН ИНДЕКС

D. Analytische Zahl

E. Analytical class number

F. Indice analytique

Допълнителен класификационен индекс, който отразява съдържанието на някаква част от обекта на систематизация, напр. значителен предговор, статия от сборник или отделен том на многократно издание и др.п.

АНОТАЦИЯ

D. Annotation

E. Annotation

F. Annotation

Кратка характеристика на *документа*, на негови части или на съвкупност от документи от гледна точка на предназначение, съдържание, форма или други особености.

АНОТИРАНА ПЕЧАТНА КАРТИЧКА

Вж Печатна каталожна картичка

АНОТИРАНЕ

D. Annotieren

E. Annotating

F. Annotation (procède)

Процес на съставяне на *анотация*.

БАЗА ДАННИ (БД)

D. Datenbasis

E. Database

F. Base de donn/e/es

Съвкупност от записи, съхранявани в паметта на ЕИМ, които съдържат сведения за научен документ (заглавие, индекс, анотация или реферат, място и година

на издаване, страници и др.). Сведенията за документа в записа са разделени в параграфи.

БД се състои от две части. Първата част включва записи на документи в последователността, в която са въведени в ЕИМ; втората е азбучен списък на думите, които влизат в параграфите, като срещу всяка дума са посочени номерата на документите, в които тя се среща. Търсенето на записи на документи се извършва по определен признак (най-често тематичен) във втората част на БД. Във вид на БД са представени *авторитетните данни*, масивът от БЗ в паметта на *електронния каталог* и др.

БАЗА ЗА ИНДЕКСАЦИЯ

Съвкупност от знаци (букви, цифри, математически, пунктуационни и др. знаци), които се прилагат в системата за индексация. Синоним: Азбучен код.

БАНКА ДАННИ (БнД)

D. Datenbank

E. Databank

F. Banque de donn/e/es

Множество данни, съхранявани в паметта на ЕИМ под формата на организиран масив с йерархична структура. Основната единица информация (запис) е съвкупност от названия на предмети и признаци, извлечени от *документ* или характеризиращи определен факт, със съответни цифрови означения. Записите съставят *файл* (картотека), а файловете, обединени в един масив (биб-

лиотека на файловете) със системата за неговото управление, се нарича БнД. Те се създават, за да съхраняват големи обеми информация с възможности за бърз достъп до интересуващите ни данни.

Системата за управление на БнД осигурява непрекъсната актуализация на въведените в нея данни, сортиране на данните по определен признак и логическа обработка на данните, в резултат на което на изхода на БнД се получава информация, различна от тази, която е въведена. В БнД влизат една или няколко *БД*, справочник с БД, библиотека на информационните запитвания и др.

Основа на БнД в автоматизираната библиотечна система е *електронният каталог*, чиято съставна част са базата знания: лингвистично осигуряване на функционирането на БнД (таблицы за класификация или тезаурус в машиночитаема форма).

БИБЛИОГРАФСКИ ЗАПИС, БЗ

D. Bibliographische Aufnahme

E. Bibliographic entry

F. Notice bibliographique

Библиографско съобщение, фиксирано в документална форма. Състои се от: БО, което според потребностите се допълва от редна дума, анотация или реферат; класификационни индекси, ПР, сигнатура и други елементи.

В БЗ под заглавие, в качеството на първи елемент се избира ос-

новното заглавие на документа. В БЗ под авторска редна дума, в качеството на първи елемент се избират имена на лица, наименования на учреждения или организации, или други еднообразно формулирани сведения.

БИБЛИОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

D. Bibliographische Angaben

E. Bibliographic data

F. Donn/e/es bibliographiques

Конкретни сведения за документа, които се използват при съставяне на БЗ. Б.с. съществуват във форма на издателски сведения за документа (тези части от тях, които носят библиографска информация), във форма на компонент от текста на документа – обект на обработката, или в други документи (справочни, библиографски и др.п.), в които се съдържат библиографски характеристики на документа. Б.с. се трансформират в елементи на БО, редна дума на БЗ, библиографски препратки.

Б.с. могат да бъдат представени във формализиран и в неформализиран вид. Съвкупността от формализирани Б.с., които са извлечени от текста и са представени по утвърдени правила, формират БО, редната дума на БЗ и библиографските препратки. Отделни Б.с. се използват в текста на документа в неформализиран вид (вътретекстови библиографски препратки) и във формализиран вид (препратки от различните

форми на редната дума в АК, рубрики в помощните показалци към документа).

БИБЛИОГРАФСКО ОПИСАНИЕ, ОПИСАНИЕ, БО

D. Bibliographische Beschreibung

E. Bibliographic description

F. Description bibliographique

Съвкупност от *библиографски сведения* за документа, представени по определени правила и предназначени за неговата идентификация и обща характеристика. Правилата за съставяне на БО са регламентирани от държавни стандарти, които са съгласувани с *международното стандартно библиографско описание*.

В зависимост от обекта, за който се съставя БО, се различават монографично, сводно и аналитично БО, а в зависимост от пълнотата на съдържащите се в него елементи, БО може да бъде кратко, разширено и пълно. БО е задължителен елемент на БЗ.

БО се използва в библиографската, библиотечната, научно-информационната, издателската и други дейности.

БИБЛИОТЕЧЕН КАТАЛОГ, КАТАЛОГ

D. Bibliothekskatalog

E. Library catalog

F. Catalogue de biblioth/ee/que

Списък на документи, намиращи се във фонда на една или група библиотеки, който е изграден по определен план и разкрива състава или съдържанието на

библиотечните фондове. Може да бъде реализиран във фишова или машиночитаема форма (*електронен каталог*), върху микроносителни (микрофилми или микрофиши) или във форма на книжно издание.

ВЪВЕЖДАНЕ НА ДАННИ

D. Datenangabe

E. Data input

F. Entr/e/e de donn/e/es

Предаване на данни от външно устройство (източник) в основната памет на ЕИМ. В автоматизирани библиотечно-информационни системи В.н.д. се осъществява от библиотекар (оператор или индексатор) с помощта на терминал.

ГЕНЕРАЛЕН КАТАЛОГ

D. Hauptkatalog

E. Master catalogue

F. Catalogue g/e/n/e/ral

Библиотечен каталог, който отразява целия библиотечен фонд, с изключение на обменните и резервните фондове. Изпълнява служебни функции.

„ДЕСЕТИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ“

НА М. ДЮИ, ДКД

D. Dezimalklassifikation

E. M. Dewey Decimal Classification“

Йерархична система за класификация, разработена от американския библиотековед Мелвил Дюи (1870-1931).

Първоначално ДКД е била изброителна, със скрита типизация (т.е. еднородните понятия не са

имали опознавателни знаци), а покъсно е преработена в съвременна комбинационна система за класификация. ДКД е една от най-широко разпространените класификационни системи в света.

ДЕСКРИПТОРЕН ИНФОРМАЦИОННО-ТЪРСЕЩ ЕЗИК

D. Descriptorsprache

E. Descriptor information retrieval Language

F. Language documentaire a descripteurs

ИТС, предназначен за *координатно индексирание* на документи и (или) за *информационно запитване* с помощта на дескриптори.

ДЕСКРИПТОРЕН РЕЧНИК

Вж Информационно-търсещ тезаурус

ДОКУМЕНТ

D. Dokument

E. Document

F. Document

Материален обект, съдържащ закрепена информация и чрез който се извършва нейното съхраняване, използване и предаване. Д. е единица информация в информационния масив.

ДОПЪЛНИТЕЛЕН ИНДЕКС

D. Nachzahl. Zusatznotation

E. Additional class number

F. Indice additionnel

Вторият и всеки от следващите класификационни индекси, които влизат в състава на *пълния индекс* при многократното отражение на документа в СК. Д.и. посочва делението в СК, в което документът се отразява допълнително.

ДОПЪЛНИТЕЛНА КАРТИЧКА ЗА СИСТЕМАТИЧЕН КАТАЛОГ

- D. Nachkarte
- E. Additional card
- F. Fiche additionnel

Каталожна картичка, чието място в СК се определя от втория и следващите класификационни индекси, които влизат в състава на *пълния индекс* при многократното отражение на документа в СК.

ДУБЛИРАНЕ

Вж Многократно отражение
ДЪЛБОКО ИНДЕКСИРАНЕ

- D. Tiefeindexieren
- E. Deep indexing
- F. Indexation profonde

Многоаспектно индексирание с такава степен на детайлизация, каквато позволява класификационната система. Д.и. се извършва, за да се постигне необходимата точност при определяне съдържанието на документа, който се класифицира. Например в УДК детайлизацията се осигурява от йерархичната структура. Синоним: Многоаспектно индексирание.

ЕЛЕКТРОНЕН КАТАЛОГ, ЕК

- D. Online-Katalog. Bildschirmkatalog
- E. On-line public access catalogue, OPAC

Библиотечен каталог в машиночитаема форма, работещ в реален режим на време, който е предоставен за ползване на читателите на библиотеката. С ЕК се рабо-

ти посредством *терминал*. Ползвателят на ЕК (читател, библиограф) с помощта на специални програми и алгоритми може да влезе в БнД или да използва включените във всеки ЕК БД. Диалогът с ползвателя се осъществява с помощта на меню или маска.

В ЕК информацията се съхранява като правило в неподреден (несистематизиран) от гл.т. на ползвателя вид. По негово желание масивът с БЗ може да се подреди в азбучен или в систематичен ред, а при необходимост и във всякакъв друг, напр. в обратно-хронологичен ред, по дата на издаването и др.

Търсенето в ЕК може да се извърши по различно съчетани търсещи признаци (отнасящи се към библиографската или тематичната характеристика на документа). На разположение на потребителя са различни спомагателни файлове, а ИТЕ се извежда на дисплея (екрана, монитора) автономно, във вид на БД. Не се препоръчва използването на синонима „Машинен каталог“. В чуждестранната практика вместо термина ЕК често се приема абревиатура, която се развива като: общодостъпен каталог, работещ в реален режим на време (OPAC).

ЗАМРАЗЕН КАТАЛОГ

- D. Abbrechen. Einen Katalog stilllegen

Библиотечен каталог, чието попълване е прекратено. За да може да се използва ефективно, е

необходимо да се поддържа и редактира периодично. Синоним: Консервиран каталог.

ИНДЕКС

Вж Класификационен индекс

ИНДЕКСАЦИЯ

D. Notationsystem

E. Notational system. Notation

F. Systeime de notation. Notation

Система от условни означения (букви, цифри, математически, пунктуационни и др. знаци), които се прилагат в процеса на *систематизация* на документите за изразяване на *класификационните признаци*.

ИНДЕКСИРАНЕ

D. Indexieren

E. Indexing

F. Indexation

Процес на изразяване на съдържанието на документа и (или) запитването на ИТЕ. Към И. се отнасят: *систематизация, предметизация, координатно индексирание*.

ИНФОРМАЦИОННО-ТЪРСЕЩ ЕЗИК, ИТЕ

D. Informationsrecherchesprache

E. Information retrieval language

F. Langage documentaire

Изкуствен език (от класификационен или предметизационен тип), който е предназначен за изразяване на съдържанието на документи или за формулиране на запитване за целите на *информационното търсене*.

ИНФОРМАЦИОННО-ТЪРСЕЩ ТЕЗАУРУС, ИТТ

D. Informationsrecherchethesaurus

E. Information retrieval thesaurus

F. Thйsaurus normatif

Нормативен речник на *декриптори* и *ключови думи* с фиксирани *парадигматични отношения*, който е предназначен за *координатно индексирание* на документи и *информационни запитвания*.

ИНФОРМАЦИОННО-ТЪРСЕЩА СИСТЕМА, ИТС

D. Informationsrecherchesystem

E. Information retrieval system

F. Systeime de recherche documentaire

Предназначена за *информационно търсене* съвкупност от *информационно-търсещ масив*, *ИТЕ*, *правила* за неговото използване, *критерии* за търсене и *технически средства*. Въз основа на наличните организирани данни в системата и в зависимост от заявката на потребителя се извършва търсене на релевантната информация, нейната преработка и оформяне във вид на изходен документ или съобщение. Най-ефективни и перспективни са автоматизираните ИТС, чиято основа са ЕИМ.

ЙЕРАРХИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ

D. Hierarchische Klassifikation

E. Hierarchical classification

F. Classification hi/e/rarchique

Класификационна система, в която понятията са разпределени по класове, в съответствие с отношенията им на подчинение и съподчинение (родово-видовите им отношения).

КАТАЛОГ (БИБЛИОТЕЧЕН)

Вж Библиотечен каталог

КАТАЛОГИЗАТОР

D. Katalogisator

E. Cataloguer

F. Catalogueur

Лице, което извършва *каталогизация* на документи.

КАТАЛОГИЗАЦИЯ

D. Katalogisierung

E. Cataloguing

F. Catalogage

Съвкупност от процеси, които осигуряват създаването и функционирането на библиотечните каталози. К. включва: *формиране на БЗ* (съставяне на БО, систематизация и предметизация); *въвеждане на данни* в автоматизираната библиотечно-информационна система (или *тиражиране на каталожни картички*); *работа с каталозите* – организиране, поддържане, редактиране на библиотечните каталози с различни форми; подготовка на пособия и обучение на потребителите; информиране, консултиране и обслужване на читателите по каталозите, а също и *управление на системата от каталози и технологичните процеси за каталогизация*.

КАТАЛОГИЗАЦИЯ В ИЗДАНИЕТО, КЪИ

E. Cataloguing in publication, CIP

F. Catalogage dans la publication, CIP

Форма на *централизирана каталожна картичка*, при която нейните елементи се публикуват в изданието.

КАТАЛОГОЗНАНИЕ

D. Katalogswissenschaft

E. Cataloguing science

Дял от библиотекознанието, който изучава историята, целите, принципите, системата и формата на *библиотечните каталози*, както и съдържанието, методиката и техниката на *каталогизацията*.

КАТАЛОЖЕН ИНДЕКС

D. Zahl des Kataloge

E. Catalogue class number

F. Indice de catalogue

В СК – *класификационният индекс*, определящ делението в каталога, в което трябва да бъде наредена дадена каталожна картичка.

КЛАСИФИКАЦИОНЕН ИНДЕКС, ИНДЕКС

D. Zahl.

E. Class number. Classification number

F. Indice classificateur

Условно (буквено, цифрово или смесено) означение на деление от някаква система за класификация, към която е отнесен индексираният документ.

КЛАСИФИКАЦИОННА ФОРМУЛА

Унифициран ред на разполагане на класификационни индекси, който се определя от *класификационното решение*.

КЛАСИФИКАЦИОННИ ТАБЛИЦИ

Вж Таблицы за класификация

КЛАСИФИКАЦИОННО РЕШЕНИЕ

E. Classification decision

Решение за отразяване на документа в съответни деления на СК и за определяне на мястото му в библиотечния фонд (при систематично нареждане).

КЛАСИФИКАЦИЯ

D. Klassifikation

E. Classification

F. Classification

Система за разпределяне на обекти (предмети, явления, процеси, понятия) по *класове*, в съответствие с определени признаци. Даденото определение, което има общ характер, не предполага, че роля на *класификационни признаци* ще изпълняват съществените страни от съдържанието на документа. То е приложимо към всяка една класификация, в това число и към азбучната, в която понятията са разположени в съответствие с азбучния ред на наименованията. К. е едно от фундаменталните понятия на формалната логика.

В. библиотечно-библиографската, а също и в информационната практика даденото понятие се използва в състава на словосъчетания ("Система за класификация", "Таблицы за класификация" и др.), а също и във вид на прилагателно ("Класификационно деление", "Класификационно решение", "Класификационен индекс").

Във формалната логика за означаване на процеса се използва терминът „Класифициране“. Неговият съответстващ термин, приет за индексирание на документи-

те, е *систематизация*. Резултат на класифицирането е К., за чието създаване и разработване непосредствено се класифицират понятия и (или) обекти, но не във вид на документи. Документите се класифицират по предварително създадени таблици за класификация.

КЛАСИФИЦИРАНЕ

Вж Класификация

КЛЮЧ КЪМ СИСТЕМАТИЧНИЯ КАТАЛОГ

Вж Азбучно-предметен показалец към систематичния каталог

КОМПЛЕКС ОТ ПРЕДМЕТНИ РУБРИКИ

E. Set of subject headings

Съвкупност от ПР, обединени от определена тематика. Различават се *тесен комплекс от предметни рубрики* и *широк комплекс от предметни рубрики*.

КОМУНИКАТИВЕН ФОРМАТ

E. Communicative format

Структурата, съставът и съдържанието на записите за обмен на библиографски данни върху магнитна лента.

КОНВЕРСИЯ НА КАТАЛОЗИ

D. Katalogkonversion

E. Catalogue conversion

Превод на каталог от една форма в друга, напр. каталог във фишова форма – на микроносител, *компакт-дискове* или във форма на книжно издание. Включва редактиране, конвертиране и др. процеси.

КОНВЕРТИРАНЕ

D. Konvertierung

E. Data conversion. Data translation

Преобразуване на формата на представяне на данни по специални правила, като се запазва тяхното значение. К. като един от основните процеси на конверсия на каталозите обикновено се извършва с помощта на механизирани и (или) автоматизирани устройства.

КОНСЕРВИРАН КАТАЛОГ

Вж Замразен каталог

КООПЕРИРАНА КАТАЛОГИЗАЦИЯ

D. Kooperative Katalogisierung

E. Shared cataloguing

F. Catalogage en coop/e/ration

Съвместна дейност на няколко библиотеки и (или) библиографски центрове на основата на разпределяне на функциите при подготовка на библиографската информация (БЗ на документите).

КООРДИНАТНО ИНДЕКСИРАНЕ

D. Koordinatives Indexieren

E. Coordinate indexing

F. Indexation coordonn/e/e

Индексиране на документите чрез изброяване на дескриптори или ключови думи.

КООРДИНИРАНА КАТАЛОГИЗАЦИЯ

E. Coordinated cataloguing

Съвместна дейност (по предварително споразумение) на няколко библиотеки и (или) библиографски центрове на основата на

разпределение на масивите, подлежащи на каталогизиране (напр., когато всяка организация въвежда информация за новополучените документи в колективна БНД).

КРЪСТОСАН КАТАЛОГ

Вж Речников каталог

КЪТЪРОВ ЗНАК

Вж Авторски знак

МАКЕТ НА АНОТИРАНА КАТАЛОЖНА КАРТИЧКА, МАКК

E. Annotated card layout

F. Dessin d'une fiche annot/e/e

Съставна част от издателските сведения в книгата във вид на аотирана каталожна картичка, напечатана на гърба на заглавната или на последната страница на изданието.

МАШИНЕН КАТАЛОГ

Вж Електронен каталог

МАШИННО ИНДЕКСИРАНЕ

Вж Автоматично индексирание

МАШИНОЧИТАЕМ КАТАЛОГ

Вж Електронен каталог

МАШИНОЧИТАЕМА КАТАЛОГИЗАЦИЯ, МАРК

E. Machine Readable Cataloguing, MARC

Система на каталогизация (разработена от Конгресната библиотека на САЩ) за организация и разпространение в машиночитема форма на структурирани (в съответствие с международните правила за каталогизация) библиографски данни, обединени в на-

ционални и локални БД. МАРК е съставна част на една от основните програми на ИФЛА – „Универсален библиографски контрол и Международна програма МАРК“ (UBCIM), чиято цел е да подпомогне използването на съвместими БЗ и обмена им между библиотеците и националните библиографски центрове.

На базата на МАРК са създадени националните формати и международният формат ЮНИМАРК, който служи като посредник за преобразуване на един национален формат в друг. Вж и Комуникативен формат.

МЕЖДУНАРОДЕН СТАНДАРТЕН НОМЕР НА КНИГАТА, ISBN

D. Internationale Standard Buch-Number

E. International Standard Book Number, ISBN

F. Numéro international normalisé/e/ du livre

Буквено-цифров код с регистрационен характер, който е предназначен за кодиране на книжни издания с цел тяхната идентификация. Включва абривиатурата ISBN която по правило, е от десет цифри. Кодът се определя от международните и националните агенции на ISBN по единна методика.

МНОГОАСПЕКТНО ИНДЕКСИРАНЕ

Вж Дълбоко индексирание

МНОГОКРАТНО ОТРАЖЕНИЕ Метод на *индексирание*, при

който обектът на индексирание се отразява по своето съдържание в две или повече деления на каталога.

МНОЖЕСТВЕНА ЛОКАЛИЗАЦИЯ

E. Localisations multiples

Отразяване на едно понятие в няколко *класа* на *таблиците за класификация*, в зависимост от аспекта на неговото разглеждане.

ОПИСАНИЕ

Вж Библиографско описание

ОСНОВЕН ИНДЕКС

D. Hauptzahl

E. Main classification number

F. Indice principal

Първият от влизащите в състава на *пълния индекс* класификационни индекси (при многократно отражение), който показва делението в СК, в което е отразен даден документ (в съответствие с неговото съдържание).

ПЕЧАТАН КАТАЛОГ

Вж Библиотечен каталог

ПЕЧАТНА КАТАЛОЖНА КАРТИЧКА

D. Zetteldruck

E. Printed catalogue card

F. Fiche imprimée

Най-завършената форма на *централизираната каталогизация на документите* – каталожна картичка, отпечатана по типографски начин, която е предназначена за употреба във фишовите каталози.

ПОВТОРНО ОТРАЖЕНИЕ

Вж Многократно отражение

ПРЕДМЕТЕН КАТАЛОГ, ПК

D. Sachkatalog, Schlagwortkatalog

- E. Subject catalogue
- F. Catalogue-matiiges

Реален библиотечен каталог, в който БЗ са наредени по азбучния ред на ПР.

ПРЕДМЕТИЗАЦИЯ

- D. Schlagwortgebung
- E. Subject indexing
- F. Indexation par mots-mati/ee/

res

Вид *индексиране* – определяне на ПР на документа, в съответствие с неговото съдържание. Основните задачи на П. са: да посочи предмета, да установи разреза (аспекта), в който се разглежда, и да определи характера на произведението. При П. *индексационните термини* се изразяват във вид на ПР.

ПРЕДМЕТНА РУБРИКА, ПР

- D. Schlagwort
- E. Subject heading
- F. Vedette-mati/ee/re

Кратка словесна формулировка на предмета (факта, събитието, аспекта и др.п.), разглеждан в документа.

ПРЕДМЕТНО КОМПЛЕКСИРАНЕ

Вж Комплекс от предметни рубрики

ПРЕДМЕТНО-АЗБУЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ

Вж Азбучно-предметен показалец

ПЪЛНОТА НА ИНДЕКСИРАНЕ

Вж Дълбочина на индексиране

РЕАЛЕН КАТАЛОГ

- D. Realkatalog

Библиотечен каталог, който отразява съдържанието на документите. Терминът е родов и обединява няколко вида каталози – СК, ПК и др.

РЕЧНИКОВ КАТАЛОГ

- D. Kreuzkatalog. Worterbuchkatalog
- E. Dictionary catalogue
- F. Catalogue dictionnaire

Библиотечен каталог, в който БЗ се нареждат в азбучен ред на имената (фамилиите) на индивидуалните автори, наименованията на колективните автори, заглавията и ПР. В Р.к. се съчетават принципите на АК и ПК. По начина на нареджане на БЗ, Р.к. се явява формален каталог, а по видов признак – реален.

СВОДЕН КАТАЛОГ, СвК

- D. Sammelkatalog. Gesamtkatalog
- E. Union catalogue
- F. Catalogue collectif

Библиотечен каталог, отразяващ фондовете на няколко самостоятелни библиотеки или на регионална (отраслова) библиотечна мрежа. С помощта на сигла в СвК се посочва в кой фонд се намира едно или друго издание. Вж и Централен каталог.

СИГНАТУРА

- D. Bibliothekssignatur. Signatur. Standnummer
- E. Call number. Shelf-mark. Shelf number. Location mark
- F. Chiffre

Условно означение на мястото на съхранение на документа, във

вид на съчетание от буквени и (или) цифрови знаци. С. може да включва поредни номера на документи, инвентарни номера, класификационни индекси, авторски знаци и др. Структурата на С. зависи от начина на нареждане на библиотечния фонд.

СИСТЕМА ОТ КОДОВИ ОЗНАЧЕНИЯ

Вж Индексация

СИСТЕМАТИЗАТОР

D. Systematiker

E. Classifier

F. Systématiqueien

Специалист, който осъществява *систематизацията* на документите, организацията, поддържането и редактирането на СК и АПП.

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ

D. Systematisierung

E. Classifying

F. Classement systématique

Вид *индексиране* – определяне на класификационните индекси в съответствие със съдържанието на документа.

СИСТЕМАТИЧЕН КАТАЛОГ, СК

D. Systematischer Katalog

E. Classified catalogue. Systematic catalogue

F. Catalogue systématique

Библиотечен каталог, в който БЗ се нареждат по отрасли на знанието, в съответствие с определена *система за библиотечно-библиографска класификация*.

СЛОЖЕН ИНДЕКС

D. Zusammengesetzte Zahl

E. Compound number

F. Indice composé

Класификационен индекс, състоящ се от комбинация на индекс от основните таблици за класификация с един или няколко индекса от спомагателните таблици за класификация.

СМЕСЕНА ИНДЕКСАЦИЯ

D. Gemischtes Notationssystem

E. Mixed notation system

F. Systime de notation mixte

Индексация, в която класификационните индекси се означават с букви и цифри, в различни съчетания (наред с математическите, пунктуационните и др. знаци).

СЪСТАВЕН ИНДЕКС

D. Komplexe Zahl

E. Complex number

F. Indice complexe

Класификационен индекс, който се състои от комбинация от два или няколко индекса, всеки от които може да бъде представен с индекс от основните таблици за класификация или със сложен индекс.

ТАБЛИЦИ ЗА КЛАСИФИКАЦИЯ

D. Klassifikationtaflen

E. Classification table

F. Tables de classification

Пособие, предназначено за определяне на *класификационни индекси* (за целите на нареждането на документите). Т.з.к. отразяват структурата, съдържанието и индексацията на *някаква система за библиотечно-библиографска класификация* на етапа на развитието ѝ, определен от годината на издаването ѝ.

Т.з.к. могат да бъдат в карто-
течна или машиночитаема форма,
на микроносители, а също и във
вид на книжно издание.

В зависимост от обхвата на от-
раслите на знанието, Т.з.к. се де-
лят на универсални и отраслови.

Съвременните Т.з.к. като пра-
вило се състоят от три основни
части: *основни таблици за класи-
фикация, спомагателни таблици
за класификация, АПП*, развити
методически указания и различни
приложения.

ТЕЗАУРУС

Вж Информационно-търсещ
тезаурус

ТОПОГРАФСКИ КАТАЛОГ

D. Standortkatalog

E. Shelf list

F. Catalogue topographique

Библиотечен каталог, в който
БО са разположени в съответст-
вие с нареждането на документи-
те по лавиците.

ТРАНСЛИТЕРАЦИЯ

D. Transliterationen

E. Transliteration

F. Translitt/e/ration

Предаване на думи или съчета-
ния на букви на една азбука с букви
или съчетания от букви на друга аз-
бука, без контролиране на фонети-
ката, т.е. независимо от техния из-
говор. Т. се използва за предаване
на фамилните имена на чужд език.

УНИВЕРСАЛНА МАШИНО- ЧИТАЕМА КАТАЛОГИЗАЦИЯ, ЮНИМАРК

Вж Машиночитаема каталоги-
зация

ФОРМАТ ЗА КАТАЛОГИЗА- ЦИЯ

D. Format. Datenformat

E. Format

F. Format. Disposition

Стандартен формат, който е
предназначен за преобразуване на
БЗ във форма, удобна за обработка
с ЕИТ. Ф.з.к. определя вътрешна-
та структура на данните, а също и
знаците и кодовете (идентифика-
тори, индикатори, маркери, забеле-
жки и др.), с помощта на които
се разделят и идентифицират от-
делните части на БЗ. Форматът
МАРК е основа за много формати.

ЦЕНТРАЛЕН КАТАЛОГ

D. Zentralkatalog

E. Central catalogue. Master ca-
talogue

F. Catalogue collectif central

Библиотечен каталог, който
отразява фонда на дадена библио-
тека и фондовете на всички нейни
филиални библиотеки. Вж и Сво-
ден каталог.

ЦЕНТРАЛИЗИРАНА КАТА- ЛОГИЗАЦИЯ НА ДОКУМЕНТИ, ЦКД

E. Cenralized cataloguing

Каталогизация, която се про-
вежда в методическите центрове
или под тяхно ръководство с цел
използване в библиотечните мре-
жи и органите на НТИ. Резулта-
тите от ЦКД могат да бъдат пред-
ставени в традиционна (*печатна
каталожна картичка или макет
на анотирана каталожна картич-
ка* в изданието) или машиночита-
ема форма. ЦКД изпълнява ката-

логизационна, информационна и методическа функции. Вж и Каталогизация в изданието.

ЦЕНТРАЛИЗИРАНА ПРЕД- МЕТИЗАЦИЯ

E. Centralized subject cataloguing

Съставна част на *централизираното индексирание*, чийто резултат се явяват ПР, публикувани на *печатни каталожни картички* или непосредствено в изданията.

ЦЕНТРАЛИЗИРАНА СИСТЕ- МАТИЗАЦИЯ

E. Centralized classifying

Съставна част на *централизираното индексирание*, чийто резултат се явяват класификационните индекси, публикувани на *печатни каталожни картички* или непосредствено в изданията.

Списък на съкращенията, използвани в речника

АК	Азбучен каталог
АПП	Азбучно-предметен показалец
АРМ	Автоматизирано работно място
АЦПУ	Азбучно-цифрово печатащо устройство
ББЗ	Библиотечно-библиографски знания
ББК	Библиотечно-библиографска класификация
БД	База данни
БЗ	Библиографски запис
Бнд	Банка данни
БО	Библиографско описание
ДКД	Десетична класификация на М. Дюи
ЕИМ	Електронно-изчислителна машина
ЕК	Електронен каталог
ИСО	Международна асоциация по стандартизация
ИТЕ	Информационно-търсец език
ИТС	Информационно-търсеща система
ИФЛА	Международна федерация на библиотечните асоциации и организации
Кви	Каталогизация в изданието
МАКК	Макет на аотирана каталожна картичка
МАРК	Машиночитаема каталогизация
МАРСИ	Международна автоматизирана система за регистрация на сериални издания
ПК	Предметен каталог
ПР	Предметна рубрика
СБА	Справочно-библиографски апарат
СвК	Своден каталог
СК	Систематичен каталог
СТА	Справочно-търсец апарат
УДК	Универсална десетична класификация
ФИД	Международна федерация по документация
ЦКД	Централизирана каталогизация на документи
ЮНИМАРК	Универсална машиночитаема каталогизация

ЮНИСИСТ	Световна система за научно-техническа информация
CIP	Cataloguing in Publication Каталогизация в изданието
CD-ROM	Compact-Disk – Read Only Memory Компакт-диск за четене на записи
CD-WORM	Compact-Disk – Write once, read many times Компакт-диск за многократно записване и възпроизвеждане
DDC	Decimal Classification Десетична класификация на М. Дюи
ISBD	International Standard Bibliographical Description Международно стандартно библиографско описание
ISBN	International Standard Book Number Международен стандартен номер на книгата
ISDS	International Serials Data Sistem Международна система с данни за сериални издания
ISCO	International Society of Knowledge Organization Международно общество за организация на знанията
ISSN	International Standard Serial Number Международен стандартен номер на сериално издание
MARC	Machine-Readable Cataloguing Машиночитаема каталогизация
OPAC	On-line Public Acces Catalogue Електронен каталог
UNIMARC	Universal Machine-Readable Cataloguing Универсална машиночитаема каталогизация
UDC	Universal Decimal Classification Универсална десетична класификация

БИБЛИОГРАФИЯ

1. **АХЧИЙСКА**, Лозинка. Методически принципи и решения за класифициране на книги по УДК. – Б и б л и о т е к а, 2003, № 1-2, 62-69.
2. **Бахтурина**, Т. А. и Э. Р. Сукиасян. Современная каталогизационная терминология. Толковый словарь с метод. рекомендациями. М., РГБ, 1992. 197 с.
3. **ВИКЕРИ**, Брайен. Символы в классификации. Пер. с англ. Л., Библ. Акад. наук СССР, 1974. 87 с.
4. **ВИКЕРИ**, Брайен. Фасетная классификация. Руководство по составлению и использованию отраслевых схем. М., ГПНТБ СССР, 1970. 74 с.
5. **ВИНОГРАДОВ**, В. И. Универсална десетична класификация. Структура и методика на прилагането ѝ. – В: Т е о р и я и практика на научно-техническата информация. Сб. от лекции. С., 1972, 265-322.
6. **ГЕРМАН**, Петер. Практическое применение Универсальной десятичной классификации. Техника классификации. Пер. с нем. 5. изд. доп. и перераб. М., ВИНТИ, 1971. 109 с.
7. **ДАФИНОВ**, Здравко. Обща методика на Универсалната десетична класификация. С., НБКМ, 1976. 70 с.
8. **КАЙЛ**, Барбара. Достоинства и недостатки различных систем классификации для социальных наук. – Б ю л. Ю Н Е С К О д л я б и б л и о т е к, 1960, № 2, 58-64.
9. **КИРОВА**, Елена. Универсална десетична класификация и нейния предшественик – Десетичната класификация на Дюи. С., СУ „Кл. Охридски“, 1973. 50 с.
10. **КРИСТИАНСЕН**, Ева. Определители в УДК и их возможное применение. – М е ж д у н а р. ф о р у м п о и н ф. и д о к., 1982, № 2, 11-15.
11. **МЛАДЕНОВА**, Мария. Пионер на каталожната теория и практика в България [Петър Ненков]. – Б и б л и о т е к а р, 1982, № 9, 34-38.
12. **МЛАДЕНОВА**, Мария. Плевен и началото на УДК в България. – В: И н т е г р а л н и я т п о д х о д в к р а е в е д с к а т а д е й н о с т у н а с. В. Търново, 1994, 113-122.

13. **МЛАДЕНОВА**, Мария. Пол Отле или един живот, посветен на международното интелектуално сътрудничество. – Б и б л и о т е к о з н., б и б л и о г р., к н и г о з н., 6, 1995, 82-93.
14. **МЛАДЕНОВА**, Мария. Универсална десетична класификация. Частна методика на класификационния процес. Сб. задачи. В. Търново, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, 1993. 48 с.
15. **ОБЩАЯ** методика использования УДК. М., ГПНТБ, 1973. 179 с.
16. **ПЕРРО**, Ж. К теории УДК. Пер. с англ. М., ВИНТИ, 1972. 136 с.
17. **РАНГАНТАН**, Ш. Р. Словарь библиотечной классификации. Пер. с англ. Т. П. Елизаренковой и А. Я. Кушуль. – В: Р а н г а н т а н, Ш. Р. Классификация с двоеточием. М., 1970, 345-422.
18. **РЕГТ**, В. Ф. Пересмотр УДК в 80-е гг. Уточнения и дополнения. – М е ж д у н а р. ф о р у м п о и н ф. и д о к., 1984, № 2, с. 39.
19. **СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ** УДК и языка предметных рубрик. Сб. науч. трудов. Вып. 1. М., ГПНТБ СССР, 1988. 68 с.
20. **СОРОКИН**, А. С. Принципы построения и методы совершенствования Универсальной десятичной классификации. М., Изд. стандартов, 1976. 164 с.
21. **СОТНИКОВА**, А. П. Универсальная десятичная классификация. М., ИПКИР, 1981. 71 с.
22. **СУКИАСЯН**, Эдуард Р. Систематизация документов. Общие требования. Инструктивно-методические указания. Состав ... М., Гос. библ. СССР им. В. И. Ленина, 1985. 71 с.
23. **СХЕМА** за класификация на книгите в научните и в по-големи библиотеки. Таблицы с методични упътвания и предметен указател. С., НБКМ, 1964. 476 с.
24. **ТАБЛИЦИ** на десетичната класификация. Състав. А. Лютова и др. С., НБКМ, 1985. 364 с.
25. **ТАБЛИЦИ** на десетичната класификация. Азбучно-предметен показалец. С., НБКМ, 1992. 74 с.
26. **ТАБЛИЦИ** на десетичната класификация. Допълнение. С., НБКМ, 1991. 60 с.
27. **ФЕЛБЕР**, Х. УДК и терминология. Сравнение классификации. – М е ж д у н а р. ф о р у м п о и н ф. и д о к., 1983, № 2, 7-9.
28. **DEBUS**, Rene. La Classification decimale universele. Manuel. 3. ed. Paris, 1973. XII, 308 p.
29. **FOSKET**, Antony. The Universal Decimal Classification. The History, Present Status and Future Prospects of a Large General Classification Scheme. London, Bingley, 1973. 171 p.

30. **KYLE**, B. and B. C. Vicery. The Universal Decimal Classification. Present Position and Futur Developments. Paris, UNESCO, 1961. 34 p.
31. **LANGRIGE**, D. Classification: its Kids, Systems, Elements and Applications. London, Bowker, 1992. 84 p.
32. **Lloyd**, G. A. Universal Decimal Classification. – In: Classification in the 1970's London, 1972, 123-144.
33. **MALTBY**, Arthur et Lindy Gill. The case for Bliss. Modern Classification Practice and Principles in the Context of the Bibliographical Classification. London, Bingley, 1979. 142 p.
34. **MILLS**, J. Bibliographic Classification. – In: *E n c y c l o p e d i a* of Library and Information Science. V. 2. New York, 1969, 368-380.
35. **MILLS**, J. The Bibliographic Classification. – In: *C l a s s i f i c a t i o n* in the 1970's. London, 1972, 25-52.
36. **MILLS**, J. Progress in Documentation: Library Classification. – *J o u r n a l o f D o c u m e n t a t i o n*, V. 26, 1970, N 2, 120-160.
37. **SALVAN**, Paul. Esquisse de l'évolution des systemes de classification. Paris, Ecole nationale superieure des bibliotheques, 1972. 76 p.
38. **SAYERS**, W. C. Berwick. A Manual of Classification for Librarians. 4. ed. Completely rev. and partlyre – written by Arthur Maltby. London, Deutsch, 1967. 404 p.
39. **SAYERS**, W. C. Berwick Sayer's Manual of Classification for Librarians. 5. ed. rev. by A. Maltby. London, Deutsch, 1975. 336 p.
40. **VICKERY**, Brian. Classification and Indexing in Science. 3. ed. London, Butterworths, 1975. 228 p.

Мария Младенова

**Универсална десетична класификация
Структура и методика на класифициране**

Лекционен курс

Българска, първо издание

Рецензент ст. н. с. д-р Мария Аргирова-Герасимова

Редактор Лозинка Ахчийска

Коректор Светла Девкова

Предпечатна подготовка „Квазар“

Печатница „Ивестпрес“ АД – София

Формат 60x84/16

Печатни коли 10

Тираж 300

(AAA)

(091)

≡ 30

(03)

(01)

(07)

≡ 20

(4)